

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

KUR'AN'DAN İFFET ÖRNEKLERİ:
HZ. MERYEM VE HZ. YUSUF

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI

HAZIRLAYAN
Hatice AVCI

ELAZIĞ – 2012

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

KUR'AN'DAN İFFET ÖRNEKLERİ:
HZ. MERYEM VE HZ. YUSUF

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI

HAZIRLAYAN

Hatice AVCI

Jürimiz, tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulmuştur.

Jüri Üyeleri:

1. **Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI**

2. **Prof. Dr. Gıyasettin ARSLAN**

3. **Prof. Dr. Âdem TUTAR**

4. **Yrd. Doç. Dr. Enver DEMİRPOLAT**

5. **Doç. Dr. İhsan SOYSALDI**

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Kur'an'dan İffet Örnekleri: Hz. Meryem ve Hz. Yusuf

Hatice AVCI

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Tefsir Bilim Dalı

Elazığ-2012; Sayfa: VII+77

Kur'an-ı Kerim İslam dininin temel kaynağı olup insanlığın dünya ve ahiret mutluluğu için gönderilmiş kitapların sonuncusudur.

Kur'an'da iman ve ibadet esaslarının yanında ahlakî değerler de geniş yer tutmaktadır. İffet de bu ahlakî değerlerden biridir. Kur'an'da bu konudaki ayetlerle birlikte iffetine vurgu yapılarak anlatılan iki karakter bulunmaktadır. Bunlar, Hz. Meryem ve Hz. Yusuf'tur. Her ikisinin de iffeti, mü'minlere örnek olması için Kur'an'da genişçe anlatılmaktadır. Hz. Meryem iffeti için ölümü temenni etmiş; Hz. Yusuf da iffeti için suçsuz yere senelerce zindanda kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, İffet, Hz. Meryem, Hz. Yusuf.

ABSTRACT

Master Thesis

Examples of Chastity From the Qur'an: Hz. Meryem and Hz. Yusuf

Hatice AVCI

The University of Firat

Social Sciences Institute

The Department of Basic Islamic Sciences

Commentary (Tafseer) Branch

Elazığ-2012; Page: VII+77

The Holy Qur'an is main source of Islam and it is last of books which sent the happiness of mankind in the world and the Hereafter.

There are moral values in the Qur'an addition to the principles of belief and worship. One of the moral values is chastity. With the verses on this subject, there are two characters who are described with an emphasis on chastity in the Qur'an. These are Hz. Meryem and Hz. Yusuf. Both of their chastity, widely described in the Qur'an to set an example for the believers. Hz. Meryem wanted death for her chastity; Hz. Yusuf remained in prison unguiltily for years for his chastity.

Key Words: Qur'an, Chastity, Hz. Meryem, Hz. Yusuf.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	1
2. Araştırmanın Amacı.....	1
3. Araştırmanın Metodu	2
4. Araştırma ile İlgili Temel Bilgiler	2
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. KUR’AN’DA İFFET KAVRAMI.....	4
1.1. İffet Kavramının Sözlük Anlamı	4
1.2. İffet Kavramının İstılâhi Anlamı	4
1.3. Kur’an’da İffet Kavramının Anlam Çerçevesi	5
1.4. Kur’an’daki İffet Kavramı ile İlgili Diğer Kavramlar	7
1.4.1. İffet Kavramıyla Eş Anlamlı Olanlar.....	8
1.4.1.1. “H-f-z” Fiilinin “Ferc” Kelimesiyle Kullanımı	8
1.4.1.2. “H-s-n” fiilinin “ferc” kelimesiyle kullanımı	8
1.4.1.3. “A-s-m” fiilinin “istifâl” kalıbında kullanımı	9
1.4.2. İffet kavramıyla zıt anlamlı olanlar	9
1.4.2.1. “F-h-ş” kelimesi	9
1.4.2.2. “B-ğ-y” fiilinin ismi fâili	10
1.5. Kur’an’daki İffetle İlgili Ayetler	10
1.5.1. Mü’minlerin Özelliği Olarak İffet	11
1.5.2. Mü’min Erkeklerde İffet.....	12
1.5.3. Mü’min Kadınlarda İffet.....	16
1.5.4. Evlilikte İffet Ölçüsü	19
1.6. Hadislerde İffet Kavramı	22
1.6.1. “İstemekten Sakınma” Anlamında İffet.....	23
1.6.2. “Günahlardan Sakınma” Anlamında İffet.....	24
1.6.3. “Namusu koruma” anlamında iffet.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

2. KUR'AN'DAN İFFET ÖRNEKLERİ: HZ. MERYEM VE HZ. YUSUF.....	26
2.1. Hz. Meryem	26
2.1.1. Hayatı.....	26
2.1.1.1. İslamî Kaynaklarda Hz. Meryem'in Hayatı.....	27
2.1.1.2. Hıristiyanlık Kaynaklarında Hz. Meryem'in Hayatı	30
2.1.2. Ayetler Işığında Hz. Meryem'in İffeti	31
2.1.2.1. Meryem'in Seçilmişliği	31
2.1.2.2. Meryem'in Temiz Olması.....	34
2.1.2.3. Meryem'in İbadet Ehli Olması	34
2.1.2.4. Meryem'in Takvası	35
2.1.2.5. Meryem'in Teslimiyeti, Emaneti Yüklenmesi Ve Hayâsı.....	38
2.2. Hz. Yusuf	45
2.2.1. Hayatı.....	45
2.2.2. Ayetler Işığında Hz. Yusuf'un İffeti	47
2.2.2.1. Yusuf'un Rabbani terbiye altına alınması	47
2.2.2.2. İffet Abidesi Yusuf	48
2.2.2.3. Yusuf'un Gördüğü Burhan	52
2.2.2.4. Yusuf'un Yırtılan Gömleği	54
2.2.2.5. Aziz'in Azizliği	57
2.2.2.6. Dedikodular ve kadınlar.....	59
2.2.2.7. Zindan	62
2.2.2.8. Yusuf'un İffetinin Bilinmesi.....	64
SONUÇ	70
BİBLİYOGRAFYA	73
ÖZGEÇMİŞ	77

ÖNSÖZ

İslam ahlâk esasları, insan hayatını düzenleyen, bireyden başlayarak bütün bir toplumun mutluluğunu amaçlayan bir yapıya sahiptir. Müslümanlar her çağda Kur'an'dan aldıkları bu ahlâki değerleri yaşayıp yaşatmakla mesuldür. Bu bağlamda biz de ahlâki değerlerden biri olan iffet konusunu ele almaya çalıştık.

Amacımız, Kur'an ahlâk sisteminde iffetin ne derece büyük bir yere sahip olduğunu, buna ihtiyacı olan çağımız insanına gösterebilmektir. Bu sayede ekranlarda görülen ve normal karşılanan ahlâksızlıklar karşısında Kur'an'ın iffet örnekleri Hz. Meryem ve Hz. Yusuf hatırlanacak; bu konudaki doğru ve yanlış ayırt edilebilecektir.

Çalışmayı hazırlarken iffet kavramının anlamını ve Kur'an'da iffetle ilgili ayetleri tespit edip onları açıklamaya çalıştık. Devamında iffete dair hadisleri birkaç örnek vererek açıkladık. "Hadislerde iffet kavramı" başlıklı bu kısmı hazırlarken Songül İnanöz'ün bu konudaki diploma çalışmasından faydalandık. Daha sonra ise iffet örneği olarak Hz. Meryem ve Hz. Yusuf'u anlatan ayetleri inceledik. Bunu yaparken de danışman hocamızın yol göstermelerinden yararlanarak öncelikle tefsir kaynakları olmak üzere konuyla ilgili kitapları ve bilimsel çalışmaları taradık.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın konusu, önemi, amacı ve metodu üzerinde durarak bu konudaki temel bilgilere yer verdik. Birinci bölümde iffet kavramının sözlük anlamına değinip; Kur'an'da iffet kavramının kullanıldığı yerler, iffetle eş ve zıt anlamlı kullanılan kelimeleri inceledik. Ardından Kur'an'da iffetle ilgili ayetleri ele aldık ve kısaca hadislerde iffet kavramına yer verdik. İkinci bölümde ise tezin ana konusunu olan Hz. Meryem ve Hz. Yusuf'un iffet konusundaki örnekliğini ayetler ışığında ele alıp değerlendirdik.

Bu çalışmamızın her aşamasında bize fikirleriyle yardımcı olan ve çalışmamızın şekillenmesine büyük katkı sağlayan Danışman Hocam Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI'ya, çalışmamız konusunda kendilerine başvurduğumuzda desteklerini esirgemeyen KSÜ İlahiyat Fakültesi'nin değerli hocalarına teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu çalışma süresince her türlü destek ve katkıyla yanımda bulunan aileme ve kıymetli arkadaşım İlayda YILDIZ'a kalbî teşekkürlerimi sunarım.

KISALTMALAR

- a.s.** : Aleyhi's-selam
age. : Adı geçen eser
agm. : Adı geçen makale
amd. : Adı geçen madde
Bkz. : Bakınız
ev. : Çeviren
DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı
h. : Hicrî
H.z. : Hazreti
s. : Sayfa
s.a.s : Sallallahu aleyhi ve sellem
TDV. : Türkiye Diyanet Vakfı
TDVY. : Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
trs. : Tarihsiz

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Kur'an-ı Kerim'in, insanlığın dünya ve ahiret mutluluğu için tarih boyunca gelmiş ilahî mesajların sonuncusu ve en mükemmeli olduğu bilinen bir gerçektir.

Kur'an'ın gönderiliş amaçlarından biri de insanı davranış ve ahlâk yönünden eğitmektir. Şüphesiz insanı en mükemmel surette yaratan Yüce Allah, onu en iyi bilendir. Mükemmel bir varlık olan insanın, yapıp ettiklerinden dolayı diğer varlıklardan daha aşağı bir seviyeye düşebileceği gibi meleklerden de yüce bir seviyeye çıkabileceğini Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de bildirmektedir. Bununla birlikte insanın insana yaraşır bir olgunluğa ulaşabilmesi için yapması gerekenleri de Kur'an'da açıklamaktadır.

Bu bağlamda Kur'an'ın kendine özgü bir ahlâk sistemi vardır. Bu ahlâk sisteminin bir parçası olan iffetin, günümüz insanının öğrenmesi ve önemsemesi gereken bir konu olduğu kanaatindeyiz. Çünkü günümüzde ahlâkî değerlerde büyük bir yıkım görmekteyiz. Basın, yayın, internet ve medya kuruluşları aracılığıyla ahlâksızlık yaygınlaşmış ve teşvik edilir duruma gelmiştir. Hatta İslam ahlâk kuralları çerçevesinde yaşamaya çalışanlar, çağın gerisinde kalmış olmakla suçlanıp yerilmekte; gayri ahlâkî davranışlar sergileyenler ise örnek şahsiyet olarak insanlara sunulmaktadır. Bu ahlâkî erozyonun önüne bir set olacak Kur'an prensiplerinden yola çıkarak, iffet konusunu incelemenin günümüzün bu anlamdaki ihtiyacına cevap verecek nitelikte olacağı kanaatindeyiz. Kur'an'da bu konunun önemine vurgu yapılarak anlatılan, Kur'an'ın iffet örneği olarak bize sunduğu Hz. Meryem ve Hz. Yusuf'u, bu bağlamda, ayetler ışığında incelenmeyi hedefledik.

2. Araştırmanın Amacı

“Kur'an'da iffet” ile ilgili konuyu seçmemizdeki amaç; Kur'an ahlâk sisteminde geniş yer tutan bu konuyu Kur'an bütünlüğü içerisinde anlamaya çalışıp konunun önemini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, Kur'an prensiplerine çok fazla ihtiyaç duyduğumuz günümüzde, Kur'an'daki ahlâkî değerlerden biri olan iffetin ve iffet timsâli olan Hz. Meryem ve Hz. Yusuf'un, günümüz insanının düşünce ve ahlâk yapısına katkısı olması ümidiyle bu çalışmayı yapmış bulunmaktayız.

3. Araştırmanın Metodu

Çalışmamız derleme niteliğinde olup, tefsir alanında olması hasebiyle temel kaynak Kur'an-ı Kerim ve tefsir kitaplarıdır. Hadis kaynakları, Arapça sözlükler, tarih kitapları ve edebî eserler de ikinci derecede faydalandığımız kaynaklardır. Bu kaynaklar doğrultusunda öncelikle kavram açıklamaları yapılacak, gerekli görülen yerlerde de bu açıklamalara yer verilecektir. Daha sonra konuyla ilgili ayetler ele alınıp açıklanacak ve yorumlanacaktır.

4. Araştırma ile İlgili Temel Bilgiler

Çalışmamız İslam ahlâk prensipleriyle alakalı bir çalışma olup Kur'an-ı Kerim eksenlidir. İslam ahlâkının kaynağı da Kur'an ve onun ışığındaki sünnettir. Mü'minler için örnek olan¹ Hz. Peygamber (s.a.s)'in en önemli özelliği de güzel ahlâkıdır. Ayette: “*Şüphesiz sen yüce bir ahlâka sahipsin*”² denilmekte, Hz. Aişe de Hz. Peygamber (s.a.s)'in ahlâkını Kur'an ahlâkı olarak tanımlamaktadır.³

İslam ahlâk sistemi genel olarak üç başlık altında incelenmektedir:

- İnsanın iç dünyasının düzenlenmesi
- Ailenin düzenlenmesi
- Toplumun düzenlenmesi⁴

Bu başlıklar Kur'an bütünlüğü içerisinde çıkarılmış genel başlıklardır. Kur'an-ı Kerim'de bu konuları içeren pek çok ayet vardır. İyilik, adalet, doğruluk, sabır, şükür, iffet gibi iyi davranışların yanında kötülük, zulüm, israf, fitne, hayâsızlık gibi kötü davranışları ifade eden kavramlar da Kur'an-ı Kerim'de bulunmaktadır. Özellikle ahlâkî davranışlar belirtilip övülmekte, gayri ahlâkî davranışlar ise yerilmektedir. Allah mü'minleri gayri ahlâkî davranışlar konusunda uyarmakta ve şöyle buyurmaktadır: “*Ey İnananlar! Şeytana ayak uydurmayın. Kim şeytanın ardına takılırsa, bilsin ki, o, hayâsızlığı ve fenalığı emreder. Allah'ın size lütuf ve merhameti bulunmasaydı, hiçbiriniz ebediyen temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini temize çıkarır. Allah işitir ve bilir.*”⁵

¹ Ahzâb, 33/21.

² Kalem, 68/4.

³ Müslim, Müsafirun, 139.

⁴ İslamoğlu, Mustafa, *Ahlâk Yazıları*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.27.

⁵ Nûr, 24/21.

Allah, insana iyiliğin ve kötülüğün kaynakları olan kabiliyetleri birlikte vermiştir.⁶ İnsan, kullandığı kabiliyete göre karşılığını alacaktır: “Her kim zerre kadar bir hayır işlerse onu görecek. Her kim zerre miktarı kötülük işlerse onu da görecektir.”⁷ İyi işler yapanlar şöyle müjdelenmektedir: “Güzel iş yapanlara (karşılık olarak) daha güzeli ve bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir kara bulaşır, ne de bir zillet. İşte onlar cennetliklerdir ve orada ebedî kalacaklardır.”⁸ Kötülük yapanlar için de şöyle buyrulmaktadır: “Kötü işler yapmış olanlara gelince, bir kötülüğün cezası misliyledir ve onları bir zillet kaplayacaktır. Onları Allah’(ın azabın)dan koruyacak hiçbir kimse de yoktur. Sanki yüzleri, karanlık geceden parçalarla örtülmüştür. İşte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.”⁹

Kur’an ahlâk esasları, kişinin, ailenin ve toplumun düzenlenmesini sağlar. Ahlâkî gelişmişlik düzeyi yüksek olan bireyler, iyi ve mutlu bir aile demektir. Söz konusu aileler de mutlu, sağlıklı, sağlam toplumların temelidir. Bu açıdan, ele aldığımız konunun çıkış noktası iffettir. Çünkü bu konu birey-aile-toplum üçlüsünün kalitesini belirleyen en önemli öğelerin başında gelir. Bundan dolayı, Kur’an ayetleri doğrultusunda Hz. Meryem ve Hz. Yusuf örneğinde iffet konusunu ele aldık.

Şimdiye kadar İslam ahlâkı konusunda pek çok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda Hz. Meryem ve Hz. Yusuf hakkında, Meryem ve Yusuf Sureleri içerikli müstakil eserler de bulunmaktadır. Ancak iffetin temsilcileri olan Hz. Meryem ve Hz. Yusuf, ortak özellikleri olan iffet başlığı altında birlikte değerlendirilmemiştir. Bu anlamda her ikisinin de ele alındığı bu çalışma, konuyla ilgili boşluğu doldurarak bu alana katkı sağlayıp sonraki çalışmalara basamak oluşturacağı düşüncesindeyiz.

⁶ Çağrııcı, Mustafa, *İslam Düşüncesinde Ahlâk*, Dem Yayınları, İstanbul, 2006, s.32.

⁷ Zilzâl, 99/7, 8.

⁸ Yûnus, 10/26.

⁹ Yûnus, 10/27.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KUR'AN'DA İFFET KAVRAMI

1.1. İffet Kavramının Sözlük Anlamı

İffet, “affe” kökünden mastar olup “helal olmayandan uzak olmak”¹, “haramdan sakınmak, uzak olmak”², “helal ve hoş olmayan şeylerden sakınmak, haramlardan ve süflü isteklerden uzak durmak”³ anlamlarına gelmektedir. Kısaca “kötü söz ve fiillerden sakınmaktır.”⁴ İffetli olana da “afif”⁵ denir.

1.2. İffet Kavramının İstılâhi Anlamı

“Nefiste, şehvetin galip gelmesini engelleyen bir halin meydana gelmesi”⁶ olarak bilinen iffet, güzel ahlâk göstergesidir. İnsanın arzu ve tutkularını, akıl ve inancının kontrolünde tutmasıdır. Kişinin Allah ve insanlar nezdinde kendisini küçük düşürecek davranışlardan sakınmasını sağlayan bir erdemdir.⁷ İnsanı bedenî ve maddî hazlara aşırı düşkün olmaktan korur.⁸ Temizlik ve namustur.⁹ İffeti “şehvet kuvvetinin itidâli”¹⁰ olarak tanımlayan Kınalızâde, iffeti on iki çeşit olarak şöyle sayar: “Hayâ (ar ve namus), rıfk (incelik), hedy (ahlâklılık), müsâlemet (barışıklık), deat (arzuları dizginlemek), sabır (kötülüğe ve belâlara tahammül), kanaat (nimetlere şükretmek), vakâr (ölçü ve olgunluk), verâ’ (samimi kulluk), intizam (disiplinli yaşamak), hürriyet (meşrû serbest hareket), sehâvet (cömertlik).”¹¹

İffet, günahahtan kaçış, her türlü istek ve şehvî arzulara karşı sabır, yüce bir gayrettir. İffet öyle bir niteliktir ki, bütün peygamber, filozof ve doktorlar onu övmekte, aksini ise kötölemekte birleşmektedirler.¹²

¹ Halil b. Ahmed, Ebu Abdurrahman, *Kitabu'l-Ayn*, Beyrut, 1988, I, 92.

² Cevheri, İsmail b. Hammad, *Tâcü'l-Lûga ve Şihâhü'l-Arabiyye*, Beyrut, 1998, II, 1075; Zebidi, Muhammed Murtaza, *Tâcü'l-Arus*, Beyrut, 1994, XII, 393.

³ İbni Manzur, Cemaluddin Muhammed b. Mükrim, *Lisanu'l-Arap*, Beyrut, 1994, IX, 253; Firuzabadi, Mecciddin Muhammed b. Yakub, *Kamusu'l-Muhit*, Beyrut, 1987, s. 1084.

⁴ Abduh, Davud ve diğerleri, *Mu'cemu'l-Arabiyyetu'l-Esasi*, Alesco, 1989.

⁵ Halil b. Ahmed, *age.*, s. 92; Cevheri, *age.*, s. 1075; İbni Manzur, *age.*, s. 253; Zebidi, *age.*, s. 393.

⁶ El-İsfehani, Rağıp, *Müfredat*, (çev. Abdulbaki Güneş, Mehmet Yolcu), Çıra Yayınları, İstanbul, 2007, II, 224.

⁷ Çağrırcı, Mustafa, “İslâm Ahlâkı”, İlmihâl, T.D.V.Y, Ankara, 2008, II, 523.

⁸ Çağrırcı, Mustafa, “İffet”, T.D.V İslam Ansiklopedisi, T.D.V.Y, İstanbul, 2000, XXI, 506.

⁹ Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca- Türkçe Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997, s. 411.

¹⁰ Kınalızâde, Ali Efendi, *Ahlâk*, Tercüman Gazetesi Yayınları, trs., s. 94.

¹¹ Kınalızâde, *age.*, s. 102, 103.

¹² Rıfat, Ahmet, *Tasvîr-i Ahlâk*, Tercüman Gazetesi Yayınları, trs., s. 179.

Gazzali ise iffet hakkında şöyle söyler: “Ahlâkın anası ve esası dört şeydir: Hikmet, şecaât, iffet ve adâlet. İffet, şehveti akıl ve şeriat kuvvetleri ile terbiye etmektir.”¹³

“İffetli olanlar nefislerine hâkim olurlar. Arzularını dâima akıl ve hikmetle tartarlar. Şeref, haysiyet, namus ve i'tibar sahibi olmak için afif kalmak lâzımdır. İffetini kaybedenler en büyük ümitlerini mahvedebilirler. Afif ve nefisine hâkim olmak için dört şey lazımdır:

- Kuvvetli ve metin bir iradeye sahip olmak,
- Şehvânî arzulara muvâfık düşünceler üzerinde dâimâ bir tenkit yapmalı, bunlara uyulduğu takdirde ileride göreceği maddî ve manevî zararları göz önüne getirmek,
- Dâimâ yüksek düşüncelerle dimağı meşgul etmek (çünkü şehvâniyetin bütün kuvveti tasavvurdandır.),
- Kötü arkadaşlardan uzak kalmak (çünkü insanı şehvânî arzulara uymaya sevk eden kötü arkadaşlar olduğu gibi bu yolda devam edip gitmesine de bunların etkisi çoktur.)”¹⁴

İffet, nefsin istekleri karşısında, iradeyi kullanmaktır. Kişi isteklerinin kendisini sürükleyeceği haramları ve bunların sonucunda yaşayacağı pişmanlıkları düşünür ve arzularını helalden yana yönlendirir. Bu da onu afif kılar.

1.3. Kur'an'da İffet Kavramının Anlam Çerçevesi

Kur'an-ı Kerim'i incelediğimizde “affe” kökünden dört kelimenin Kur'an'da yer aldığını görmekteyiz. Bu kelimelerin geçtiği ayetlere bakacak olursak üç farklı anlam olduğunu görürüz:

- Bakara Suresi 273. ayette “istemekten sakınma, çekinme” anlamındadır:

“(Sadakalar) kendilerini Allah yoluna adayan, yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremeyen fakirler içindir. İffetlerinden dolayı (dilenmedikleri için), bilmeyen onları

¹³ Gazzali, Ebu Hâmid Muhammed bin Muhammed, *İhyau Ulumi'd-Din*, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1975, II, 127.

¹⁴ Akseki, Ahmed Hamdi, *İslâm Dini*, D.İ.B Yayınları, Ankara, 1980, s. 253, 254.

zengin sanır. Sen onları yüzlerinden tanırsın. İnsanlardan arsızca (bir şey) istemezler. Siz hayır olarak ne verirseniz, şüphesiz Allah onu bilir.”¹⁵

Bu ayette geçen “teaffüf” kelimesi iffet kökünden gelen “tefe’ul” vezninde bir mastardır. Arapça’da “iffet”in anlamı, bir şeyi bırakmak ve ondan vazgeçmektir. Allah “teaffüf” ile onların dilenmediklerini beyan etmiştir.¹⁶ Bu, başkalarının elinde bulunana göz dikmemek ve iffetlilik göstermektir. O kadar ki onların durumlarını bilmeyen kimse, onları zengin sanır. Buna sebep ise elbiselerinde, hallerinde ve sözlerinde iffetleri, sabırları ve kanaatkârlıklarıdır.¹⁷

- Nisa Suresi 6. ayette “yetim malından uzak durma” anlamındadır:

“Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (buluğa) erdiklerinde, eğer reşid olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (ve mallarını geri alacaklar) diye israf ederek ve aceleye getirerek mallarını yemeyin. (Velilerden) kim zengin ise (yetim malından yemeğe) tenezzül etmesin. Kim de fakir ise, aklın ve dinin gereklerine uygun bir biçimde (hizmetinin karşılığı kadar) yesin. Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun. Hesap görücü olarak Allah yeter.”¹⁸

Bu ayette Allah Teâlâ yetimlerin velilerini zengin ve fakir olarak ayırmıştır. “Kim zengin ise kaçınısın (o mala tenezzül etmesin)” buyurmuştur.¹⁹ Ayette “isteaffe” fiili geçmektedir. Zemahşerî bununla ilgili şöyle demiştir: “İsteaffe fiili ‘affe’ fiilinden daha belîğdir. Sanki Allah bunu kullanmakla daha fazla kaçınmayı istemektedir.”²⁰

- Nur Suresi 33. ve 60. ayetlerinde ise “günaha girmekten sakınma, namusu koruma” anlamındadır:

¹⁵ Bakara, 2/273.

¹⁶ Râzî, Fahrüddin, *Tefsîr-i Kebîr*, (çev. Suat Yıldırım, Sadık Kılıç ve diğerleri), Akçağ Yayınları, Ankara, 1989, V, 542.

¹⁷ Zuhaylî, Vehbe, *Tefsîrü'l-Münir*, (çev. Hamdi Arslan, Ahmet Efe ve diğerleri), Risale Yayınları, İstanbul, 2005, II, 75.

¹⁸ Nisâ, 4/6.

¹⁹ Râzî, *age.*, VII, 356.

²⁰ Zemahşerî, Ebu Kasım Cârallah Mahmud bin Ömer bin Muhammed, *Tefsîru'l-Keşşaf an Hakâiki Ğivamidi't-Tenzîl ve Uyuni'l-Ekâvîli fî Vechi't-Te'vîl*, Beyrut, 2003, I, 466.

*“Evlenemeyenler, Allah kendilerini lütfu ile zenginleştirene kadar iffetli davransınlar. Kölelerinizden hür olmak için bedel vermek isteyenlerin, onlarda bir iyilik görürseniz, bedel vermelerini kabul edin. Onlara Allah’ın size verdiği maldan verin. Dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek için, iffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları buna zorlarsa bilsin ki Allah hiç şüphesiz onu değil zorlanan kadınları bağışlar ve merhamet eder.”*²¹

Ayette “isteaffe” fiili geçmektedir. İffetli kalmaya çaba gösterebilirler²², Allah keremiyle onları zengin edinceye kadar nefislerini iffete cebretsinler ve şehvetin meşakkatine sabır göstererek iffetli olmaya çalışsınlar ki zinadan halâs olsunlar²³ gibi anlamlar içermektedir.

*“Evlenme ümidi kalmayan, ihtiyarlayıp oturmuş kadınlara, süslerini açığa vurmamak şartıyla, dış esvaplarını çıkarmaktan ötürü sorumluluk yoktur; ama sakınmaları kendileri için daha iyi olur. Allah işitir ve bilir.”*²⁴

Bu ayette de yine “isteaffe” fiili bulunmaktadır. “İffetli olmaları yani dış esvaplarını çıkarmamaları kendileri için daha hayırlıdır. Çünkü mesture bulunmak her töhmetten ârîdir”²⁵ şeklinde yorumlanmıştır.

1.4. Kur’an’daki İffet Kavramı ile İlgili Diğer Kavramlar

Kur’an’da iffetle yakın anlamlı ve iffetin zıttı olarak beş kavram görmekteyiz. Bunlardan üçü iffetle eş/yakın anlamlı, ikisi de iffetin zıttıdır.

²¹ Nûr, 24/33.

²² Zemahşerî, *age.*, III, 231.

²³ Vehbî, Mehmed, *Hulâsatü'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur’ân*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1966, IX, 3729.

²⁴ Nûr, 24/60.

²⁵ Vehbî, *age.*, IX, 3769, 3770.

1.4.1. İffet Kavramıyla Eş Anlamlı Olanlar

1.4.1.1. “H-f-z” Fiilinin “Ferc” Kelimesiyle Kullanımı

İffetle eş anlamlı olan kavramlardan biri, tekil veya çoğul gibi çeşitli kalıplarda gelen “fercin muhafazası, korunması” anlamındaki söz öbeğidir. İffet anlamı içeren birçok ayette geçmektedir.²⁶ Bir örnek verirsek;

“Doğrusu erkek ve kadın müslümanlar, erkek ve kadın müminler, boyun eğen erkekler ve kadınlar, doğru sözlü erkekler ve kadınlar, sabırlı erkekler ve kadınlar, gönülden bağlanan erkekler ve kadınlar, sadaka veren erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar iffetlerini koruyan erkekler ve kadınlar, Allah’ı çok anan erkekler ve kadınlar, işte Allah bunların hepsine mağfiret ve büyük ecir hazırlamıştır.”²⁷

Ayette “hâfizîne fûrûcehum ve’l-hâfizât” kelime gurubunun karşılığı “iffetlerini koruyan erkekler ve kadınlar”dır. “H-f-z” kelimesi, “kaydetmek, korumak”²⁸ gibi anlamları içerir. “F-r-c” ise iki şey arasındaki yarıktır. Bu kelime ile edep yerinden kinâye yapılmaktadır; bu anlamda çok kullanıldığından dolayı artık onun için sarih bir isim olmuştur.²⁹ Bu kelime grubuyla ilgili ayetleri ikinci bölümde ele alacağımız için burada bu kadarıyla iktifa ediyoruz.

1.4.1.2. “H-s-n” fiilinin “ferc” kelimesiyle kullanımı

İffetle eş anlamlı kullanılan diğer bir kelime ise “h-s-n” kökünden if’al vezninde gelen “ahsane” fiilidir. Bir yeri sağlam yapmak, erişilmez ve korunaklı yapmak, iffetli olmak, iffeti korumak³⁰ anlamlarını içeren bu kelime ayetlerde “ferc” kelimesiyle birlikte geldiği gibi bu fiilin ismi faili olarak da gelmiştir.³¹ Bu kavramla ilgili bir ayet şöyledir:

²⁶ Mü’minûn, 23/5; Nûr, 24/30, 31; Ahzâb, 33/35; Mearic, 70/29.

²⁷ Ahzâb, 33/35.

²⁸ El-İsfehani, *age.*, I, 325.

²⁹ El-İsfehani, *age.*, II, 317.

³⁰ Güneş, Kadir, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Ravza Yayınları, İstanbul, 2009, s. 241.

³¹ Nisâ, 4/25; Mâide, 5/5; Nûr, 24/33; Enbiya, 21/91; Tahrim, 66/12.

“Allah, bir de iffetini sapasağlam koruyan ve bizim de kendisine ruhumuzdan üflediğimiz, Rabbinin kelimelerini ve kitaplarını doğrulayan İmran kızı Meryem’i de (inananlara) örnek gösterdi. O itaat edenlerdendi.”³²

Görüldüğü üzere “ahsene” fiili “ferc” kelimesiyle birlikte gelerek iffetini sapasağlam koruma anlamını yüklenmiştir.

1.4.1.3. “A-s-m” fiilinin “istifâl” kalıbında kullanımı

“A-s-m” fiili sözlükte, sahip olmak, önlemek, korumak³³ anlamlarına gelirken “istifâl” kalıbındaki anlamı “günahtan kaçınmak”³⁴ tır. Kur’an-ı Kerim’de şu şekilde geçmektedir:

“Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, (bundan) şiddetle sakındı. Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır!”³⁵

Ayette görüldüğü gibi istifâl kalıbındaki “a-s-m” fiili günahtan şiddetle sakınmak anlamındadır. Ayetin tercümesi yapılırken “iffetinden dolayı” ifadesini ekleyenler de vardır. Bu bağlamda iffetle yakın anlamlı bir kelimedir.

1.4.2. İffet kavramıyla zıt anlamlı olanlar

1.4.2.1. “F-h-ş” kelimesi

İffetin zıttı olarak Kur’an’da geçen kelimelerden biri “f-h-ş” kökünden çeşitli varyantlarda gelen kelimelerdir. “F-h-ş” kelimesi “çok fazla çirkin/kötü olan söz ve fiilerdir.”³⁶ Kur’an-ı Kerim’de çirkin iş³⁷, kötü, kötülük³⁸, suç³⁹, haddi aşmak⁴⁰, zina⁴¹,

³² Tahrim, 66/12.

³³ Firuzabadi, age., s.1469.

³⁴ Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Okul Sözlüğü*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1997, s. 335.

³⁵ Yusuf, 12/32.

³⁶ El-İsfehani, age., II, 314.

³⁷ Bakara, 2/169, 268; Nisâ, 4/22; İsrâ, 17/32; Ankebût, 29/28; Şûrâ, 42/37.

³⁸ En’âm, 6/151; Yusuf, 12/24; Nûr, 24/21.

³⁹ Âl-i İmrân, 3/135.

⁴⁰ A’râf, 7/28, 80.

⁴¹ Nisâ, 4/15, 19.

fuhuş⁴² ve edepsizlik, hayâsızlık, iffetsizlik⁴³ anlamlarında gelmiştir. Konumuzla ilgili olan, iffetsizlik anlamını içeren, bir ayeti örnek verelim:

“Lût’u da gönderdik; milletine şöyle dedi: Göz göre göre bir hayâsızlık mı yapıyorsunuz?”⁴⁴

“Cinsel sapıklığı hayatlarının tek ölçüsü ve amacı haline getiren, nefislerinin gayr-i meşru istekleri uğruna ahlâk, fazîlet, namus, iffet ve her türlü edep ve terbiye sınırlarını aşmakta bir sakınca görmeyen azgın, inkârcı, sapık bir milletin durumu açıklanmaktadır.”⁴⁵ Ayetteki “fahişete” kelimesi Lût kavminin içinde bulunduğu bu gayr-i ahlâkî durumu özetlemektedir.

1.4.2.2. “B-ğ-y” fiilinin ismi fâili

İffetin zıttı olarak Kur’an’da geçen diğer bir kavram ise “b-ğ-y” kökünden ismi fâil olarak gelen kelimedir. Şu iki ayette şöyle geçmektedir:

“(Meryem), “Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım hâlde, benim nasıl çocuğum olabilir?” dedi.”⁴⁶

“Ey Harun’un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi; annen de iffetsiz değildi.”⁴⁷

“B-ğ-y” fiili sözlükte daha çok “azgınlık etmek, zulmetmek, haddi aşmak”⁴⁸ anlamlarına gelirken ayetlerde “iffetsiz” anlamına karşılık gelmektedir.

1.5. Kur’an’daki İffetle İlgili Ayetler

İffete dair ayetleri inceleyip anlam olarak dört grupta topladık. Şimdi bu grupları ele alalım:

⁴² Nisâ, 4/25.

⁴³ A’râf, 7/28, 33; Nahl, 16/90; Nûr, 24/19; Neml, 27/54; Ankebût, 29/45; Ahzâb, 33/30; Necm, 53/32; Talâk, 65/1.

⁴⁴ Neml, 27/54.

⁴⁵ Yıldırım, Celâl, *İlmin Işığında Asrın Kur’ân Tefsiri*, Anadolu Yayınları, İzmir, trs., IX, 4482.

⁴⁶ Meryem, 19/20.

⁴⁷ Meryem, 19/28.

⁴⁸ Karahisârî, Ahterî Mustafa b. Şemsüddin, *Ahterî Kebîr*, Meral Yayınevi, İstanbul, trs., s. 69.

1.5.1. Mü'minlerin Özelliği Olarak İffet

Kur'an ahlâk sisteminde iffet, mü'minlerin özelliği olarak iki ayette vurgulanmaktadır. Bu iki ayeti inceleyelim:

“Onlar ki, ırzlarını korurlar.”⁴⁹

Bu ayeti öncesindeki ayetlerle birlikte ele alırsak mealen şöyledir: “Mü'minler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki namazlarında saygı dolu bir korkuyla eğilirler. Onlar ki boş ve anlamsız şeyden yüz çevirirler. Onlar ki zekâtı verip (emredildiği şekilde) yerine getirirler. Onlar ki namus ve iffetlerini (haramdan ve şüpheden) korurlar. Ancak eşlerine ve sahip oldukları cariyelerine karşı (cinsel arzu duymalarında bir sakınca yoktur) ve bu yüzden kınanmazlar.”⁵⁰

Görüldüğü üzere ayetlerde mü'minlerin özellikleri sıralanmaktadır. Haramdan sakınmak, helal olmayan zina, livâta ve avret mahallini açma gibi fiillerden uzak durup iffetlerini koruma dördüncü özellik olarak gelmiştir.⁵¹ Allah'a ve âhret gününe imân ve bunun tabii ürünü olan namaz ve zekât, insanın içyapısını düzeltip kontrol sağlar. Hayat dizginini nefis ve şeytanın elinden alıp Kur'an düzenine teslim eder. Kendini bu çizgiye getiren mü'min son derece iffetli olur. Hayatı boyunca cinsel arzusunu Allah'ın meşru kıldığı düzeyde tutup konulan sınırı aşmaz.⁵² Her türlü cinsel sapıklık ve aşırıktan uzaktır.⁵³ Allah'ın kendisine nikâh akdi ile helâl kıldığı hanımlarından başkasına veya sahip olmakla helâl kıldığı cariyelerinden başkasına yaklaşmaz.⁵⁴

O bakımdan Kur'an-ı Kerim namaz ve zekâtтан hemen sonra namus ve iffetin önemine yer vermekte ve bunu mü'minin en seçkin sıfatı olarak göstermektedir.⁵⁵

Nesefî, bu ayeti açıklarken şöyle bir yorumda bulunmuştur: “Mü'minler her durumda iffetlerini korurlar. Evlilik ve cariye sahibi olmaları bu durumun istisnasıdır. Bu ayette sanki zımnem şöyle buyrulmaktadır: Mü'minler evlilik dışındaki tüm ilişkilerden dolayı suçlanırlar, kınanırlar.”⁵⁶

⁴⁹ Mü'minûn, 23/5.

⁵⁰ Mü'minûn, 23/1-6.

⁵¹ Sabûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't Tefâsîr*, Beyrut, 2006, s.764.

⁵² Yıldırım, *age.*, VIII, 4072,4073.

⁵³ Mevdûdî, Ebu'l-Al'â, *Tefhimu'l-Kur'ân*, (çev. Muhammed Han Kayanî ve diğerleri), İnsan Yayınları, İstanbul, 1991, III, 401.

⁵⁴ Zuhaylî, *age.*, IX, 272.

⁵⁵ Yıldırım, *age.*, VIII, 4073.

⁵⁶ Nesefî, Abdullah bin Ahmed, *Medariku't-Tenzîl ve Hakaîku't-Te'vîl*, Beyrut, 1996, III, 170.

Mü'minlerin özelliği niteliğinde Mearic Suresi'nde de yine aynı ifade bulunmaktadır:

*“Onlar ki, ırzlarını korurlar.”*⁵⁷

Bu ayetin içinde bulunduğu ayet grubu ise mealen şu şekildedir: *“Onlar, din gününü tasdik etmektedirler. Onlar, Rablerinin azabına karşı (daimi) bir korku duymaktadırlar. Şüphesiz Rablerinin azabından emin olunamaz. Ve onlar ırzlarını korurlar. Ancak kendi eşleri ya da sağ ellerinin mâlik olduğu başka; çünkü onlar (bunlardan dolayı) kınanmazlar.”*⁵⁸

Mevdûdî buradaki ırzlarını koruma ifadesini şu şekilde açıklamaktadır: *“İffet ve namuslarını korurlar'dan kasıt, zinadan sakınırlar ve çıplaklıktan berîdirler demektir.”*⁵⁹ Sabûnî ise bu ayeti açıklarken şu ifadeyi kullanmıştır: *“Onlar iffetlidirler, haramları irtikâb etmezler.”*⁶⁰ Başka bir deyişle iffet vasfına sahip mü'minleri ifade edecek olursak, onlar mahrem yerlerini haramdan uzak tutup Yüce Allah'ın izin vermediği hallerden alıkoyan kimselerdir.⁶¹

Ayet grubuna baktığımızda yine mü'minlerin bazı özellikleri anlatılmış ve onların içinde iffetli olmalarına da yer verilmiştir. Ayetlere göre mü'minde olması gereken bu vasıfları taşıyanlar sadece eşleriyle ve ellerinin altındaki cariyelerle yetinirler. Allah'a ve âhirete dosdoğru imân, onları hep bu sınırdan tutar. Onlar zinanın büyük günah olduğunu ve ilâhî gazaba yol açtığını bilirler.⁶²

Her iki ayet grubunu da baktığımızda iffetin mü'minde olması gereken özellikler arasında sayıldığını görmekteyiz. Ayetlerden anlaşıldığı üzere, iman eden, ibadet ve güzel ahlâkla sorumludur ki iffet de mü'minde olması gereken güzel ahlâkın bir parçasıdır.

1.5.2. Mü'min Erkeklerde İffet

Allah Teâlâ, mü'minlerin özelliği olarak iffeti bildirdiği gibi iffetin mahiyetini de belirtmiştir. Bu konuda mü'minlere düşen nedir, ne yapmaları gerekir? Bu soruların

⁵⁷ Mearic, 70/29.

⁵⁸ Mearic, 70/26-30.

⁵⁹ Mevdûdî, *age.*, VI, 463.

⁶⁰ Sabûnî, *age.*, s. 1392.

⁶¹ Zuhaylî, *age.*, XV, 120.

⁶² Yıldırım, *age.*, XII, 6378.

cevabı ayetlerde gayet açıktır. İşte iffet konusunda mü'min erkeklerin üzerine düşen görev:

“Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihdir. Şüphesiz ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır.”⁶³

Ayetteki “ğadde” fiili “kısmak, azaltmak veya indirmek” demektir. “Ğadd basar” ise “bakışı indirme” olarak çevrilir.⁶⁴ Bundan maksat helal olmayan şeylerde gözü kısmak, bakmamaktır.⁶⁵ Allah, mü'minlerin şehvet veren şeylere bakmalarını yasaklamıştır.⁶⁶ Zaten bakış, kalbe şehvet tohumları eker.⁶⁷ Bundan dolayı gerek dışarıda gerek içerde ve gerekse başkalarını evlerine girip çıkarken, otururken kalkarken gözlerini dikmemeli, harama bakmaktan ayıp bir şey görmekten sakınmalıdırlar.⁶⁸

Furuc “ferc”in çoğuludur. “h-f-z” fiiliyle gelerek “iffetlerini korusunlar” anlamını yüklenmiştir. Aynı zamanda avret mahallinin sınırlarına da işaret eder ve avret mahallinin örtülmesi emrini de içinde barındırmaktadır. Erkeklerde korunması ve örtülmesi gereken avret mahallinin bilinen en az miktarı göbük altından dizlere kadardır.⁶⁹ Erkeğin erkeğe karşı ve erkeğin kadına karşı avreti bu şekildedir.⁷⁰

Ayette “mü'minler” kelimesinin kullanılması mü'minlerin vasıflarından birinin emirlere derhal uymak olduğuna işarettir. Gözü yummaktan murad ise gözü kapatmak değil bilakis hayâ sebebiyle gözleri yere indirmek, harama bakmamak demektir. Ayetteki “min” edatı “teb'iz” içindir. Yani gözlerin bir kısmını yummak, harama gözlerini dikip doyuncaya kadar bakmamaktır.⁷¹ Çünkü göz baktığından sorumludur.⁷² Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.s)'in Hz. Ali'ye tavsiyesi şöyledir: “Ya Ali, arka arkaya bakma! Birinci bakış lehinedir fakat ikinci bakış lehine değildir.”⁷³

Göz, her şeyi kalbe ulaştıran en büyük kapıdır. Bu sebeple insan göz yoluyla birçok günaha düşer. Çünkü bakış tebessüme, tebessüm selâma, selâm konuşmaya,

⁶³ Nûr, 24/30.

⁶⁴ Mevdûdî, *age.*, III, 518.

⁶⁵ Zemahşerî, *age.*, III, 223.

⁶⁶ Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed bin Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'ân*, Beyrut, 2002, X, 147.

⁶⁷ Sabûnî, *age.*, s. 791.

⁶⁸ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Feza Gazetecilik A.Ş., İstanbul, trsz., VI, 12.

⁶⁹ Yazır, *age.*, VI, 12.

⁷⁰ Sabûnî, Muhammed Ali, *Ahkâm Tefsîri*, (çev. Mazhar Taşkesenlioğlu), Şamil Yayınevi, İstanbul, trsz., II, 167, 168.

⁷¹ Zuhaylî, *age.*, IX, 450.

⁷² İsrâ, 17/36.

⁷³ Tirmîzî, Edeb 28.

konuşma anlaşmaya, anlaşma da gayri meşru bir şekilde bir araya gelmeye vesile olur.⁷⁴ Şehvet düşüncesinin ilk etkeni gözdür. Gözü kötü bakıştan korumakla gönül de kötü düşünceden korunmuş olur.⁷⁵

Ayete baktığımızda “ırzlarını korusunlar” ifadesinden önce gözlerin haramlardan sakınılması emredilmiştir. Buna binaen şöyle diyebiliriz: Namusu korumanın, iffetli olmanın yolu harama bakmamaktan geçer. Çünkü harama bakış zina gibi büyük yıkımlara sebep olan bir depremin öncü sarsıntısıdır. Harama nazarla sarsılıp bulanık zihin dünyasının zina ile altüst olması kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle Allah Teâlâ “*Zinaya yaklaşmayın*”⁷⁶ buyurarak zinaya götürebilecek yollara sapmayı yasaklıyor ki harama bakış da bu yolların başında gelir. Bundan dolayı mü’min, harama girmeme konusunda her anını teyakkuz halinde geçirmelidir. Bediüzzaman bunu şöyle ifade eder: “Hazer et, dikkatle bas, batmaktan kork. Bir lokma, bir kelime, bir dane, bir lem’a, bir işarette, bir öpmekte batma.”⁷⁷

Hz. Peygamber (s.a.s) de harama bakmayı göz zinası olarak nitelendirerek şöyle buyurmuştur: “Allah âdemoğluna zinadan nasibini yazmıştır. Hiç şüphesiz âdemoğlu mukadder olan bu akıbete erişecektir. Gözlerin zinası (harama) bakmak, dilin zinası (konuşulması haram olanı) konuşmaktır. Nefis de temenni ve arzu eder. Tenasül uzvu bunu ya gerçekleştirir ya da yalanlar.”⁷⁸ Dolayısıyla gözlerin haramdan sakınılması nispetinde iffetin korunması daha kolay olacaktır. Bir hadis-i kutside de şöyle buyrulmaktadır: “Harama bakmak şeytanın zehirli oklarından bir oktur. Kim benim korkumdan dolayı harama bakmayı terk ederse, kalbine öyle bir iman neşvesi ve halâveti atarım ki, onun zevkini gönlünün derinliklerinde duyar.”⁷⁹

Harama bakmaktan sakınmanın faydalarını Sabûnî şöyle sıralamaktadır:

- Allah’ın emri tutulmuş olur.
- Bir ok gibi kalbi yaralayan manzaralardan korunulmuş olur.
- Kalp kuvvetlenir.
- Kalp kötü şeylerle meşgul olmaz, Allah ile meşgul olmaya alışkanlık peyda eder.

⁷⁴ Sabûnî, *age.*, II, 165.

⁷⁵ Ateş, Süleyman, *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsîri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, trsz., VI, 177.

⁷⁶ İsrâ, 17/32.

⁷⁷ Bediüzzaman, Said Nursî, *Lem’âlar*, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2011, s. 215.

⁷⁸ Buhârî, İsti’zan 12.

⁷⁹ Münzirî, Zekiyyüddin Abdülazim bin Abdulkaviyy, *Et-Terğîb ve’t-Terhîb mine’l-Hadis-i Şerîf*, Beyrut, 1968, s.34.

- Kalbe nur kazandırır.
- Kalbe feraset verir.
- Şeytanın giriş yollarını kapatmış olur.⁸⁰

Bakmaktan sakınmanın bazı istisnaları vardır. Bir erkeğin evlenmek istediği kadını görmek istemesi bu istisnalardandır. Bu konuda Ebu Hureyre'den rivayetle gelen hadis şöyledir: “Rasûlullah (s.a.s)’ın yanındaydım. Bir adam geldi ve ensardan bir kadınla evlenmek istediğini söyledi. Rasûlullah (s.a.s), ‘Ona baktın mı?’ dedi. O adam ‘Hayır’ deyince ‘Git ve ona bak çünkü ensar kadınlarının gözlerinde bir şey (hastalık) var.’ dedi.”⁸¹ Bunun gibi, bir suç üzerinde araştırma yapılırken şüpheli kadına bakmakta veya hâkimin şâhid kadına bakmasında ya da doktorun kadın hastaya bakmasında bir mahzur yoktur.⁸² Buna göre, zorunlu haller ve istisnaî durumlar dışında, harama bakmaktan sakınmak mü’minin bir özelliğidir ve onun için daha hayırlıdır.

Yüce Allah, mü’min erkeklere sonu zinaya çıkabilecek yola karşı harama bakmama tedbirini uygulamalarını emretmiştir. Günümüzde erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı iffet anlayışlarının mevcut olduğunu görmekteyiz. Kadınlar için zinanın büyük günah olduğu anlayışı, giderek azalsa da, geçerliiyken, erkekler için bu anlayış değişmekte “elinin kiri yuğ gitsin”⁸³ tabiri yaygınlaşmaktadır. Oysaki Nûr 30 ve 31. ayetlere baktığımızda mü’min kadınlar ve erkekler için aynı hitap şeklini görüyoruz. Bu da iffet konusunda sanılanın aksine kadın-erkek arasında bir farkın olmadığını gösteriyor. Ayrıca ayetlerdeki ilk hitabın erkekler için, sonrakinin kadınlar için olduğunu göz önünde bulundurursak; buradan erkeklerin yapıları gereği, iffet konusunda otokontrollerini sağlamada daha çok zorlandığını ve bundan ötürü de bu hususta daha hassas davranmaları gerektiğini çıkarabiliriz.

Bütün bunlara ek olarak ayetteki “mü’min” lafzını nazarı dikkate almak da yerinde olacaktır. İman edenler gözlerini haramdan sakınma, iffetlerini koruma emrinin muhatabıdır. Bu emrin, iman ile bağlantılı olarak gelmesinden ötürü, önemine vurgu yapıldığı kanaatine varmaktayız. Bundan dolayı ayeti; “Eğer iman ediyorlarsa gözlerini sakınsınlar, iffetlerini korusunlar bu davranış onlar için daha temiz, daha doğru, daha hayırlıdır. İman ettiklerini söyleyip bu şekilde davranmazlarsa şüphe yok ki Allah

⁸⁰ Sabûnî, *age.*, II, 166.

⁸¹ Müslim, Nikâh, 12.

⁸² Mevdûdî, *age.*, III, 521.

⁸³ Güven, M. Yusuf, *Gözümü Haramdan Nasıl Korurum*, Işık Yayınları, İstanbul, 2011, s. 38.

dediklerini de yaptıklarını da en ince ayrıntısıyla bilmektedir.” şeklinde okuma zihnimize oluşmaktadır.

1.5.3. Mü'min Kadınlarda İffet

Yüce Allah, mü'min erkekleri, gözlerini ve dolayısıyla iffetlerini korumaları konusunda ikaz ettikten sonra, mü'min kadınlara da aynı uyarıda bulunmuştur. Gözleri sakınarak namusu korumanın mümkün olacağı tekrarlandıktan sonra mü'min kadınlar için bu konudaki diğer emirler sıralanmıştır:

“Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, ziynet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. Ziyetlerini, kocalarından yahut babalarından yahut kocalarının babalarından yahut oğullarından yahut üvey oğullarından yahut erkek kardeşlerinden yahut erkek kardeşlerinin oğullarından yahut kız kardeşlerinin oğullarından yahut Müslüman kadınlardan yahut sahip oldukları kölelerden yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.”⁸⁴

Bu ayetteki mü'min kadınların bakışlarını haramdan koruma emri, bir önceki ayetin kapsamındaki mü'min erkekler için olan emir ile paralellik arz etmektedir. Mü'min kadınlar da aynı şekilde harama bakmaktan sakınıp ırzlarını korumakla yükümlüdürler. Bu konuda Ümmü Seleme (r.a)'den gelen şu hadis dikkat çekmektedir: “Meymune ile birlikte Rasûlüllah (s.a.s)'in yanındaydım. İbni Ümmi Mektum geldi. Bu örtünme ile emredildiğimizden sonraydı. Hz. Peygamber (s.a.s), ‘Ondan sakınarak örtünün’ buyurdu. Dedim ki: ‘Ya Rasûlüllah o âmâ değil mi? Bizi görmüyor ve tanımıyor değil mi?’ Peygamber (s.a.s), ‘Siz ikiniz de âmâ mısınız? Siz onu görmüyor

⁸⁴ Nûr, 24/31.

musunuz?’ dedi.”⁸⁵ Bu rivayetten anlaşılan mü’min kadının gözünü haramdan sakınmaya azami derecede özen göstermesi gerektiğidir. Başka bir rivayette ise Hz. Aişe (r.a)’nin bir bayram günü Hz. Peygamber (s.a.s)’den izin alarak, mızraklarıyla oynayan Habeşlileri izlediğini okuyoruz.⁸⁶ Bu rivayetle birlikte bir önceki hadis değerlendirildiğinde, bakmaktan kastın “şehvetle bakmak” olduğu düşüncesi akla daha uygun geliyor.

Kadın fitratı gereği cazibe sahibidir. Bakışlarını haramdan korumasının dışında, haram bakışlardan da korunması gerekmektedir. Yüce Allah, bu ayetiyle kadının haram bakışlardan nasıl korunacağını da beyan etmiştir: “*Görünen kısımlar hariç ziynetlerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar.*”⁸⁷

“*Görünen kısımlar hariç ziynetlerini göstermesinler.*” ifadesinde geçen ziynet kelimesinin süs anlamı bilinmekle birlikte Râzî, bu kelimenin anlamının takılan süs eşyasından çok, yaratılıştan gelen güzellik olduğunu söylemektedir. Yani ona göre ziynetten maksat ziynet yerleridir.⁸⁸ Sabûnî ise ziyneti iki kısım olarak ele almaktadır: Biri yaratılıştan olan, diğeri kazanılan ziynettir. Yüz yaratılıştan olan ziynetken, güzel elbiseler, takılar ise kazanılan ziynettir.⁸⁹ Zuhaylî de ziyneti süs eşyası olarak ele alıp şöyle bir mantık yürütmesi yapmıştır: “Ziynet gösterilmezse ziynet yerlerinin gösterilmesi evlâ olarak yasak olmaktadır. Ya da ziynet zikredilmiş ziynet yerleri kastedilmiştir. Buna göre ziynet yerlerini göstermesinler demektir. Bunun delili Cenâb-ı Hakk’ın ‘görünen kısımlar müstesna...’ kavli-i celilidir.”⁹⁰ Ayette geçen “görünen kısımlar” el ve yüz olarak tefsir edilir. Bu konuda Hz. Aişe (r.a)’nin rivayetiyle gelen hadis şöyledir: “Esmâ binti Ebûbekir üzerindeki ince elbiseyle Rasûlullah (s.a.s)’in huzuruna girdi. Rasûlullah (s.a.s) ondan yüz çevirdi ve şöyle buyurdu: Ey Esmâ kadın hayız görme çağına ulaştığı zaman -yüz ve eline işaret ederek- o kadının bu azalarının dışındakilerin görülmesi doğru değildir.”⁹¹

Ayetteki “humur” kelimesi “hımar”ın çoğulu olup başörtüsü anlamındadır.⁹² “Cüyûb” ise “ceyb”in çoğuludur ve gömleğin göğüs yırtmacına denir ki normal olarak bunun arkasından ten görünür.⁹³

⁸⁵ Ebu Dâvûd, Libas 37.

⁸⁶ Buhârî, İdeyn 2.

⁸⁷ Nûr, 24/31.

⁸⁸ Râzî, Fahrudin, *Tefsîru'l-Kebîr*, Kahire, trs., XXIII, 198.

⁸⁹ Sabûnî, *age.*, II, 169,170.

⁹⁰ Zuhaylî, *age.*, IX, 452.

⁹¹ Ebu Dâvûd, Libas 34.

⁹² Râzî, *age.*, XXIII, 199.

Cahiliye devrindeki kadınların, başlarının arkasından bağladıkları bir örtü kullandığı, o örtünün de boynun önünü, göğsün üst kısmını açıkta bıraktığı, saçları ve süslerini kapatmadığı söylenmiştir.⁹⁴ Bundan dolayı ayette “*Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar*” buyrularak mü’min kadınların başlarını, boyunlarını ve gerdanlarını dışarıda bırakmayacak şekilde örtünmeleri emredilmiştir. Hz. Aişe (r.a) de bu ayet inince, mü’min kadınların hemen emre itaat ederek ayette belirtilen şekilde örtündüklerini anlatmıştır.⁹⁵

Kadının örtünmesi emri, onun haram bakışlardan korunması ve rahatsız edilmemesi içindir. Yüce Allah, bunu şöyle belirtiyor: “*Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü’minlerin kadınlarına söyle üzerlerini örtecek dış elbiselerini giysinler. Bu, onların tanınıp incitilmemeleri için daha uygundur. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.*”⁹⁶ Demek ki kadının örtünmesi, onun rahatı ve huzuru için gereklidir. Bundan dolayı mü’min kadın, yaş itibarıyla gençlik çağını geçmiş olsa bile, her zaman örtüsü konusunda titiz davranmalıdır. Bu Allah’ın emridir ki O şöyle buyurmaktadır: “*Artık evlenme ümidi beslemeyen, hayızdan ve doğumdan kesilmiş yaşlı kadınların zinetlerini göstermeksizin dış elbiselerini çıkarmalarında kendileri için bir günah yoktur. Ama yine sakınmaları onlar için daha hayırlıdır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.*”⁹⁷ Evet, kadının her durumda iffetini korumak için tedbiri elden bırakmaması kendisi için daha doğrudur.

Esas aldığımız ayetin devamında mü’min kadının örtüsünü açıp zinetlerini gösterebileceği istisna kişiler sıralanmıştır. Bunlar: Kocaları, babaları, kocalarının babaları, oğulları, üvey oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, Müslüman kadınlar, sahip oldukları köleler, erkekliği kalmamış hizmetçiler, henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardır.

Bundan sonra, söz konusu ayette geçen, “*Gizledikleri zinetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar.*” cümlesi şöyle açıklanmaktadır: Arap kadınları, gezerken ayaklarındaki halhalleri şakırdasın ve duyulsun diye ayaklarını birbirine vururlardı ve bu erkeklerin dikkatini çekerdi.⁹⁸ Bundan dolayı kadının dikkat çekmeye çalışması yerilmiş ve böyle yapmaması emredilmiştir. Dolayısıyla kadının, dikkatleri üzerine

⁹³ Ateş, *age.*, VI, 178.

⁹⁴ Râzî, *age.*, XXIII, 199.

⁹⁵ Ebu Dâvûd, Libas 33.

⁹⁶ Ahzâb, 33/59.

⁹⁷ Nûr, 24/60.

⁹⁸ Râzî, *age.*, XXIII, 203; Ateş, *age.*, VI, 180.

çekecek her türlü şeyden sakınması lazımdır. Kadının kıyafeti, kokusu veya konuşması gibi her türlü durumu ve tavrı cezbedici olmamalıdır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: “Eğer Allah’a karşı gelmekten sakınıyorsanız (erkeklerle konuşurken) sözü yumuşak bir eda ile söylemeyin ki kalbinde hastalık (kötü niyet) olan kimse ümide kapılmasın... Evlerinizde vakarınızla durun da ilk cahiliye devrindeki gibi süslenip sokağa çıkmayın...”⁹⁹ Ayette görüldüğü üzere, kadınların, süsleriyle ve sesleriyle cazibelerini arttırmaya çalışmaları yerilmiş, insanların dikkatini çekerek kötü niyet beslemelerine sebep olmaksızın evlerinde vakarlarıyla oturmalarının daha uygun olduğu belirtilmiştir.

Nûr Suresi 30. ve 31. ayetlerle iffetin çerçevesini bildiren Allah Teâlâ, 31. ayetin sonunda, her konuda hata yapıp günaha girebilme özelliği olan insana tevbe kapısını hatırlatarak “*Ve ey mü’minler! Hep birden Allah’a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.*”¹⁰⁰ buyuruyor.

Kur'an bütünlüğünde ve iffet konusu çerçevesinde mü'min kadının durumunu değerlendirecek olursak; Kur'an'da kadın bir inci tanesi kadar özel konumdur. O konumunu muhafazası için haramdan korunup sakınması gerekmektedir. Bunun için de kılık-kıyafet, tavır ve davranış konusunda titiz, harama bakmaktan da uzak olmalıdır. Rahatsız edilmesine mahal vermeyecek şekilde örtünmeli, ziynet yerlerini göstermemelidir. Bu örtünme, el ve yüz hariç bütün vücudu kapsar. Giyilen kıyafet, vücut hatlarını belli edecek kadar dar ve vücudu gösterecek kadar ince olmamalıdır. Bunun dışında mü'min kadın haline tavrına ve konuşmasına dikkat etmelidir. Her konuda dikkat çekmekten, ayetin ifadesiyle “*kalbinde hastalık (kötü niyet) olan kimseye*”¹⁰¹ ümit vermekten sakınmalıdır. Bunların hepsi mü'min kadının iffetini koruması için alması gereken tedbirlerdir.

1.5.4. Evlilikte İffet Ölçüsü

Kur'an-ı Kerim'de iffetli olmak emredildiği gibi iffeti korumak için gerekler de kadın ve erkekler için ayrı ayrı vurgulanmıştır. Bununla birlikte Hz. Peygamber (s.a.s)'in de bu konuda tavsiyeleri olmuştur. Bu tavsiyelerden biri şöyledir: “Evlenmeye gücü yeten ve imkânı olan kimse hemen evlensin. Çünkü evlilik, gözü ve namusu korur. Evlenmeye gücü yetmeyen ve imkânı olmayanlar ise oruç tutsun. Çünkü oruç kişinin

⁹⁹ Ahzâb, 33/32, 33.

¹⁰⁰ Nûr, 24/31.

¹⁰¹ Ahzâb, 33/32.

şehvetini kırar.”¹⁰² Evet, evlilik iffetli olmada, iffeti korumada önemli bir etkidir. Peki, evlilik sürecinde nasıl iffetli olunmalı veya iffet nasıl korunmalıdır? Şimdi bu sorulara kısaca cevap bulmaya çalışalım:

“Bu gün size temiz ve hoş şeyler helâl kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yiyecekleri size helâl, sizin yiyecekleriniz de onlara helâldir. Mü’min kadınlardan iffetli olanlarla, daha önce kendilerine kitap verilenlerden olan iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz kaydıyla; evlenmek, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir. Her kim de inanılması gerekenleri inkâr ederse, bütün işlediği boşa gider. Ahirette de o, ziyana uğrayanlardandır.”¹⁰³

Ayette, yiyecek olarak temiz ve hoş olanların helâllığı çerçevesinde kitap ehlinin yiyeceklerinin mü’minlere helâl kılındığı bildirildikten sonra, evlenilmesi helâl olan kadınlar ve aile hukukuna dair bazı temel esaslar açıklanmıştır.¹⁰⁴

Bu ayette “tayyibât” ve “muhsanat” kavramları önem arz etmektedir. “Muhsanat” kavramı, daha önce de açıkladığımız gibi, “namuslu iffetli kadınlar” anlamına gelmektedir. “Tayyibât” kavramı da genel olarak “iyi, hoş, temiz” anlamlarına gelmektedir. Ayette yenilmesi helâl olan ile evlenilmesi helâl olan bu kavram ile nitelendirilmiştir. Yiyeceklerin “tayyibât” olması, onların “temiz” olmasını ifade eder. Evlenilecek kadınların bu şekilde nitelendirilmesi ise, ayetin açıkladığı gibi, onların iffet özelliğini belirtmektedir.

Bu ayetteki “tayyib-tayyibât” kriteri sadece evlenilecek kadınla ilgili iken, Nûr Suresi 26. ayetinde, bu kriterin evliliğin her iki tarafı (kadın ve erkek) açısından da gerekliliği net bir şekilde bildirilmiştir.¹⁰⁵

“Habis (pis) kadınlar habis (pis) erkeklere, habis erkekler habis kadınlara; temiz (tayyibât) kadınlar temiz (tayyib) erkeklere, temiz erkekler temiz kadınlaradır. İşte bu

¹⁰² Buhârî, Savm 10.

¹⁰³ Mâide, 5/5.

¹⁰⁴ Gözübenli, Beşir, “İslam Aile Hukukunda “İhsan” Kavramı Hakkında Bazı Mülâhazalar”, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, sayı: XI, 2008, s. 18.

¹⁰⁵ Gözübenli, *agm.*, s. 19.

temiz olanlar, iftiracıların söyledikleri şeylerden uzaktırlar. Onlar için bir bağışlanma ve bolca verilmiş iyi bir rızık vardır.”¹⁰⁶

Bu ayetten de anlaşıldığı üzere manevi yönden temizlik iffetliliktedir. İffetli olanlar iffetlilerle, iffetsizler ise iffetsizlerle evlenir. Bu da evlilikte eşlerin iffet konusunda denk olması gerektiğini gösterir ki şu ayet de bunu ifade etmektedir:

“Zina eden erkek ancak, zina eden veya Allah’a ortak koşan bir kadınla evlenir. Zina eden bir kadınla da ancak zina eden veya Allah’a ortak koşan bir erkek evlenir. Bu, mü’minlere haram kılınmıştır.”¹⁰⁷

Yukarıda, Mâide Suresi 5. ayette geçen iki kavrama daha dikkat çekmenin yerinde olacağı kanaatindeyiz. Bunlardan biri “ğayre müsafihîne” ifadesidir. “Müsafih” sifah yapanlar demektir. Sifah ise Arapça’da zina anlamına gelmektedir. Yani nikâh ile zıt anlamlıdır. Erkek ve kadın arasındaki ilişki meşru ise nikâh; gayri meşru ise sifah adını almaktadır. Diğer kavram ise “müttehizî ehdânin” ifadesidir. Bu kavram da “gizli dost edinmek” anlamına gelmektedir.¹⁰⁸ Ayette özellikle “zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere” kayıtları düşülerek, evliliğin sağlıklı devam edebilmesindeki önemli şartlar ortaya konmuştur.

Allah Teâlâ, evlenmeye güç yetiremeyenlere de evleninceye kadar iffetlerini muhafaza etmeleri emretmiştir:

“Evlenmeye güçleri yetmeyenler de, Allah kendilerini lütfuyla zengin edinceye kadar iffetlerini korusunlar...”¹⁰⁹

Daha önce zikrettiğimiz bir hadisi bu konuyla alakalı olması hasebiyle burada tekrar hatırlatmakta fayda görmekteyiz. Hz. Peygamber (s.a.s) de iffetin korunması için evliliği teşvik etmekte ve evliliğe imkân bulamayanlara da şu şekilde tavsiyede bulunmaktadır: “Evlenmeye gücü yeten ve imkânı olan kimse hemen evlensin. Çünkü evlilik, gözü ve namusu korur. Evlenmeye gücü yetmeyen ve imkânı olmayanlar ise oruç tutsun. Çünkü oruç kişinin şehvetini kırar.”¹¹⁰

¹⁰⁶ Nûr, 24/26.

¹⁰⁷ Nûr, 24/3.

¹⁰⁸ Gözübenli, *agm.*, s. 22.

¹⁰⁹ Nûr, 24/33.

¹¹⁰ Buhârî, Savm, 10.

“İffeti korumak, zina etmemek, gizli dost edinmemek” şartlarının birkaçını veya tamamını evlilikle ilgili ayetlerin hemen hepsinde görmekteyiz. Aşağıdaki ayetler de bu konuda örnek teşkil etmektedir:

“(Savaş esiri olarak) sahip olduklarınız hariç, evli kadınlar (da size) haram kılındı. (Bunlar) üzerinize Allah’ın emri olarak yazılmıştır. Bunların dışında kalanlar ise, iffetli yaşamak ve zina etmemek şartıyla mallarınızla (mehirlerini verip) istemeniz size helâl kılındı..”¹¹¹

“Sizden kimin, hür mü’min kadınlarla evlenmeye gücü yetmezse sahip olduğunuz mü’min genç kızlarınızdan (cariyelerinizden) alsın. Allah, sizin imanınızı daha iyi bilir. Hepiniz birbirinizdensiniz. Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost tutmamaları hâlinde, sahiplerinin izniyle onlarla evlenin, mehirlerini de güzelce verin..”¹¹²

Ayetlerde de görüldüğü üzere, bir mü’minin hayatının her aşamasında iffetli olması gerekmektedir. Allah Rasûlü (s.a.s) de bu şekilde iffeti şiar edinen mü’minlere şöyle buyurarak cenneti müjdelemektedir: “Kim ki bana iki çene ve apış arası mevzuunda söz verir, kefil olursa ben de ona cennet için kefil olurum.”¹¹³

Bütün bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki mü’min, iffet vasfını taşıdikça cennete namzet mutlu aileler ve dolayısıyla temeli sağlam temiz toplumlar oluşacaktır.

Kur’an’da iffet kavramının genel bir değerlendirmesini yapacak olursak; öncelikle “affe” kökünden gelen kelimelerin anlamına bakmamız gerekecektir. Bu kökten gelen kelimelerin Kur’an’da şu üç anlamda geçtiğini görmekteyiz: İstemekten sakınma, yetim malından uzak durma ve namusu koruma. Namusu koruma anlamında iffet, günlük hayatta kullandığımız iffet anlamıyla aynıdır. Bu anlamda ise Kur’an’da birçok ayet vardır. Bu ayetler genel olarak, yukarıda sıraladığımız gibi, şu dört başlık altında toplanabilir: Mü’minlerin özelliği olarak iffet, mü’min erkeklerde iffet, mü’min kadınlarda iffet ve evlilikte iffet ölçüsü.

1.6. Hadislerde İffet Kavramı

Ayetlerde geçen iffet anlamlarına yakın olarak hadislerde de iffet kavramının kullanıldığını görmekteyiz. Genel olarak, hadislerde iffet kavramı, “istemekten sakınma, günaha girmekten çekinme ve namusu koruma” anlamlarına gelmektedir. Biz

¹¹¹ Nisâ, 4/24.

¹¹² Nisâ, 4/25.

¹¹³ Buhârî, Rikak, 23.

bu anlamlara bir veya iki örnek vermekle yetinip daha fazlasını hadis kaynaklarına havale ediyoruz.

1.6.1. “İstemekten Sakınma” Anlamında İffet

Hakîm İbnî Hizam (r.a)’dan rivayetle Rasûlüllah (s.a.s) şöyle buyurdu: “Veren el alan elden hayırlıdır. Sadaka vermeye, nafakası üzerine vacip olanlara ihsan ile başla. Sadakanın hayırlısı bir zenginlik üzerinden verilenidir. Dilenmekten ve çirkin işlerden çekinip iffetli kalmak isteyen Allah iffetli kılar. İnsanlardan müstağni olmak isteyen Allah zengin kılar.”¹¹⁴

Hadisin Arapça metninde “isteaffe” ve “affe” fiili geçmektedir. Bu fiiller istemekten çekinmek anlamında kullanılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s), başkalarının eline gözü dikmemeyi, dilenmekten sakınmayı tavsiye buyurmuştur. Bu tavsiyenin de Fatiha Suresi’ndeki “*Yalnız Sen’den yardım dileriz.*” ifadesiyle doğru orantılı olduğunu düşünmekteyiz. Mü’min, çorbayı doldurmaya yarayan kepçe hükmündeki insandan değil, her şeyi tahtı tasarrufunda bulduran Yüce Allah’tan istemekle mükelleftir. Çünkü mülkün sahibi O’dur ve şöyle buyurmaktadır: “*De ki: Ey mülkün sahibi olan Allah’ım! Sen mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetersin.*”¹¹⁵ Evet, mülk O’nundur; dilediğini dilediğine verir. Kul, sadece Allah’tan istemeyi bilmelidir. İnsanlar karşısında tok gözlü olmalı, kimsenin eline gözü dikmemelidir. Bu hâl üzere olması, onun iffetliliğindedir. Kanaatkâr olup kimseye el açmak istemeyeni de Allah affı kılar. Bu hadis, Kur’an’da iffet kavramının anlam çerçevesini ele alırken açıkladığımız şu ayetle paraleldir: “(Sadakalar) kendilerini Allah yoluna adayan, yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremeyen fakirler içindir. İffetlerinden dolayı (dilenmedikleri için), bilmeyen onları zengin sanır. Sen onları yüzlerinden tanırsın. İnsanlardan arsızca (bir şey) istemezler. Siz hayır olarak ne verirseniz, şüphesiz Allah onu bilir.”¹¹⁶

¹¹⁴ Buhârî, Zekât, 17.

¹¹⁵ Âl-i İmran, 3/26.

¹¹⁶ Bakara, 2/273.

1.6.2. “Günahlardan Sakınma” Anlamında İffet

Abdullah bin Ömer ve Hz. Aişe (r.a)’den rivayet olduğuna göre Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Kim hakkını talep ederse, bunu imkân nispetinde günahlara girmekten sakınarak istesin”¹¹⁷

Hadisin Arapça metninde geçen “afâf” kelimesi günahlardan sakınmayı ifade etmektedir. Bu kelime “vâfi” kavramıyla birlikte kullanılmıştır. “Vâfi” ise “tam manasıyla” anlamını karşılar. Buna göre günaha girmekten tam manasıyla sakınmak iffetli olmaktır. Mü’min hakkını talep ederken de iffeti elden bırakmamalı, günaha girmekten korkup onun muhasebesini yaparak hakkını istemelidir. Harama girmekten ve günah işlemekten sakınma konusunda titiz davranmalı, bin ölçüp bir biçmeli, verâ sahibi olmalıdır.

Başka bir hadis-i şerifte de Rasûlullah (s.a.s) şöyle dua etmektedir: “Allah’ım ben Sen’den hidayet, takva, iffetlilik ve gönülce zenginlik isterim”¹¹⁸

Bu hadiste geçen “afâf” ifadesi de günaha girmekten sakınmayı ifade eder. Gayri meşru isteklerden uzak ve nefsin bu gibi meyillerine karşı koyabilecek bir güçte olmayı anlatmaktadır.

1.6.3. “Namusu koruma” anlamında iffet

Utbe bin Nüdder (r.a) şöyle buyurdu: “Biz Rasûlullah (s.a.s)’in yanındaydık. Tâ, sîn, mîm’i (Kasas Suresini) okudu. Nihayet Mûsâ’nın kıssasına ait ayetlere gelince buyurdu ki: Mûsâ iffetini koruma ve karın tokluğuna karşılık sekiz veya on yıl çalışmayı kabullendi.”¹¹⁹

Hadisin Arapça metninde geçen “iffeti’l-ferc” ifadesiyle de namusu koruma yani günümüzde anladığımız ve kullandığımız anlamda iffeti muhafaza anlamı söz konusudur. Hadiste Hz. Mûsâ (a.s)’nın Şuayb (a.s)’ın kızıyla evlenmesi ve dolayısıyla iffetini muhafazası ifade edilmiştir. Evliliğin iffeti korumada önemli olduğunu yukarda açıklarken yer verdiğimiz hadis, bu hadisi de açıklar niteliktedir: “Evlenmeye gücü yeten ve imkânı olan kimse hemen evlensin. Çünkü gözü ve namusu korur. Evlenmeye gücü yetmeyen ve imkânı olmayanlar ise oruç tutsun. Çünkü oruç kişinin şehvetini kırar.”¹²⁰

¹¹⁷ İbni Mâce, Sadaka 15.

¹¹⁸ Müslim, Dua 71.

¹¹⁹ İbni Mâce, Ruhûn 5.

¹²⁰ Buhârî, Savm 10.

Yine bu anlamda Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet olunan başka bir hadis-i şerifte de Rasûlüllah (s.a.s) şöyle buyurdu: “Üç kişi vardır ki, Allah Teâlâ'nın bunların hepsine yardım va'di vardır: Allah yolundaki gazi, azad edilmek için vermesi gereken parayı-malı ödemek isteyen köle ve nefsini harama girmekten menetmek isteğiyle evlenen adam.”¹²¹

Bu hadis metninde de “teaffüf” kelimesi kullanılmıştır. “Harama girmekten sakınma, nefsin kötü arzularına engel olma” anlamındadır. Evlilik, haramlardan sakınma hususunda önemli bir yere sahiptir. Harama girmekten sakınma adına evlenen kimseye Allah'ın yardım va'di olduğunu Allah Rasülü (s.a.s) müjdelemektedir.

Hadislerdeki “iffet” kavramına baktığımızda ayetlerdeki anlamlarla paralellik arz ettiğini görmekteyiz. Dilencilik yapmama, istemekten sakınma, sadece Allah'tan isteme hadislerde iffet kavramının çerçevesine girmektedir. Günaha girmekten sakınma, verâ ehli olma ve namusu koruma anlamlarıyla birlikte genel olarak “iffet” hadislerde de üç anlamda kullanılmıştır.

¹²¹ İbni Mâce, İtik 3.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KUR'AN'DAN İFFET ÖRNEKLERİ: HZ. MERYEM VE HZ. YUSUF

Kur'an-ı Kerim'de bazı bilgiler temsiller, teşbihler ve kıssalarla verilmiştir. Bu, bilgilerin okuyucunun aklında kalması, onlardan etkilenip onları hayatına yansıtması açısından önemlidir. Eğitimde de somutlaştırılan bilgilerin kalıcılığının daha fazla olduğu bilinmektedir. Kur'an kıssaları da bu açıdan değerlendirilebilir.

“Kur'an kıssalarında muhatap olayı bizzat yaşıyormuş gibi, durumuna göre kendisini, içinde yaşadığı toplumu ve bütün insanlığı, kıssalarda tezahür eden hayır ve şer modellerinde -bir ayna misali, anlayış ve ilmi seviyesinde- seyredilmekte, hâle tatbiki mümkün olmaktadır. Çünkü insanlık form değişikliği hariç bütün birimleriyle insanlıktır.”¹ Başka bir deyişle “Kur'an verdiği örneklerle bir soruna dikkat çekmişse tereddütsüz bilmek gerekir ki o sorun gelecekte insanlığı meşgul edecek temel bir sorundur.”² Bundan dolayı Kur'an'daki örnekleri, kıssaları, temsilleri Kur'an'ın nüzûl dönemindeki ortamla ve sebeplerle sınırlı tutmak doğru değildir.

İffetin müşahhaslaştığı Hz. Meryem ve Hz. Yusuf kıssaları da günümüze ışık tutması, örnek olması açısından konumuzun temelini teşkil eden Kur'an kıssalarıdır. Bu kıssaların içinde bulunduğu Kur'an ayetleri doğrultusunda, Hz. Meryem ve Hz. Yusuf'un iffet konusundaki örnekliğini açıklamaya çalışacağız.

2.1. Hz. Meryem

2.1.1. Hayatı

Hz. Meryem, hem İslâm'da hem Hıristiyanlıkta önemli bir yere sahiptir. Bundan dolayı İslâm ve Hıristiyanlık kaynaklarında adına sıkça rastlanmaktadır. Her iki dinde, Hz. Meryem'in hayatı konusunda, ortak noktalar olduğu gibi pek çok farklı anlayış da mevcuttur. Bu nedenle Hz. Meryem'in hayatını İslâm'da ve Hıristiyanlıkta olmak üzere iki başlık altında ele almayı daha doğru bulmaktayız.

¹ Şengül, İdris, *Kur'an Kıssaları Üzerine*, Işık Yayınları, İzmir, 1994, s. 239.

² İslamoğlu, Mustafa, *Adayış Risalesi*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 18.

2.1.1.1. İslamî Kaynaklarda Hz. Meryem'in Hayatı

İslamî kaynaklarda Meryem'le ilgili bilgilere sıkça rastlanmakla beraber biz Meryem'in hayatını İslam dininin temel kaynağı olan Kur'an perspektifinden ele alacağız. Meryem adı Kur'an-ı Kerim'de 34 yerde geçmektedir. Bunlardan yirmi üçü İsmâ b. Meryem şeklindedir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de bir surenin adı da Meryem'dir. Meryem, Kur'an'da ismiyle anılan tek kadındır. Lisânu'l-Arab'a göre Meryem adı "râme" fiilinden "mef'al" vezninde bir kelimedir. Anlamı da istemek, bir yerden ayrılmaktır.³ Razi'ye göre ise "Meryem" kelimesi Meryem'in içinde yaşadığı dönemde onların dilinde "ibadet eden, âbid kadın" anlamına gelmekteydi.⁴

Meryem'in babasının adı Kur'an'da İmrân olarak geçerken, annesinin adı belirtilmez ve "İmrân'ın Karısı" şeklinde nitelendirilir.⁵ Taberî tarihine göre ise Meryem'in babasının adı İmran b. Mâsân, annesinin adı Hanne'dir. Hanne Fakud'un kızı ve İşba'nın kız kardeşidir. İşba, Zekeriyya Peygamberle, Hanne de İmran b. Mâsân ile evlidir.⁶

Meryem'in doğum yeri ve doğum tarihi ile ilgili İslam tarihi kaynaklarında net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Taberî, Meryem'in İskender'in Bâbil'i fethetmesinden 65 yıl sonra doğduğunu söylemiştir.⁷

Meryem'in dünyaya gelişi İmrân ve Hanne'nin yaşlılık zamanındadır. Hanne, hiç çocuk doğurmamıştı. Çocuğu olan kadınlara gıpta ediyordu. Bir gün yavrusuna bir şeyler yediren bir kuş gördü. Bunun üzerine gönlünde çocuk sevgisi kımıldandı. Çocuğu olursa onu mabede adayacağını söyleyerek dua etti.⁸ Bu vaadin onun erkek çocuk beklediğinin göstergesi olduğu, çünkü Yahudi şeriatına göre erkek çocuğun mâbede adandığı söylenmektedir. Fakat Hanne'nin beklediği gibi çocuk erkek olmaz ve o bu duruma şaşırır.⁹ Bu olay Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılmaktadır: "*Hani, İmran'ın karısı, "Rabbim! Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmet etmek üzere adadım. Benden kabul et. Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin" demişti. Onu doğurduğunda, Allah onun ne doğurduğunu bilirken 'Ya Rabbi! Kız doğurdum. Erkek, kız gibi değildir, ben ona Meryem adını verdim, ben onu da soyunu da, kovulmuş*

³ İbni Manzur, *age.*, XII, 261.

⁴ Râzî, *age.*, VIII, 25.

⁵ Âl-i İmrân, 3/35.

⁶ Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Tarihu't-Taberî*, Kahire, trs., I, 585.

⁷ Taberî, *age.*, I, 585.

⁸ Râzî, *age.*, VIII, 23.

⁹ Harman, Ömer Faruk, "*Meryem*", T.D.V İslam Ansiklopedisi, T.D.V.Y, Ankara, 2004, XXIX, 240.

*şeytandan Sana sığındırırım' dedi. Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriya'yı da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. "Meryem! Bu sana nereden geldi?" derdi. O da "Bu, Allah katından" diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir."*¹⁰

Ayette, Meryem doğduktan sonra ona annesinin isim verdiğini ve babasından hiç bahsedilmediğini görmekteyiz. Bunun Meryem'in babasının daha o doğmadan vefat ettiğine delalet olduğu söylenmiştir.¹¹

Hanne dünya işlerinden azade olarak Allah'a itaat etmesi için Meryem'i mabede adamıştı. İsrailoğullarının dinine göre çocuk hizmette bulunabileceği çağa geldiğinde ebeveynine hizmet etmesi vâcib oluyordu. Onlar adakta bulunarak çocukların hizmetinden feragat ediyor; onları Beytü'l-Makdis'e hizmet ile Allah'a itaat ve ibadete tahsis ediyorlardı.¹² Meryem de büyük ihtimalle kendi başına günlük işlerini halledebilecek yaşa gelince mâbette kalmaya başlamıştır.

Meryem'in bakımını teyzesinin kocası Zekeriyya (a.s) üstlenmiştir. Meryem'i kimin himaye edeceği konusunda bir kura çekilmiş ve Zekeriyya (a.s) kurayı kazandığı için o himayesine almıştır.¹³ Ancak ne zaman üstlendiği konusunda farklı görüşler vardır. Çoğu kimseye göre Meryem henüz bebek iken Zekeriyya (a.s) onu himayesine almıştır. Bazı kimselere göre de bu himaye etme, Meryem'in süttten kesilmesinden sonradır. Çünkü Allah Teâlâ önce "*onu güzel bir bitki gibi büyüttü*"¹⁴ buyurmuş sonra "*ve onu Zekeriyya'nın uhdesine verdi*"¹⁵ demiştir. Ayrıca ayette şöyle buyrulmuştur: "*Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. "Meryem! Bu sana nereden geldi?" derdi. O da "Bu, Allah katından" diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.*"¹⁶ Bu ifade de onun süttten kesilmiş olduğu çağı ifade eder, denilmiştir.¹⁷ Taberî, Zekeriyya (a.s)'nın Meryem'i himayesine aldığı anda onun yaşının kaç olduğunu belirtmemiştir. Sadece Meryem'in annesinin vefatı

¹⁰ Âl-i İmrân, 3/35-37.

¹¹ Râzî, *age.*, VIII, 25.

¹² Râzî, *age.*, VIII, 24.

¹³ Râzî, *age.*, VIII, 45.

¹⁴ Âl-i İmrân, 3/37.

¹⁵ Âl-i İmrân, 3/37.

¹⁶ Âl-i İmrân, 3/37.

¹⁷ Râzî, *age.*, VIII, 30.

üzerine Zekeriyya (a.s)'nın onu himayesine aldığı için çünkü teyzesi ile evli olduğunu yazmıştır.¹⁸

Meryem mâbede yerleştikten sonra ibadetle meşgul olur. Kur'an'da meleklerin ona, *“Ey Meryem, Rabbinin divanında dur ve secdeye kapan; rükû edenlerle birlikte rükûa var”* şeklinde hitâb ettiği geçmektedir.¹⁹ Meryem'in mâbede yerleşmesinden Hz. İsa (a.s) ile müjdelenmesine kadar geçen süreç Kur'an'da ve diğer İslam kaynaklarında anlatılmamaktadır.

Meryem'e İsa (a.s)'nın müjdelenmesi olayı ise Meryem Suresi'nde şöyle anlatılmaktadır: *“Kitapta Meryem'i de an. Hani o, ailesinden ayrılmış, doğu tarafında bir yere çekilmişti. Onlarla kendi arasına bir perde çekmişti. Derken, biz ona ruhumuzu gönderdik de o, kendisine tastamam bir insan şeklinde göründü. Meryem: 'Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen, senden Rahman'a sığınırım' dedi. Melek: Ben, yalnızca, sana tertemiz bir erkek çocuk vermek için Rabbinin bir elçisiyim, dedi. Meryem, “Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım hâlde, benim nasıl çocuğum olabilir?” dedi. Melek, “Evet, öyledir. Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu, zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir” dedi. Böylece Meryem, çocuğa gebe kaldı ve onunla uzak bir yere çekildi.”²⁰*

Ayette geçen Meryem'in uzak bir yere çekilmesi olayı Taberî'ye göre şöyledir: Meryemle birlikte mâbed hizmetinde bulunan Yusuf en-Neccar Meryem'in hamileliğini fark edince çok şaşırır. Çünkü o, Meryem'in günah işlemeyeceğini bilmektedir. Meryem'e bu durumu sorar ve o gerçeği anlatınca Meryem'e ve doğacak çocuğa bir kötülük gelmesinden endişe eder. Doğum yaklaşınca Yusuf, Meryem'i Mısır'a götürür.²¹ Meryem'in doğum süreci ise ayette şöyledir: *“Doğum sancısı onu bir hurma ağacına yöneltti. Keşke bundan önce ölseymdim de unutulup gitmiş olsaydım! dedi.(Melek) Meryem'e, aşağı tarafından şöyle seslendi: Sakın üzülme, Rabbin alt tarafında bir ırmak akıttı. Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün. Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini göreceksin olursan şüphesiz ben Rahmân'a susmayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım de.”²²*

¹⁸ Taberî, *age.*, I, 585.

¹⁹ Âl-i İmrân, 3/43.

²⁰ Meryem, 19/16-22.

²¹ Taberî, *age.*, I, 594,595.

²² Meryem, 19/23-26.

Meryem doğumdan sonra çocuğu kavmine getirir ve bu durumdan dolayı kınanır.²³ Meryem o gün hiç kimseyle konuşmayacağı için çocuğu işaret eder ve çocuk şöyle der: “*Şüphesiz ben Allah’ın kuluyum. Bana kitabı (İncil’i) verdi ve beni bir peygamber yaptı. Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana yaşadığım sürece namazı ve zekâtı emretti.*” *Beni anneme saygılı kıldı; beni bedbaht bir zorba yapmadı. Doğduğum günde, öleceğim günde, dirileceğim günde bana selam olsun*”²⁴

Hiz. Meryem’in, Hiz. İisâ (a.s)’yı doğurmasından sonraki hayatıyla ilgili bilgi Kur’an’da mevcut değildir. Hadislerde de hayatı hakkında ayrıntılı bilgi verilmez. Onun hakkında bilgi veren müfessir ve tarihçiler ise Kur’an’da yer almayan kısımlar için Hıristiyan kaynaklarına başvurmuş, böylelikle ayrıntıya yer verebilmişlerdir.²⁵

2.1.1.2. Hıristiyanlık Kaynaklarında Hiz. Meryem’in Hayatı

Esasında genel kabul Hiz. Meryem ve ailesinin Kudüs ya da Beytlehem’de doğup büyüdüğü şeklindedir. Ancak, Hıristiyanlıkta kanonik (sahih) kabul edilen eserlerde, Hiz. Meryem’in doğum yeri ve tarihi ile ilgili net bir bilgi geçmemektedir. Fakat Hıristiyanlıkta apokrif (sahte) sayılan kaynaklarda, Meryem’in Beytlehem veya Kudüs’te doğduğu ifade edilmektedir.²⁶

Luka İncili’nde Hiz. Meryem’in Dâvûd (a.s)’ın soyundan olduğu belirtilmektedir.²⁷ Hiz. Meryem’in anne ve babasının adı Yeni Ahid’de geçmemektedir. Bununla birlikte apokrif kaynaklara göre annesinin adı Anna, babasının adı da Yoakim’dır. Bu kaynaklarda Anna’nın uzun bir kısırlık döneminin ardından yaşlılık çağında çocuğu olacağı müjdesini alınca doğacak çocuğunu Rabb’in hizmetine adadığı ve ona Meryem adını verdiği anlatılmaktadır.²⁸

Yine apokrif İncillerde, Meryem mâbed hizmetçisi olduktan sonra ergenlik çağına varınca Başrahip Zekeriyya’nın onun mâbetten ayrılmasını sağladığı ve Meryem’in Marangoz Yusuf ile nişanlandığı ifade edilmektedir.²⁹ Matta İncili’nde de Meryem’in Yusuf ile nişanlı olduğu ama evlenmeden önce Hiz. İisâ (a.s)’ya gebe kaldığı belirtilmektedir.³⁰ Matta’ya göre Meryem’in hamile olduğunu anlayan Yusuf

²³ Meryem, 19/27, 28.

²⁴ Meryem, 19/30-33.

²⁵ Bkz., Yitik, Ali İhsan, *Kur’an’a Göre Hiz. Meryem*, DİB. Yayınları, Ankara, 2001, s.32.

²⁶ Tümer, Günay, *Hıristiyanlıkta ve İslâm’da Hiz. Meryem*, TDVY., Ankara, 1996, s. 69.

²⁷ Luka, 1/32.

²⁸ Harman, Ömer Faruk, *amd.*, XXIX, 237.

²⁹ Tümer, Günay, *age.*, s. 71.

³⁰ Matta, 1/18.

Meryem'den ayrılmak ister ancak rüyasında Meryem'in hamileliğinin Kutsal Ruh vasıtasıyla olduğu kendisine söylenir ve Yusuf da Meryem'den ayrılmaktan vazgeçip onunla evlenir.³¹ Bu arada hamile olan Meryem, Yusuf ile birlikte nüfusa yazılmak için Beytlehem'e giderler ve İsa'ya doğar.³² Daha sonra Nasıra'ya döner ve orada yaşarlar.³³ Hz. İsa (a.s.)'nın çarmıha gerilişi esnasında da Meryem'in hazır bulunduğu,³⁴ Hz. İsa'nın göğe alındıktan sonra da Meryem'in onun için dua ettiği³⁵ İncillerde geçen bilgiler arasındadır.

Meryem'in hayatının geri kalan kısmı, ne zaman vefat ettiği ve nereye gömüldüğü konusunda İncillerde ayrıntılı bir bilgi bulunmamaktadır.³⁶ Bunlar Hıristiyan dünyasında da tartışılan gelen konular arasındadır.³⁷ Nitekim diğer mezhepler (kiliseler) katılmasa da Katolikler 1950'de yayınladıkları bir genelgede Meryem'in son günlerini İzmir-Efes'te geçirmiş olduğunu ve kabrinin de orda bulunduğunu ilan etmişlerdir.³⁸ Günümüzde bir buçuk milyardan fazla nüfusa sahip Katolik mezhebi inancında ise Hz. Meryem hem ruhen hem de bedenen göğe çekilmiş ve şu anda da gökte oturmaktadır.³⁹

2.1.2. Ayetler Işığında Hz. Meryem'in İffeti

2.1.2.1. Meryem'in Seçilmişliği

Kur'an-ı Kerim, Hz. Meryem'i mü'min kadınlara iffet örneği olarak sunmaktadır. O, bir kadının geçirebileceği belki de en zor imtihanı başarıyla geçmiş Rabbi'ne tam bir teslimiyet içinde boyun eğmiştir. O, daha doğmadan böylesi ağır bir imtihan için sanki önceden hazırlanmak adına annesi tarafından Allah'a adanmıştı. Dünyaya gelmeden adanmış olmasına rağmen, annesi onu doğurduğunda, onun için dua ederek bir bakıma onun adanmış olduğunu vurgulayıp onu Allah'a ısmarladı. "*Ben ona Meryem adını verdim, ben onu da soyunu da, kovulmuş şeytandan Sana sığındırırım*"

³¹ Matta, 1/19-24.

³² Luka, 2/1-7.

³³ Luka, 2/39.

³⁴ Yuhanna, 19/26-27.

³⁵ Elçilerin İşleri, 1/14.

³⁶ Harman, Ömer Faruk, *amd.*, XXIX, 239.

³⁷ Tümer, Günay, *age.*, s.79.

³⁸ Ortodokslar ise 431 Efes Konsili'nden bu yana onun Kudüs'te vefat ettiğine inanmaktadır. (Harman, Ömer Faruk, *amd.*, XXIX, 239.)

³⁹ Pamir, Dominik, *Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri*, İstanbul, 2000, s.244.

*dedi.*⁴⁰ Böylelikle “İmrân’ın karısı”, biricik yavrusunu en emin yere emanet etti. Meryem’i ve onun soyunu şeytanın şerrinden Allah’a sığındırdı.

*“Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriya’yı da onun bakımıyla görevlendirdi.”*⁴¹

Evet, Rabbi Meryem’i kabul etmiştir hem de güzel bir kabul ile. Peki, buradaki güzel kabul nedir, nasıldır?

Meryem doğunca annesi, Allah onun ne doğurduğunu bildiği halde *“Ya Rabbi! Kız doğurdum. Erkek, kız gibi değildir.”*⁴² demiştir. Allah da kız-erkek ayrımı yapmadan sanki bir hediyeymiş gibi onu kabul edip bu adaktan râzı olmuştur.⁴³ İşte budur, güzel kabul. Dahası Rabbi’nin onu bir çiçek gibi yetiştirmesidir. Yüce Allah’ın bir peygamber olan Zekeriyya (a.s)’yı, sebepler perdesiyle, Meryem’in bakımı için görevlendirmesidir ki bu Meryem’in nadide bir çiçek misali kıymetli olduğuna işarettir. Çünkü “öyle değerli bir çiçek böyle değerli bir bahçivana”⁴⁴ teslim edilebilir. Hatta Zekeriyya (a.s) bir vasıta Meryem’in bakımında. Allah, Zekeriyya (a.s)’nın eliyle Meryem’i büyük bir imtihan için yetiştirmiştir. Rabbi, onun her halini uyumlu, güzel bir şekle getirmiştir.⁴⁵ “Meryem, Rabhani bir seçim eşliğinde ve hidayet okulunda özenli bir bakım ile yetişmiştir.”⁴⁶ Ayette Meryem’in seçilmişliği şöyle ifade edilmektedir:

*“Melekler şöyle demişti: Ey Meryem! Allah seni seçip temizledi. Dünyaların kadınlarından seni üstün tuttu.”*⁴⁷

Burada meleklerden kasıt Cibril (a.s)’dır, denilmiştir.⁴⁸ Allah melekler vasıtasıyla Meryem’e seçildiğini ilhâm etmiştir.⁴⁹ Ayetteki “ıstıfa” kelimesi seçmek anlamına gelir ve ayette iki kez geçmektedir. Kur’an’ın vecizliğine binânen iki yerde de farklı anlamlarda kullanıldığı söylenmiştir.⁵⁰ Buna göre Meryem’in seçilmesini ifade

⁴⁰ Âl-i İmrân, 3/36.

⁴¹ Âl-i İmrân, 3/37.

⁴² Âl-i İmrân, 3/36.

⁴³ Alûsî, Ebu Fazl Şihabüddin es- Seyyid Mahmud, *Ruhu’l-Meânî fi Tefsiri’l- Kur’âni’l-Azîm ve’s-Seb’i’l-Mesânî*, Beyrut, 1999, III, 184.

⁴⁴ İslamoğlu, Mustafa, *age.*, s. 81.

⁴⁵ Zemahşerî, *age.*, I, 352.

⁴⁶ Eraslan, Sibel, *Siret-i Meryem*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s.119.

⁴⁷ Âl-i İmrân, 3/42.

⁴⁸ Alûsî, *age.*, III, 204.

⁴⁹ Bkz., Yıldırım, Celâl, *age.*, II, 900.

⁵⁰ Bkz., Râzî, *age.*, VIII, 42; Zuhaylî, *age.*, II, 204; Vehbî, *age.*, II, 596.

eden ilk “ıstıfa” ömrünün ilk yıllarında başına gelen güzel işlere, ikinci “ıstıfa” ise sonraki yıllarda karşılaştığı güzel şeylere işarettir.⁵¹

Birinci “ıstıfa”, Beytü’l-Makdis’e hizmet etmesi için kabul edilmesidir ki bu hizmet erkeklere hastır.⁵² Bunun dışında Râzî’nin, birinci “ıstıfa” ile ilgili söyledikleri şunlardır: “Allah, onu kendisine ibadet etsin diye başka meşgalelerden uzaklaştırmış ve bu anlamda çeşitli lütuf, hidayet ve ismetleri ona has kılmıştır. Onun iâşesini, kendi uhdesine almıştır. “(Zekerıyya), Meryem bu sana nerden geliyor, dedi. O da, bu Allah tarafından, (dedi)” ayetinde belirtildiği gibi onun rızkı Allah tarafından gelmiştir. Allah ona meleklerin sesini açıkça duyurmuştur. Bu ondan başka hiçbir kadına nasip olmamıştır.”⁵³

İkinci “ıstıfa” ise üstün kılma anlamındadır. Bu ikinci seçme ve üstün kılma, Meryem’in kendisine bir erkek dokunmaksızın bir peygamber doğurma özelliğidir. Bu ise onun böyle bir iş için yaratılmış olup hazırlandığı anlamındadır. Ayrıca Yahudilerin ona yaptıkları zina iftirasından temiz olduğuna kanıttır.⁵⁴ Bunlardan dolayı ayette Meryem’in dünya kadınlarından üstün olduğu buyrulmaktadır. Burada kastedilenin ne olduğu konusunda “kendi zamanındaki kadınlardan üstün olduğudur” diyenler bulunduğu gibi “tüm zamanlardaki kadınlardan üstündür” diyenler de vardır. İkinci mana ayetin zahiriyle daha çok uyumaktadır.⁵⁵ Meryem’in üstünlüğü konusunda Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Dünya kadınlarının en iyisi İmrân kızı Meryem ile Huveylid kızı Hadîce’dir.”⁵⁶ Başka bir hadis-i şerifte ise şöyle buyrulmaktadır: “Sana (örnek olarak) şu dünya kadınları kâfi: İmrân kızı Meryem, Huveylid kızı Hadîce, Muhammed kızı Fâtıma, Fir’avn’ın karısı Âsiye.”⁵⁷

Meryem, bir peygamber annesi olarak kendi zamanında kadınların arasından seçilmiştir. Çünkü o, Allah’a adanmışlığı, ibadeti, iffeti ve teslimiyetiyle, mucizevî bir şekilde, peygamber annesi olmaya en layık olandır. Aynı şekilde o, bütün bu özelliklerinden, iffeti konusundaki hassasiyetinden dolayı da dünyadaki bütün kadınlardan üstün ve hepsine örnek kılınmıştır.

⁵¹ Bkz., Râzî, *age.*, VIII, 42.

⁵² Zuhaylî, *age.*, II, 204.

⁵³ Râzî, *age.*, VIII, 42.

⁵⁴ Bkz., Râzî, *age.*, VIII, 42; Zuhaylî, *age.*, II, 204.

⁵⁵ Bkz., Râzî, *age.*, VIII, 43; Vehbî, *age.*, II, 597.

⁵⁶ Müslim, Fedâil 12.

⁵⁷ Tirmîzî, Menâkıb 62.

2.1.2.2. Meryem'in Temiz Olması

Yukarıdaki ayette geçen “temizledi” kelimesi de üzerinde durulması gereken önemli bir ifadedir. “*Ey Meryem! Allah seni seçip temizledi.*”⁵⁸ ayetinde, Allah'ın Meryem'i temizlemesinden kasıt nedir? Bu konuda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Râzî, bunları genel olarak şöyle özetlemiştir:

1. Allah Teâlâ Meryem'i inkâr ve günahattan tertemiz kılmıştır. Bu, Allah'ın Hz. Peygamber (s.a.s)'in hanımları hakkında buyurduğu, “(Allah) sizi tertemiz yapmayı diler.”⁵⁹ ayeti gibidir.
2. Onu erkeklerin dokunmasından uzak tutup temizlemiştir.
3. Onu hayızdan temiz ve uzak kılmıştır. Onun hayız görmediğini söylemişlerdir.
4. Allah, onu kötü işlerden ve çirkin adetlerden uzak tutarak temizlemiştir.
5. O, Meryem'i Yahudilerin katilliliğinden, töhmet ve yalanlarından muhafaza ederek temiz kılmıştır.⁶⁰

Allah'ın Meryem'i temizlemesi belki de Meryem'e temizlenmesi için ortam hazırlamasıdır. Çünkü O, annesinin adağı olan Meryem'i kabul etmiştir. Onun babasız bir çocuk doğurmaya ve bir peygamber annesi olmaya hazırlanması için ona mabette ibadet etme olanağı sağlamıştır. Mabette kalıp ibadet etmesi, onun manevi anlamda temizlenmesi ve mâsivâdan arınmasıdır. O, adandığı için seçilmiş ve aynı zamanda seçildiği için de kendini kulluğa adanmıştır.

2.1.2.3. Meryem'in İbadet Ehli Olması

Meryem, seçildiği kendisine bildirilince ibadeti, taati, duayı artırdı. Nitekim Meryem'in seçildiğini beyan eden ayetin hemen ardındaki ayette buna işaret ediliyor ve Allah, Meryem'e ibadeti emrederek şöyle buyuruyor: “*Ey Meryem! Rabbine gönülden boyun eğ, secde et, rükû edenlerle birlikte rükû et.*”⁶¹

“İnsan yaratılırken fitrî olarak Allah'a kul olma temayülü ile donatılmıştır. Allah'ın istediği kulluk ise var olan bu temayülün farkında olarak onun gereklerini yerine getirmektir.”⁶² İbadet de kulluğun gereği olup şeklî ve hissî ifadesidir. Yukarıdaki ayeti bu bağlamda ele alırsak, Meryem zaten kulluğunun bilincinde ibadet

⁵⁸ Âl-i İmrân, 3/42.

⁵⁹ Ahzâb, 33/33.

⁶⁰ Râzî, *age.*, VIII, 42.

⁶¹ Âl-i İmrân, 3/43.

⁶² Bkz., Pak, Zekeriya, *Kur'an'da Kulluk*, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1999, s. 121.

ehli biriydi. Ayette ibadetle emrolunması ise, bir bakıma, Meryem'in kendisine lütfedilen seçilmişlik nimetinin şükrünü eda etmesi içindi. Bununla birlikte kendisini bekleyen mucizeye ruhen hazırlık için ibadeti artırması gerekliydi. Çünkü insan kulluğunun bilincinde olduğu sürece ibadete devam eder ve ibadete devam ettiği sürece kulluğunun farkında olur. Meryem'in ibadeti, manen bir güç depolamasıydı. Bu güç, babasız bir çocukla müjdelendiği zaman itaate ve teslimiyete dönüşecekti; kucağında çocuğuyla kavminin karşısına çıktığı zaman iftiralara sağanağı karşısında onun sabrı ve tahammülü olacaktı.

Ve Meryem... O, sadece emredilene yaptı tam bir tevekkül ve teslimiyet içinde ibadetlerine devam etti. Dua etti, rükû etti, secde etti... Meryem, ibadete devam ettikçe arındı; arındıkça ibadete devam etti ve mucizeye mazhar olacak kıvama gelince melekle karşılaştı. Melek ona müjdeyi fısıldarken Meryem iffeti için telaşlanmaktaydı. Kur'an bu sahneyi şu şekilde anlatmaktadır:

*“Derken, biz ona ruhumuzu gönderdik de o, kendisine tastamam bir insan şeklinde göründü. Meryem: ‘Eğer Allah’tan sakınan bir kimse isen, senden Rahman’a sığınırım’ dedi. Melek: Ben, yalnızca, sana tertemiz bir erkek çocuk vermek için Rabbinin bir elçisiyim, dedi. Meryem: ‘Bana bir insan eli değmediği, iffetsiz de olmadığım halde benim nasıl çocuğum olabilir?’ dedi.”*⁶³

İşte, Meryem'in ayette geçen ifadesi onun kulluğunun, Allah korkusunun, iffetinin tam bir göstergesidir.

2.1.2.4. Meryem'in Takvası

Meryem'in insan suretindeki meleği gördüğü andaki ilk tepkisi, onun takvasının ve dolayısıyla iffetinin göstergesidir.⁶⁴ *“Eğer Allah’tan sakınan bir kimse isen, senden Rahman’a sığınırım”* demesi onun vera'sındandır⁶⁵ ki iffetine leke sürülmesinden sakındığını gösterir. *“Allah’tan sakınan bir kimse isen”* demesi hakkında bu konuda

⁶³ Meryem, 19/17-20.

⁶⁴ Bkz., Beydâvî, Nâsiruddin Ebî Said Abdullah bin Ömer bin Muhammed, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Beyrut, 2003, II, 28; Alûsî, *age.*, XV, 524.

⁶⁵ Ebu Suud, Muhammed bin Muhammed bin Mustafa, *İrşâdû'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*, Beyrut, 1999, IV, 235.

karşısındakinden şüphelendiğine işaretler, denilmiştir. Çünkü melek insan suretindedir ve Meryem'in bulunduğu yere ondan izin almadan girmiştir.⁶⁶ Meryem de karşılaştıkları andaki bu tepkisiyle iffetli duruşunu ortaya koymuş ve o tanımadığı şahıstan Rahmân'a sığınmıştır. İffete aykırı bir tavır sergilemesi muhtemel olan şahsı uzaklaştırması için Allah'tan merhametini istemiştir.⁶⁷ İşte bu tavrı Meryem'in iffetini net bir şekilde ortaya koymuştur. Çünkü insanın günaha girmesi muhtemel olan bir durumdaki duruşu ve tavrı çok önemlidir. İmtihani kazanma veya kaybetme sınırının çok ince bir çizgi olduğu bu anda takva üzere sabit kalmak çok zor bir meseleyken, Meryem'in günaha kapı açılma ihtimalini göz önünde bulundurarak kullandığı cümle onun takvasının ve iffetinin mükemmel seviyede olduğunun en açık örneğidir.

Evet, Meryem takva sahibiydi. O, iffetine leke sürülmesinden korkup büyük bir endişeyle Rabbinin merhametine sığınmıştı. Bu sığınma sadece dilden değil aynı zamanda gönüldendi de. Zaten onun her işi gönüldendi. *O gönülden itaat edenlerdendi.*⁶⁸ Rabbine gönülden bağlı olması, takvayı, ibadeti ve taati beraberinde getirmekteydi. Meryem de tüm bunlara sahipti. O, âlemlerin kadınlarına üstün seçilmemiş miydi?⁶⁹ Üstünlük de ancak takvayla değil miydi?⁷⁰ Meryem de seçilmişliğinin gereğini yerine getirmekteydi. Ya da seçilmesine sebep olan takvasını devam ettirmekteydi. Yani Meryem takvayı seçmişti ve takvası Meryem'i seçilmiş eylemişti.

Meryem takvası ve iffeti gereği insan suretindeki melekten Allah'a sığındığında, melek, korkmaması gerektiğini, Rabbinin elçisi olduğunu ve Meryem'i günahlardan uzak tertemiz⁷¹ bir erkek çocukla müjdelemeye geldiğini bildirmişti. Bunun üzerine Meryem şaşkınlığını gizleyememişti. İffetli biri olduğu halde bir çocukla müjdelenmesi, sebepler çerçevesinde bakınca mümkün gözükmemekteydi. Bu nedenle, *“Bana bir insan eli değmediği, iffetsiz de olmadığım halde benim nasıl çocuğum olabilir?”*⁷² dedi. Meryem bu sözüyle evli olmadığını aynı zamanda zina da işlemediğini belirtmekteydi.⁷³ Meryem, “bağiy” yani iffetsiz değildi. Bu nitelendirme herkes için olduğu/olması

⁶⁶ Mâtûrîdî, Ebu Mansûr Muhammed bin Muhammed, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, Mizan Yayınevi, İstanbul, 2007, IX, 127.

⁶⁷ İbnî Âşûr, Muhammed Tâhir, *Tefsîru'l-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Beyrut, 2000, XVI, 22.

⁶⁸ Tahrîm, 66/12.

⁶⁹ Âl-i İmrân, 3/42.

⁷⁰ Hucurat, 49/13.

⁷¹ El-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemalüddîn Abdurrahmân bin Ali bin Muhammed, *Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr*, Beyrut, 1987, V, 217.

⁷² Meryem, 19/20.

⁷³ El-Cevzî, *age.*, V, 218.

gerektiği gibi onun için de onur zedeleyiciydi, sıfatların en kötüsüydü. Bu şekilde nitelendirilmek, kendisine zina isnad edilmesi demekti ki bu, onu çok üzecek bir meseleydi. Bundan ötürü meleğin müjdesine verdiği karşılık gayet doğaldı. Sadece biraz korku, biraz endişe, belki de biraz hüznün vardı. Ama imtihan da bu değil miydi? Biraz korku, biraz açlık, canlardan mallardan ürünlerden biraz eksiltme... Sabredenler imtihanı başarıyla geçenlerdi.⁷⁴

Meryem'in meleğin müjdesine şaşırması ve iffetli olduğunu söylemesi başka bir ayette de şöyle geçmektedir: “(Meryem), ‘Ey Rabbim! Bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olur?’ dedi.”⁷⁵ Bu ayet de yukarıdaki ayet gibi soru ifadesi şeklindedir ki bu Meryem'in bekâr olduğu halde hamile olacağını öğrenmesine şaşırdığını gösterir. Yine bu ayette de “yemesnî” ifadesi vardır ki bu da cima (cinsel ilişki) anlamındadır.⁷⁶

Yukarıdaki her iki ayette geçen Meryem'in şaşırma hadisesinin farklı bir yorumu da şöyledir: “Meryem'in şaşırmasının sebebi, çocuğun doğumunun keyfiyetini merak etmesiydi. Allah'ın kudretinden şüphesi yoktu. Ancak o, “benim çocuğum nasıl olur” diyerek “bir erkeğe nikâhla mı yoksa harikulade bir şekilde mi” olacağını sordu.”⁷⁷

Meryem'in bu sorusu üzerine melek, zamanlar ve mekânlar üstü olan genel kuralı söyledi: “Öyledir, Allah dilediğini yaratır. O, bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece “ol” der, o da hemen olur.”⁷⁸ Bu olayın anlatıldığı diğer bir ayette ise şöyle geçmektedir: “Melek: Öyledir, dedi; (zira) Rabbin buyurdu ki: Bu bana kolaydır. Biz onu insanlara bir alâmet ve nezdimizden bir rahmet kılacağız. O hükmolünmüş bir emirdir.”⁷⁹

Evet, böylelikle Meryem'in endişesi ortadan kalktı, çünkü Rabbi istemişti ve O “ol” deyince olurirdi. Öyle değil miydi? Meryem'i de içinde yaşadığı dünyayı da Rabbi yoktan var etmemiş miydi? O “ol” demişti olurmuştu. O'nun için zorluk yoktu. Sadece dilemesi yeterdi. Meryem bunları bilmekteydi, kalbi de tasdik etmekteydi. Öyleyse endişeye mahal yoktu. Her şeyi en iyi bilen Rabbi, elbette her hükmünde

⁷⁴ Bakara, 2/155.

⁷⁵ Âl-i İmrân, 3/47.

⁷⁶ Bkz., El-Endülüsî, Ebu Muhammed Abdulhak bin Ğalib bin Atiyye, *El-Muhararu'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz*, Beyrut, 2001, I, 437; Zuhaylî, *age.*, II, 210.

⁷⁷ Vehbî, *age.*, II, 602.

⁷⁸ Âl-i İmrân, 3/47.

⁷⁹ Meryem, 19/21.

olduğu gibi bu hükmünde de hikmet sahibiydi. Dolayısıyla, Meryem’e düşen kulluğunun gereği olan itaat idi. O da bunu yerine getirdi.

2.1.2.5. Meryem’in Teslimiyeti, Emaneti Yüklenmesi Ve Hayâsı

Meryem melekten müjdeyi aldıktan sonra İsmailî bir teslimiyet içinde müjdeyi emir kabul etti; emre itaat etti, boyun eğdi, teslim oldu. Meryem de İsmail gibi bir adaktı, daha doğmadan adanan. Meryem de İsmail gibi seçilip âlemlere üstün kılınmıyordu.⁸⁰ İkisi de sadıklardı.⁸¹ Her ikisi de imtihan vakti gelince teslimiyetin timsali oldular. Meryem belki İsmail gibi “*İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın*”⁸² demedi ama o da bu ağır imtihanda sabrın büyüğünü gösterdi ve sabredenler müjdelenenmekteydi.⁸³

Meryem, melekle karşılaştıktan sonra hamile kaldı. Peki, iffetini koruduğu halde Rabbinin müjdesinin gerçekleşmesi hangi yolla ve nasıl oldu? Bu sorunun cevabını şu iki ayette şöyle görmekteyiz:

*“İrzini korumuş olan kadını da (Meryem’i de) hatırla. Ona ruhumuzdan üfle miştik. Kendisini de, oğlunu da âlemlere (kudretimizi gösteren) birer delil yapmış tık.”*⁸⁴

*“İffetini korumuş olan, İmran kızı Meryem’i de (Allah örnek gösterdi). Biz, ona ruhumuzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O gönülden itaat edenlerdendi.”*⁸⁵

Her iki ayet de Meryem’in iffetini koruduğunu anlatan cümleyle başlamaktadır. İlk bölümde de bahsettiğimiz gibi “hasane” fiilinin “ferc” kelimesiyle birlikte kullanımı iffeti koruma anlamına gelmektedir.

Meryem, kötü işlerden ve haramlardan uzak durmuş, iffetini muhafaza etmiştir. Helal veya haram olan yani evlilikle veya evlilik dışı olan herhangi bir ilişkiden uzak

⁸⁰ En’am, 6/86.

⁸¹ Mâide, 5/75; Meryem, 19/54.

⁸² Saffât, 37/102.

⁸³ Bakara, 2/155.

⁸⁴ Enbiyâ, 21/91.

⁸⁵ Tahrîm, 66/12.

kalmayı tercih etmiştir.⁸⁶ Ayetlerde de bu durum yani Meryem'in iffetini muhafazası öncelikle vurgulanmıştır. Çünkü bu kesin bir gerçekliktir ve yoruma açık değildir. Dolayısıyla öncelikle Meryem'in iffetli olduğunun açık ve net bir şekilde bilinmesi gerekir.

Daha sonra, her iki ayette de Meryem'in hamile kalış şekli "ruhumuzdan üfledik" ifadesiyle anlatılmıştır. Bu ifade hakkında "melek gömleğinin yakasına veya kolunun yeline üfledi" şeklinde birtakım yorumlar olsa da⁸⁷ bizce bu mucizevî olayın mahiyetinin tam olarak bilinmesi mümkün değildir. Bu konuda Hz. İsa hakkındaki ayetlere bakmakla yetinebiliriz. Bu ayetlere birkaç örnek verecek olursak;

*"Şüphesiz Allah katında (yaratılışları bakımından) İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir: Onu topraktan yarattı. Sonra ona "ol" dedi. O da hemen oluverdi."*⁸⁸

*"Ey Kitab ehli! Dininizde sınırları aşmayın ve Allah hakkında ancak hakkı söyleyin. Meryem oğlu İsa Mesih, ancak Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı (emriyle onda var ettiği) kelimesi ve kendisinden bir ruhtur."*⁸⁹

*Meryem oğlu İsa'yı ve annesini büyük bir mucize kıldık..."*⁹⁰

Ayetlerde de görüldüğü üzere Meryem'in hamile kalışının ayrıntısı yoktur ve gerekli görülmemiştir. Hz. İsa'nın ayetlerde nitelendirildiği sıfatlar bu konuda yeterlidir.

Meryem'in meleklerle karşılaşmasından sonraki süreç Meryem için zor ve sıkıntılı bir dönem olur. Bu dönemi Kur'an'dan şöyle okumaktayız:

*"Böylece ona hamile kaldı. Bundan sonra onunla uzak bir mekâna (yere) çekildi. Doğum sancısı onu bir hurma ağacına yöneltti. "Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım!" dedi. Bunun üzerine (Cebrail) ağacın altından ona şöyle seslendi: "Üzülme, Rabbin senin alt tarafında bir dere akıttı. Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün. Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini göreceksin, "Şüphesiz ben Rahmân'a susmayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım" de."*⁹¹

⁸⁶ Bkz., Et-Tabresî, Ebu Ali Fadl bin Hasan, *Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Beyrut, 1994, X, 57; Nesefî, *age.*, III, 134; Beydâvî, *age.*, II, 78.

⁸⁷ Bkz., İbnî Âşûr, *age.*, XVII,100,101; Beydâvî, *age.*, II, 78; Nesefî, *age.*, III, 134; Et-Tabresî, *age.*, X,57.

⁸⁸ Âl-i İmrân, 3/59.

⁸⁹ Nisâ, 4/171.

⁹⁰ Mü'minûn, 23/50.

⁹¹ Meryem, 19/22-26.

Meryem'in hamile kaldıktan sonra uzak bir yere çekilmesi konusunda onun tanıdıklarından utandığını gösterir, denilmiştir.⁹² Utanması onun imanının ve iffetinin bir sonucudur. Başka bir görüşe göre ise babasız bir çocuk doğuracağı için kavminin kınamasından kaçmıştır.⁹³ Bu da yine onun hayâsının göstergesidir. Kısaca, Meryem edebinden ve hayâsından dolayı insanlardan uzaklaşmıştır. Bu da çok tabii bir davranıştır. Çünkü Meryem, kendisini ibadete adanmış, iffetin müşahhaslaştığı biriydi. Böyle bilinirken hamile olduğunu nasıl açıklayabilirdi? Kendisi bu olağanüstü hamileliğin Allah'ın takdir ettiği bir iş olduğuna gönülden inanıp Rabbine itaat etse de bunu insanlara anlatması çok zordu. Hem anlatsa kim inanırdı? Nihayetinde, düşünebildiğimiz veya düşünemediğimiz sebeplerden dolayı Meryem insanlardan uzak bir yere çekilmişti.

Yukarıdaki ayetten Meryem'in doğum sancısı başlayınca bir hurma kütüğüne dayandığını ve "*Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım!*"⁹⁴ dediğini öğrenmekteyiz. Meryem'in bu dileğinin sebebi hakkında "doğum sancısının sıkıntısı"⁹⁵ şeklinde yorumlar olsa da genel kanı, onun insanlardan utanması ve kendisi hakkında kötü düşünülmesinden korkmasıdır.⁹⁶ Çünkü Meryem insanların düşünebileceği gibi iffetsiz biri değildir ve öyle hatırlanmak istememektedir. Daha önce onu, kendisini ibadete adanmış olarak bilen halkın artık ona "ahlâksız bir zâniye"⁹⁷ gözüyle bakma ihtimali oldukça yüksektir ve bu, iffet abidesi Meryem'e çok ağır gelmiştir. Bu ağırlığın altında ezilip iki büklüm olmuştur. O kadar üzülmüştür ki ölümü temenni edecek duruma gelmiştir.

Ölümü temenni etmek, sıkıntıların insanın belini büktüğü anlardaki duygu yoğunluğunun tezahürüdür. Ancak doğru olmayan bir istek, hoşlanılmayan bir temenni ki Allah Rasûlü (s.a.s)'nün bu konudaki şu hadisini okuyoruz: "Sizden biriniz başına gelen bir sıkıntıdan dolayı sakın ölümü temenni etmesin. Şayet bunu yapmaya karalı ise

⁹² Mâtûrîdî, *age.*, IX, 129; Alûsî, *age.*, XVI, 530.

⁹³ El-Cevzî, *age.*, V, 219; Neseî, *age.*, III, 53; İbnî Âşûr, *age.*, XVI, 24; Sabûnî, *age.*, s. 688.

⁹⁴ Meryem, 19/23.

⁹⁵ Bkz., Gökür, Bilal, *Meryem Sûresi Tefsiri Metin ve Yorum İncelemesi*, Fecr Yayınları, Ankara, 2009, s. 99.

⁹⁶ Zemahşerî, *age.*, III, 11; Mâtûrîdî, *age.*, IX, 130; El-Cevzî, *age.*, V, 221; Beydâvî, *age.*, II, 29; Neseî, *age.*, III, 53; İbnî Âşûr, *age.*, XVI, 25; Sabûnî, *age.*, s. 688; Ebu Suud, *age.*, IV, 236; Zuhaylî, *age.*, VIII, 322.

⁹⁷ Zuhaylî, *age.*, VIII, 322.

‘Allah’ım hayatın benim için hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat ve ölümün benim için hayırlı olduğu vakit beni öldür’ desin.”⁹⁸

Zuhaylî’ye göre ölümü temenni etmek, Meryem’in durumuna benzer hallerde caizdir. Onun şu iki sebepten dolayı ölümü temenni ettiğini söylemiştir:

1. “Dinine bağlılık hususunda kendi hakkında kötü düşünüleceğinden ve ayıplanacağından, bunun ise kendisini fitneye maruz bırakacağından korkmuştur.
2. Kavmi kendisi sebebiyle ona iftiraya ve zina isnadına düşmesin diye ölümü arzulamıştır. Çünkü böyle bir şey helak edicidir. Bir taraftan dinî bakımdan adına leke gelmesini önlemek için böyle bir korkuya kapıldı. Diğer taraftan da günaha düşmesinler diye başkalarının dinî bakımdan hataya düşmelerini engellemek istedi.”⁹⁹

Meryem birtakım düşüncelerle ölümü temenni etmişken teselli mahiyetinde bir ses işitti: “*Üzülme, Rabbin senin alt tarafında bir dere akıttı. Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün. Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini göreceksin, “Şüphesiz ben Rahmân’a susmayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım” de.*”¹⁰⁰

Burada seslenenin kim olduğu konusunda iki düşünce öne sürülmüştür. Buna göre seslenen ya Cebrail (a.s) ya da Hz. İsa (a.s)’dır.¹⁰¹ Allah Teâlâ, ikisinden birinin vasıtasıyla Meryem’e seslenerek, ondan, ölümü temenni etmesine sebep olan düşüncelerden kurtulmasını ve üzülmemesini istemiştir. Meryem’e bir lütuf ve ikram olarak yanından bir dere akıtmış ve dayandığı hurma ağacında taze hurmalar var etmiştir. Ona “*Ye, iç, gözün aydın olsun*” denilerek artık hüznlerden sıyrılıp mutlu olması tavsiye edilmiştir.

Meryem’e lütfedilen bu ikram ve nimetler onun için mutluluk verici bir şey olsa da Meryem’i asıl endişelendiren, bir çocukla birlikte o zamana kadar içlerinde yaşadığı insanların yanına gidince ne olacığıydı. Kucağındaki çocuğu insanlara nasıl açıklayacaktı? Ne derse desin birçok kimsenin inanmayacağını biliyordu.

⁹⁸ Tirmîzî, Cenâiz 3.

⁹⁹ Zuhaylî, *age.*, VIII, 324.

¹⁰⁰ Meryem, 19/24-26.

¹⁰¹ Zemahşerî, *age.*, III, 12; Râzî, *age.*, XXI, 186; Mâtürîdî, *age.*, IX, 130; El-Cevzî, *age.*, V, 221; Beydâvî, *age.*, II, 29; Neseî, *age.*, III, 53; İbnî Âşûr, *age.*, XVI, 26; Alûsî, *age.*, XVI, 533; Sabûnî, *age.*, s. 688; Ebu Suud, *age.*, IV, 237; Zuhaylî, *age.*, VIII, 322.

Gönüllerdekini gizlense de açığa vurulsa da bilen Allah¹⁰², Meryem'in, içindeki bu endişeye ve üzüntüye sebep olan düşünceden kurtulması için ona ne yapması gerektiğini bildirdi: *“İnsanlardan birini göreceğ olursan, “Şüphesiz ben Rahmân'a susmayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım” de.*”¹⁰³

Ayette oruç anlamına gelen “savm” kelimesi geçmektedir. Bundan dolayı onların şeraitlerine göre, oruç tuttıkları zaman yemenin de konuşmanın da yasak olduğu söylenmiştir.¹⁰⁴ Ayetten anladığımız ise şudur: Meryem'e kendisi ve çocuğu hakkında soru sorulacak olursa, o susacak ve susma adağının olduğuna işaret edecektir.

Sonuç itibariyle Meryem çocuğunu doğurmuş, Rabbinden göz aydınlığı almış ve ne yapması gerektiğini öğrenmiştir. Artık onun, kavminin karşısına çıkma vakti gelmiştir. Kur'an-ı Kerim'de Meryem'in hayatına dair anlatılan en son kesit kucağında çocuğuyla kavminin karşısına çıkması hâdisesidir. Nitekim bu olayı anlatan ilk ayetler şöyledir:

*“Kucağında çocuğu ile halkının yanına geldi. Onlar şöyle dediler: Ey Meryem! Çok çirkin bir şey yaptın! Ey Hârûn'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi.”*¹⁰⁵

Meryem kucağında çocukla halkının yanına gelince insanların tepkisi tam da tahmin ettiği gibi olmuştur. Hiç görülmemiş¹⁰⁶, acayip¹⁰⁷, kötü bir iş¹⁰⁸ yaptın demişlerdir.

Bu kınama cümlesinin ardından Meryem'e “*Ey Hârûn'un kız kardeşi*” şeklinde hitap edilmiştir. Burada geçen Hârûn kimdir ve Meryem, neden onun kız kardeşi olarak vasıflandırılmıştır? Bu konudaki en yaygın beş farklı görüşü şöyle sıralayabiliriz:

1. Hârûn, Meryem'in kardeşidir ve kavmin salih kimselerindedir. Meryem'i daha fazla azarlamak amacıyla kardeşine nisbet etmişlerdir. Yani, öyle birinin

¹⁰² Âl-i İmrân, 3/29.

¹⁰³ Meryem, 19/26.

¹⁰⁴ Bkz., Râzî, *age.*, XXI, 188; Beydâvî, *age.*, II, 30; Neseî, *age.*, III, 54; Ebu Suud, *age.*, IV, 238; Alûsî, *age.*, XVI, 538; El-Cevzî, *age.*, V, 224; Zuhaylî, *age.*, VIII, 323.

¹⁰⁵ Meryem, 19/27, 28.

¹⁰⁶ Zemahşerî, *age.*, III, 14.

¹⁰⁷ Alûsî, *age.*, XVI, 539.

¹⁰⁸ Sabûnî, *age.*, s. 688.

kardeşi senin yaptığını yapmaz demek istemişlerdir.¹⁰⁹ Bazıları da Hârûn'un Meryem'in değil babasının kardeşi olduğunu söylemişlerdir.¹¹⁰

2. Meryem, Hz. Mûsâ'nın kardeşi Hz. Hârûn'un soyundan geldiği için "Hârûn'un kız kardeşi" olarak nitelendirilmiştir. Hz. Hârûn ile Hz. Meryem arasında bin yıldan daha fazla bir süre geçtiği için böyle diyerek onun Hz. Hârûn'un soyundan geldiği hatırlatılmıştır.¹¹¹ Buna göre, "Bir peygamber soyundan geldiğin halde nasıl böyle bir iş yaparsın?" anlamında kullanılmıştır.
3. Hârûn'un kavminde fâsıklar ve zânîler vardı.¹¹² Meryem'in yanlış bir iş yaptığını düşünmelerinden dolayı onlara nisbet etmişlerdir.
4. Hârûn, İsrailoğullarından olan salih bir adamdı. Meryem'i erdemli olması bakımından ona benzetmişlerdir.¹¹³ "Biz seni böyle iyi bilirken nasıl bu işi yaptın?" anlamındadır.
5. Hârûn, İsrailoğullarından olan fâsık bir adamdı. Meryem'i o adama benzettiler.¹¹⁴ Çünkü onlara göre Meryem büyük bir günah işlemişti ve bu günahı sebebiyle o adama benzemişti.

Sıraladığımız bu yorumlara bakarak diyebiliriz ki Meryem'e "Hârûn'un kız kardeşi" olarak hitap edilmesindeki maksat onu kınamak veya aşağılamaktır.

Meryem'in ailesi, Kur'an'da da belirtildiği gibi âlemlere üstün kılınıp seçilmiş bir aileydi.¹¹⁵ Meryem'in içinde yaşadığı toplum da bunu bilmekteydi. Bundan dolayı insanlar onu kucağında bir çocukla görünce yanlış bir iş yaptığını söylediler ve devamında, "*Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi.*"¹¹⁶ diyerek ailesini hatırlattılar. Yani, annen de baban da iffetliyken ve sen seçilmiş bir aileye mensupken nasıl böyle bir iş yaptın, daha açık bir ifadeyle, nasıl zina ettin? Bizden bir tabirle "sen kime çektin?" demek istemişlerdir.

¹⁰⁹ Bkz., Râzî, *age.*, XXI, 189; Neseî, *age.*, III, 55; El-Cevzî, *age.*, V, 227; İbnî Âşûr, *age.*, XVI, 32.

¹¹⁰ Mâtûrîdî, *age.*, IX, 133.

¹¹¹ Bkz., Zemahşerî, *age.*, III, 14; Râzî, *age.*, XXI, 189; Beydâvî, *age.*, II, 30; Alûsî, *age.*, XVI, 540; Neseî, *age.*, III, 55; El-Cevzî, *age.*, V, 227; İbnî Âşûr, *age.*, XVI, 32; Ebu Suud, *age.*, IV, 238; Zuhaylî, *age.*, VIII, 329.

¹¹² El-Cevzî, *age.*, V, 227.

¹¹³ Bkz., Zemahşerî, *age.*, III, 14; Râzî, *age.*, XXI, 189; Beydâvî, *age.*, II, 30; Alûsî, *age.*, XVI, 540; Neseî, *age.*, III, 55; El-Cevzî, *age.*, V, 227; Ebu Suud, *age.*, IV, 238; Zuhaylî, *age.*, VIII, 329.

¹¹⁴ Bkz., Zemahşerî, *age.*, III, 14; Râzî, *age.*, XXI, 189; Beydâvî, *age.*, II, 30; Alûsî, *age.*, XVI, 540; Neseî, *age.*, III, 55; El-Cevzî, *age.*, V, 227; Ebu Suud, *age.*, IV, 238; Zuhaylî, *age.*, VIII, 329.

¹¹⁵ Âl-i İmrân, 3/33.

¹¹⁶ Meryem, 19/27, 28.

Nihayetinde, Meryem endişelerinde haksız çıkmamıştır. Kavmi onu zâniye olarak görmüş, azarlamış ve aşağılamıştır. Bu durumda Meryem de Rabbinin emrine itaat etmiş ve hiç konuşmamıştır. Elbette Rabbi onun iffetli olduğunu bir şekilde ortaya koyacaktır ve Meryem buna gönülden inanmaktadır. Nitekim öyle de olmuştur. Kavminin ağır ithamları ve azarlamaları üzerine “(Meryem, çocukla konuşunlar diye) ona işaret etti. “Beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz?” dediler. Bebek şöyle konuştu: “Şüphesiz ben Allah’ın kuluyum. Bana kitabı (İncil’i) verdi ve beni bir peygamber yaptı. Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana yaşadığım sürece namazı ve zekâtı emretti. Beni anneme saygılı kıldı; beni bedbaht bir zorba yapmadı. Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltileceğim gün bana selâm (esenlik verilmiştir).”¹¹⁷

Allah, kundaktaki bebeği konuşurarak onu, annesinin iffetini sapasağlam koruduğuna delil gösterdi. Öncelikle bebek Allah’ın kulu olduğunu itiraf etti. Bu ilk sözle Allah’ın çocuk sahibi olmaktan münezzeh olduğunu söylemiş oldu. Daha sonra kendisine kitap verileceğinin ve nebi olacağını takdir edilmiş olduğunu söyledi. Bu ifade annesinin ahlâksızlıktan uzak olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü Yüce Allah gayri meşru çocuklardan peygamber göndermez. Aksine peygamberler, soy temizliği itibarıyla oldukça yüksek bir seviyede ve seçkin kimselerdir. Bebeğin, kendisinin mübarek kılındığını, namaz ve zekâtla emrolunduğunu söylemesinden sonra annesine iyilik yapmasının, saygılı olmasının emredildiğini dile getirmesi de Meryem’in iffetli oluşuna ve zina etmediğine bir delildir. Çünkü zâniye olsaydı günahattan korunmuş bir peygamber ona saygıyla emrolunmazdı.¹¹⁸

Bebeğin, bunları ve bedbaht bir zorba olmayıp doğduğu gün, öleceği ve diriltileceği gün esenlik içinde olacağını ifade ettiği ayetten sonra bu konuda son nokta konmuştur:

*“Hakkında şüpheye düştükleri hak söze göre Meryem oğlu İsa işte budur. Allah’ın çocuk edinmesi düşünülemez. O, bundan yücedir, uzaktır. Bir işe hükmettiği zaman ona sadece “ol!” der ve o da olurur.”*¹¹⁹

Evet, Meryem oğlu İsa (a.s) Allah’ın kulu ve elçisidir. Allah’ın kelimesidir.¹²⁰ Allah çocuk edinmekten münezzehdir. O “ol” demiş ve oluvermiştir. Dolayısıyla

¹¹⁷ Meryem, 19/29-33.

¹¹⁸ Bkz., Zuhaylî, *age.*, VIII, 328.

¹¹⁹ Meryem, 19/34, 35.

¹²⁰ Nisâ, 4/171.

Meryem'in iffeti konusunda hiçbir şüphe de yoktur ki ayette de şöyle buyrulmaktadır: *"Ve onların inkârları ve Hz. Meryem'e olan sözleri çok büyük iftiradır."*¹²¹

Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen ve aynı zamanda ismi bir sureye ad olan tek kadın Hz. Meryem'dir. O, iffetine vurgu yapılarak anlatılmış bir peygamber annesidir. Nitekim ayetlerde şöyle geçmektedir: *"İrzini korumuş olan kadını da (Meryem'i de) hatırla."*¹²² *İffetini korumuş olan, İmran kızı Meryem'i de (Allah örnek gösterdi).*¹²³ Allah'ın kelimasında Hz. Meryem'in iffetiyle yer alması mü'min kadınların dikkatini çekmesi, önemsemesi gereken bir meseledir.

Meryem'in iffeti, Rabbine olan itaati ve babasız bir çocuk doğurmasıyla maruz kaldığı iftiralar karşısındaki sabrıdır, onu Hz. Meryem yapan. Bu özellikleriyle geçmişte kalan tarihi bir şahsiyet olarak değil de mü'minlerin hayatına hayat katması için Kur'an'ın sunduğu örnek insanlardan biridir Hz. Meryem. O iffetin timsali olmakla birlikte kulluğun, takvanın ve sabrın da bir örneğidir.

Hz. Meryem, mü'min kadınlar için Kur'an'ın sunduğu bir rol modelidir. Günümüzde, mü'min kadınlara özenilesi kişiler olarak sunulan, gayri ahlâkî vasıflara sahip şahısların yerine, Kur'an'ın örnek gösterdiği Hz. Meryem'i anlatmak zorundayız. Çünkü kadın, aile demektir. Güzel ahlâk sahibi kadın ise sağlam ve sağlıklı bir ailedir. Bu nitelikteki aileler ise temeli sağlam toplumları oluşturur.

2.2. Hz. Yusuf

2.2.1. Hayatı

Hz. Yusuf'un hayatı, İslam dini kaynaklarının yanı sıra Türk-İslam kültürü ve edebiyatında da geniş bir yere sahiptir. Ancak biz onun hayatını, İslam dininin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim doğrultusunda ele alacağız.

Yusuf ismi Kur'an-ı Kerim'de 26 ayette yer almakta olup Kur'an'daki on ikinci surenin adı da Yusuf'tur. Yusuf adının geçtiği 24 ayet bu surede yer alırken diğer 2 ayet En'am ve Mü'min suresindedir.

Mısır'da hüküm süren Hiksoslar devrinde, M.Ö 1700-1600 yılları arasında yaşadığı düşünülen¹²⁴ Hz. Yusuf'un, babası Hz. Ya'kub ve annesi Rahil'dir.¹²⁵ Bir

¹²¹ Nisâ, 4/156.

¹²² Enbiyâ, 21/91.

¹²³ Tahrim, 66/12.

¹²⁴ Furat, Ahmet Suphi, *"Yusuf"*, İslâm Ansiklopedisi, MEB. Yayınları, Eskişehir, 1997, XIII, 441.

¹²⁵ Ya'kûbî, Ahmed bin Ebî Ya'kûb bin Ca'fer bin Vehb bin Vâdih, *Târihu'l Ya'kûbî*, Beyrut 1992, I, 30; Taberî, *age.*, I, 330.

peygamber olan Hz. Yusuf, peygamber soyundan gelmektedir. Babası Hz. Ya'kub, dedesi Hz. İshak, dedesinin babası da Hz. İbrahim'dir. Hz. Peygamber (s.a.s) bunu şu şekilde ifade etmiştir: “Kerim oğlu kerim oğlu kerim oğlu kerim, İbrahim oğlu İshak oğlu Ya'kub oğlu Yusuf'tur.”¹²⁶

Hz. Yusuf'un doğduğu zaman bakması için bir süre halasına verildiği rivayet edilmiştir.¹²⁷ Böyle bir ayrıntıyı Kur'an'da görmemekle beraber Hz. Yusuf'un çocukluğundan başlayarak hayatının büyük bir bölümünü Yusuf Suresi'nden okumaktayız.

Yusuf Suresi'nde “kıssaların en güzeli”¹²⁸ olarak nitelendirilen Hz. Yusuf'un hayatının anlatımı, onun bir rüyasıyla başlamaktadır: “*Yusuf babasına: ‘Babacığım! Rüyamda on bir yıldız, güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm’ demişti. Babası şunları söyledi: ‘Oğulcuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma, yoksa sana tuzak kurarlar; zira şeytan insanın apaçık düşmanıdır’.*”¹²⁹

Ya'kub'un oğluna tavsiyelerde bulunduğu ayetlerden sonra Yusuf'un kardeşleri arasındaki konuşmalar ayetlerde yer alır. Kardeşleri Yusuf'un babaları tarafından daha çok sevildiğini ve ondan kurtulmaları gerektiğini düşünürler ve bir plan yaparlar. Yusuf'u kırlara götürmek için babalarından izin alırlar. Ya'kub istemeyerek de olsa izin verir. Sonrasında ise kardeşler planlarını uygulayarak Yusuf'u bir kuyuya atarlar ve kana buladıkları Yusuf'un gömleğini babalarına göstererek bir kurdun Yusuf'u yediğini söylerler. Ya'kub, Yusuf'u bir kurdun yediğine inanmasa da sabretmekten başka yapacak bir şey de yoktur.

Rabbinin de Yusuf için elbette bir planı vardır. Onu bir kafile sayesinde kuyudan çıkarır. Kafiledekiler Yusuf'u az bir fiyata köle olarak satarlar. Yusuf'un satıldığı kişi Mısır'ın önde gelenlerindedir. Yusuf onun evinde büyür. Ancak Yusuf delikanlılık çağına varınca evin hanımının gayri ahlâki teklifiyle karşılaşır. Bu teklife iffetinin gereği olumlu cevap vermemesi, ona zindan kapılarını açar. Suçsuz yere zindanda yıllarca kalır. Kendisine verilmiş olan rüya tabiri ilmi ile rüyalarını yorumladığı zindan arkadaşlarından biri, zindandan çıktıktan uzun bir süre sonra ülke hükümdarının rüyasını tabir etmesi için Yusuf'a gelir. Yusuf rüyayı yorumlar ve hükümdar onun yorumunu beğenir. Bundan dolayı kendisini zindandan çıkarmak isteyen hükümdara

¹²⁶ Tirmîzî, Tefsir, Yusuf Suresi 1.

¹²⁷ Taberî, *age.*, I, 330.

¹²⁸ Yusuf, 12/3.

¹²⁹ Yusuf, 12/4, 5.

suçsuz olduğunu kanıtlattırdıktan sonra Yusuf zindandan çıkar ve ülke hazinelerinden sorumlu bir makama getirilir. Yusuf'un Mısır'da makam sahibi olmasından sonra gelen kıtlık zamanı kardeşleriyle karşılaşması olayı ayetlerde tafsilatlı olarak anlatılmaktadır. Kıssanın sonunda Yusuf ailesini yanına alır ve çocukluğunda gördüğü rüya gerçekleşmiş olur.

Yusuf Suresi'nde anlatılan bu olayların ne kadar süre içerisinde olduğu hakkında İslamî kaynaklarda net bir bilgi yoktur. Sadece, bütün bu olayların başkahramanı olan Hz. Yusuf'un 110 yaşında Mısır'da vefat ettiği söylenmiştir.¹³⁰

2.2.2. Ayetler Işığında Hz. Yusuf'un İffeti

2.2.2.1. Yusuf'un Rabbani terbiye altına alınması

Kur'an-ı Kerim'de "kıssaların en güzeli" olarak anlatılan Hz. Yusuf'un hayatı her yönüyle ibret ve öğütlerle doludur. Küçük yaşta gördüğü rüyası ile başlar, başına gelecekler ve kat edeceği mesafeler... Rüyasında on bir yıldız, güneş ve ayın kendisine secde ettiğini görmüştür. Yusuf, bunu heyecanla babasına anlatır. Ancak babası Ya'kub, görülenlerin ardındaki manayı sezdiğinden dolayı rüyasını kardeşlerine anlatmaması için Yusuf'u uyarır. Çünkü Yusuf seçilmişlerden olacaktır ve şeytanın bunu kullanarak Yusuf'un kardeşlerinin kıskançlık duygularını kamçılması çok daha kolaydır. Fakat kıskançlık ateşi, kardeşleri çoktan sarmıştır. Çünkü babalarının Yusuf'u kendilerinden daha çok sevdiğini düşünmekte ve hissetmektedirler.

Ya'kub, Yusuf'u seçecek olan Rabbinden dolayı Yusuf'a karşı daha ilgiliydi belki de... Fakat kardeşler için Yusuf'un babaları yanında daha sevimli olmasının sebebi hiç de önemli değildi, kıskanıyorlardı ve Yusuf için plan yapmaya başlamışlardı bile. Önce onu öldürmeyi düşündüler. O ölürse babalarının sevgisi kendilerine has olacaktı. Fakat sonra "*İçlerinden biri: 'Yusuf'u öldürmeyin, onu bir kuyunun derinliklerine bırakın. Böyle yaparsanız yolculardan onu bulup alan olur' dedi.*"¹³¹ Böylelikle plan belli olmuştu; Yusuf kuyuya atılacaktı. Aşama aşama planı uygulamaya başladılar. Önce babalarından Yusuf'u kırlara götürmek için izin istediler. "*Babaları, doğrusu onu götürmeniz beni üzer, siz ondan habersiz iken onu kurt yer, diye korkuyorum, dedi.*"¹³² İşte bu söz ile Yusuf'u kuyuya bıraktıktan sonra ne diyecekleri de

¹³⁰ Ya'kûbî, *age.*, I, 32.

¹³¹ Yusuf, 12/10.

¹³² Yusuf, 12/13.

belli olmuştu: “*Onu kurt yedi.*”¹³³ Kardeşler dil döküp söz vererek babalarından izin aldılar. Yusuf’u götürüp kuyuya bıraktılar. “*Akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler. “Ey babamız! Biz yarışa girmiştik. Yusuf’u da eşyamızın yanında bırakmıştık. (Bir de ne görelim) onu kurt yemiş. Her ne kadar doğru söylesek de sen bize inanmazsın” dediler. Bir de üzerine, sahte bir kan bulaştırılmış gömleğini getirdiler. Ya’kub dedi ki: “Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah’tır.*”¹³⁴

Yusuf kuyuya bırakıldı... Çünkü her peygamber için geçerli olan Rabbani terbiye Yusuf için de bir yerden ve bir şekilde başlamalıydı. Kuyuyla başlayan manevi eğitim süreci olarak değerlendirdiğimiz bu süreç, Yusuf’un köle olarak satılmasıyla devam etti. Bir kervana kuyudaki Yusuf’u bulduran Allah, onu büyüyüp yetişeceği eve köle olarak sattırdı. “*Mısır’da onu satın alan adam, karısına dedi ki: “Ona değer ver ve güzel bak! Umulur ki bize faydası olur. Veya onu evlât ediniz.*”¹³⁵ Ve Allah bu durumu şöyle açıkladı: “*İşte böylece (rüyadaki) olayların yorumunu öğretmemiz için Yusuf’u o yere yerleştirdik. Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir. Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler.*”¹³⁶

2.2.2.2. İffet Abidesi Yusuf

Yusuf köle olarak satıldığı evde büyüdü ve delikanlılık çağına ulaştı. Son derece yakışıklı olan Yusuf, evin hanımının dikkatini çekmekteydi. Bir gün evin hanımı baş başa kalmak üzere Yusuf’u yanına çağırdı ve kapıları kilitledi. Bu olayın anlatıldığı sahneyi Kur’an’dan okuyalım:

*“Evinde bulunduğu kadın, onun nefsinden murat almak istedi, kapıları iyice kapattı ve «Haydi gel!» dedi. O da (Hâşâ), Allah’a sığınırım! Zira (kocanız) benim velinimetimdir, bana güzel davrandı. Gerçek şu ki, zalimler iflah olmaz! dedi.”*¹³⁷

Azizin karısı olup adının Züleyha olduğu rivayet edilen¹³⁸, Yusuf’un evinde bulunduğu kadın, yani ev sahibesi, Yusuf ile birlikte olmak istemiştir.¹³⁹ Bundan dolayı

¹³³ Yusuf, 12/17.

¹³⁴ Yusuf, 12/16-18.

¹³⁵ Yusuf, 12/21.

¹³⁶ Yusuf, 12/21.

¹³⁷ Yusuf, 12/23.

¹³⁸ El-Endülüsî, *age.*, III, 232.

Yusuf'u yanına çağırmıştır. Bu çağrı nikâh talebinden kinayedir ve onun için nazik ve yumuşak bir dil kullanmış, hileye başvurmuştur, denilir.¹⁴⁰ Daha açık bir ifadeyle kadın planını önceden yapmış ve Yusuf'u çağırınca kapıları kilitlemiştir.

Ayette dikkate değer ince bir nokta vardır ki o da şudur: Yusuf'u gayri meşru fiil için davet eden kadının adı verilmemiş, o, “evinde bulunduğu kadın” ifadesiyle tabir edilmiştir. Bu ifadedeki incelik o kadar mükemmeldir ki bundan birçok ders çıkarılabilir. Öncelikle burada harama yönelen kişinin ifşa edilmemiş, “setredilmiş”¹⁴¹ olması birinin ayıbını söylememek, gıybet etmemek, teccüs etmemek gibi pek çok açıdan önemli bir örnektir.

Kapılar, bir durumun gizli tutulması amacıyla kilitlenir ki bu, özellikle haram olan bir iştir. Bununla beraber korku da kapı kilitlemeye bir sebeptir.¹⁴² Ayetteki kapılar ise evin kapıları olup bir hatayı gizlemek maksadıyla sıkıca kilitlenmiştir. Ayette geçen kilitleme fiilinin “tef'îl” kalıbında olmasından dolayı bu işlemin birkaç kez tekrarlandığı düşüncesine varılmıştır.¹⁴³ Ayrıca kapıların sayısının 7 olduğu söylendiği¹⁴⁴ gibi biri evin, diğeri odanın kapısı olmak üzere 2 kapı olduğu da söylenmiştir.¹⁴⁵

Kapılar kilitlenmiş ve bir çağrı duyulmuştu: “Heyte lek.” Bu ifade, “hadi gel” veya “helümme” anlamında “hadi” demektir. “Senin için hazırladım” anlamına geldiğini söyleyenler de olmuştur. Bu tabirin hangi dile ait olduğu konusunda ise farklı görüşler vardır. Kıptîce, Süryanice, Arapça bunlardan bazılarıdır.¹⁴⁶

Hangi dilde olursa olsun, neticede, evin hanımı “gel” demişti Yusuf'a. Her şeyi ayarlamıştı; odası, edası ve sedasıyla onu kendine davet etmişti. Kilitli kapılar ardında genç ve yakışıklı Yusuf, şuh tavırlarıyla evin hanımı ve günaha çağrısı vardı. “Gel” demişti; ne de olsa Yusuf köleydi, kadın hanımefendi... Fakat “gel” deyince kadın köle olmuştu aslında, nefsinin kölesi... Ve Yusuf, cevabıyla nefsinin efendisi...

¹³⁹ El-Cevzî, *age.*, IV, 201; Mâtûrîdî, *age.*, VII, 290; Zuhaylî, *age.*, VI, 475; Sabûnî, *age.*, s. 547.

¹⁴⁰ El-Endülûsi, Muhammed b. Yusuf Ebu Hayyan, *El-Bahru'l-Muhît fi't-Tefsîr*, Beyrut, 1992, VI, 256; Sabûnî, *age.*, s. 547.

¹⁴¹ El-Endülûsi, *age.*, VI, 256.

¹⁴² Râzî, *age.*, XVIII, 92.

¹⁴³ Alûsî, *age.*, XII, 551.

¹⁴⁴ Ebu Suud, *age.*, III, 379.

¹⁴⁵ Alûsî, *age.*, XII, 551.

¹⁴⁶ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, VII, 223-225; Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali bin Muhammed bin Habîb, *En-Nüketü ve'l-Uyûn Tefsîru'l-Mâverdî*, Beyrut, trsz., III, 24; Vâhidî, Ebu'l-Hasan Ali bin Ahmed, *El-Vasît fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, Beyrut, 1994, II, 607.

Yusuf “gel” teklifine “Allah’a sığınırım!”¹⁴⁷ diye cevap vermişti. Çünkü bu teklif için kadının kapılarını kilitlediği oda, Yusuf için “gecikmiş bir kuyu, erken bir zindan”¹⁴⁸ olmuştu artık. Yusuf’un cevabı öyle bir cevaptı ki her babayiğidin harcı değildi. Bundan dolayı asırlar sonra Allah Rasûlü (s.a.s), o cevabı verebilenleri, kıyamet günü Allah’ın kendilerine gölge ihsan edeceği kişiler arasında sayıyordu ve şöyle buyuruyordu: “Yedi kimse vardır ki, Allah’ın gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı bir günde Allah onları kendi gölgesinde gölgelendirir:

1. Adaletle iş gören hükümdar,
2. Allah’a ibadetle büyüyüp yetişen genç,
3. Kalbi, camiyle bağlantılı adam,
4. Allah için birbirlerini seven O’nun için bir araya gelip O’nun için ayrılan iki adam,
5. Kendisini soylu ve güzel bir kadın nefisini tatmin etmek için davet ettiğinde “Ben Allah’tan korkarım” diyen adam,
6. Sağ elinin verdiğini sol elinin bilmeyeceği şekilde gizlice sadaka veren adam,
7. Yalnızken Allah’ı anıp gözyaşı döken kimse”¹⁴⁹

Evet, Yusuf’u da soylu ve güzel bir kadın çağırmıştı ve o da Allah’a sığınmıştı, bu imtihanı geçebilmek için O’ndan yardım istemişti. İmtihan çetindi, tüm cazibesıyla karşısında duran kadının davetine icabet etmemek, beşerî sınırları zorlamaktı ki bu da manevi bir güç isterdi. Yusuf da gücün Sahibi’ne dayandı, O’na sığındı. İffet de tam olarak buydu işte. Nefislerin geri çeviremeyeceği böyle bir istek karşısında Allah’a sığınmak...

Yusuf’un iffetini muhafazası ve bu konuda Allah’a sığınmasıyla alakalı Abdurrahman Kasapoğlu’nun yorumu şöyledir: “Yusuf için, iffetli kalarak uğrunda fedakârlık yapılan değerlere bağlılıktan elde edilen anlam, cinsel ilişkiden elde edilecek hazdan daha önemli ve mutluluk vericidir. Ona göre, Allah ile kurulan ahlâklı ilişki ve bu ilişkinin sürdürülmesi, ahlâk dışı cinselliğin sağlayacağı geçici hazdan kat kat anlamlıdır.”¹⁵⁰ Buna göre diyebiliriz ki, Yusuf evin hanımının teklifini reddederek Rabbiyle olan kalbî bağlantısının aralıksız devamını istedi, Rabbi’nin hidayete erdirdiklerinin yolundan bir an olsun kaymamak için Rabbi’ne sığındı.

¹⁴⁷ Yusuf, 12/23.

¹⁴⁸ Bekiroğlu, Nazan, *Yusuf ile Züleyha*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s. 104.

¹⁴⁹ Buhârî, El-Cemâatü ve’l-İmâmet 8.

¹⁵⁰ Kasapoğlu, Abdurrahman, *Kur’an’ın iffet anlayışı -Batılı Cinsel Ahlâk Anlayışlarıyla Bir Mukayese-* Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi III, Sayı: 3, 2003, s.64.

Daha sonra Yusuf şöyle dedi: “(Kocanız) benim velinimetimdir, bana güzel davrandı. Gerçek şu ki, zalimler iflah olmaz!”¹⁵¹ Yusuf bu cümlesiyle evin hanımına kocasını hatırlattı ki kadının kocası Yusuf’un da efendisiydi. Yusuf’a iyi davranmış onu kendi evladı gibi görmüş hatta zamanında “Ona değer ver ve güzel bak! Umulur ki bize faydası olur. Veya onu evlât ediniriz.”¹⁵² diyerek karısını tembih etmişti. Şimdi karısı bunları tamamen unutmuşçasına kocasına ihanet etmek üzereydi. Ama Yusuf unutmamıştı ve hatırlatmıştı da. Kadın kocasına; Yusuf kendisini büyütüp yetiştirene hıyanet etmemeliydi. Yoksa bu çok büyük bir nankörlük ve zulüm olurdu. Zulmedenler de asla kurtuluşa eremezdi. Yusuf bunlar gibi belki de pek çok şey düşündü ve kadının çağrısına “Allah’a sığınırım! Zira kocanız benim velinimetimdir, bana güzel davrandı. Gerçek şu ki, zalimler iflah olmaz!”¹⁵³ şeklinde cevap verdi.

Ayette geçmekte olan Yusuf’un bu cevabı içerisindeki “rabbî” kelimesi hakkında iki farklı görüş öne sürülmüştür. Bir görüşe göre bu kelime Yusuf’un evinde kaldığı, onu alıp büyüten kişiyi ifade ederken; diğer görüşe göre bu kelime ile onu yaratan terbiye eden Allah kastedilmektedir.¹⁵⁴

Birinci görüşü yukarıda açıklamaya çalıştığımız doğrultudadır. İkinci görüş için de Razî’nin yorumuna bakmak yerinde olacaktır. O, Yusuf’un cevabının birbiriyle bağlantılı şu üç basmaktan oluştuğunu söylemiştir: Öncelikle Yusuf Allah’a sığınmıştır. Nefsine mağlup olmamak için Allah’tan yardım istemiştir. Sonrasında Rabbinin kendisine olan nimetinin sonsuz olduğunu, zina gibi büyük bir günaha girmenin ne kadar büyük bir hata ve nankörlük olduğunu ifade etmiştir. Son olarak da zinanın haddi aşmak ve zulmetmek olduğunu, Allah’ın da zalimleri kurtuluşa erdirmediğini ve zulümlerinden dolayı cezalandırdığını söylemiştir.¹⁵⁵ Dolayısıyla ayetteki ifadeyi “Yaratıcım olan Rabbim” şeklinde anlarsak Yusuf’un dediğini şöyle okuyabiliriz: “Rabbim beni yaratıp terbiye etmişken, beni kuyudan kurtarıp bir azizin evine yerleştirmişken O’nun bu nimetleri karşısında zina gibi büyük bir günahı işlemek küfranı nimettir. O’nun mülkünde O’na karşı asi olmaktır. Ben bundan Allah’a sığınırım, Allah’tan korkar ve hayâ ederim.” Ayette geçen “innehu” ifadesindeki

¹⁵¹ Yusuf, 12/23.

¹⁵² Yusuf, 12/21.

¹⁵³ Yusuf, 12/23.

¹⁵⁴ Alûsî, *age.*, XII, 553; El-Endülûsi, *El-Muhararu'l-Vecîz*, III, 233; Mâtûrîdî, *age.*, VII, 291; Beydâvî, *age.*, I, 480; El-Cevzî, *age.*, IV, 203; Ebu Suud, *age.*, III, 379; Mâverdî, *age.*, III, 23.

¹⁵⁵ Bkz., Râzî, *age.*, XVIII, 94.

zamirin kendisinden hemen önce gelen Allah lafzına işaret ettiği düşünülürken bu şekilde okuma daha uygun gözükmektedir.

2.2.2.3. Yusuf'un Gördüğü Burhan

Yusuf, şehvi arzuların doruk noktaya ulaşmaya yol aradığı, nefsin zincirlerini koparmaya çalıştığı zamanda ve böyle kaygan bir zeminde dik durabilmiş, beşeri arzularına geçit vermemiş “heyte lek” çağrısına “maazallah” diyerek karşılık vermiştir. Peki, Yusuf, “İffet abidesi Yusuf” olarak anılmasına sebep olan bu zor imtihanda böyle sağlam nasıl durabilmiş, nefsiyle savaştın galibi nasıl olabilmiştir? Buna cevap ayettedir:

“Andolsun ki, kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti. İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için (delilimizi gösterdik). Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandı.”¹⁵⁶

Bu ayetteki “Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti” şeklinde tercüme edilen cümle hakkındaki yorumlara baktığımızda, Mâverdî ayrıntıya girerek altı görüş sıralamış olsa da¹⁵⁷, temelde iki farklı görüş olduğuna görmekteyiz. Kanaatimizce bu iki görüşün sebebi ayetin şu iki şekilde anlaşılmasından kaynaklanmaktadır:

1. Rabbinin burhanını görmeseydi, Yusuf da kadına meyletmişti aslında.

Bu şekilde anlaşılmasından dolayı Yusuf'un da kadına şehvetle yaklaştığı ancak Rabbinin burhanını görünce o şehvetinin kaybolduğu ve günaha bulaşmadan onu terk ettiği söylenmiştir.¹⁵⁸ Yani bu görüşe göre, kadın çağırdığında Yusuf da kadına meyletmiştir, yaklaşmıştır ama Rabbinin burhanını görünce fiilî durum gerçekleşmeden geri durmuştur.

2. Rabbinin burhanını görmeseydi Yusuf da kadına meylederdi/meyledebilirdi.

Bu anlayışa göre ise Yusuf da nihayetinde bir beşerdi ve şehvi duygulara sahipti. Eğer Rabbinin burhanını görmeseydi insanın tabiatında bulunan bu duygudan dolayı meyledebilirdi. Yani “kadında azimle birlikte meyil varken Yusuf'ta azim

¹⁵⁶ Yusuf, 12/24.

¹⁵⁷ Mâverdî, *age.*, III, 24.

¹⁵⁸ Râzî, *age.*, XVIII, 94; Taberî, *age.*, VII, 229; Vâhidî, *age.*, II, 607.

olmaksızın her insanda olan şehvet cihetiyle bir meyil bulunmaktaydı.”¹⁵⁹ Ancak, o meyil açığa çıkmadan Yusuf Rabbinin burhanını görmüştü.

Ayeti bu şekilde düşünenler, cümleyi gramer olarak ele aldıklarında “lev la” şart edatının cevabının kendisinden önce geldiği kanısına varmışlardır.¹⁶⁰ Dolayısıyla cümleyi “Yusuf da kadına meyletmişti, Rabbinin burhanını görmeseydi” şeklinde değil de yukarıda verdiğimiz gibi “meyledebilirdi” şeklinde ele almışlardır.

Peki, Rabbinin burhanı nedir?

Burhan, sözlükte delil, kanıt¹⁶¹ anlamındadır. Ayette geçen burhan için ise farklı yorumlar bulunmaktadır. Bunlara birkaç örnek verecek olursak; Yusuf’un babasının suretini gördüğü söylenmiştir. Babası ona nebilerden olduğunu söylemiş ve onu kadına yaklaşmaması konusunda uyarmıştır.¹⁶² Başka bir görüşe göre Yusuf bir melek görmüştür.¹⁶³ Bir başka yoruma göre de Yusuf’un zinanın çirkinliğini ve cezasız kalmayacağını aynelyakin bilmesi ve bunları düşünebilmesi, onun gördüğü burhanın karşılığıdır.¹⁶⁴ Bunlara ek olarak, Zâdü’l-Mesîr’de, Yusuf’un gördüğü burhanın efendisi olan azizin hayali olduğu da geçmektedir. Ayrıca başka bir rivayete göre Yusuf kadının odasında bulunan bir putun üzerinin örtülmüş olduğunu görür. Bunun nedenini sorunca kadın taptığı ilahından utandığı için onu örttüğünü söyler. Bunun üzerine Yusuf her şeyi gören ve bilen Rabbinden utanması gerektiğini düşünür. Bu olayın da Yusuf’un gördüğü burhan olduğu söylenmiştir.¹⁶⁵

Bütün bu rivayetleri düşünüp değerlendirdiğimizde Yusuf’un gördüğü burhanın Yusuf’taki Allah inancı ve Allah korkusu olduğu kanısına varmaktayız. Çünkü o “hadi gel” çağrısı karşısında hemen Allah’a sığınmıştır, O’ndan yardım talep etmiştir. Böylesi zor bir imtihan karşısında başka kimden yardım istenebilir ki? Güzel ve zengin bir kadın vardır karşısında ve kapılar kilitlidir. Kapıların kilitli olması “insanda günaha karşı hayâdan meydana gelen direncin kırılmasını”¹⁶⁶ sağlayabilecek bir durumdur. Ancak onun bu durumda direnci kırılmamış ve kırılmaması için de Allah’a sığınmıştır. Böyle

¹⁵⁹ Cessâs, Ebu Bekir Ahmed bin Ali Er- Râzî, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, Beyrut, trs., III, 220; Alûsî, *age.*, XII, 554; Ebu Suud, *age.*, III, 380.

¹⁶⁰ El-Cevzî, *age.*, IV, 205; El-Endülüsî, *Bahru’l-Muhît*, VI, 257.

¹⁶¹ Firuzabadi, *age.*, s. 1523.

¹⁶² Taberî, *age.*, VII, 228; Cessâs, *age.*, III, 221; Mâtürîdî, *age.*, VII, 293; El-Endülüsî, *El-Muhararu’l-Vecîz*, III, 234; Beydâvî, *age.*, I, 481; Vâhidî, Ebu’l-Hasan Ali bin Ahmed, *El-Vecîz fî Tefsîri’l-Kitabi’l-Azîz*, Beyrut, 1995, I, 543; El-Cevzî, *age.*, IV, 207.

¹⁶³ Cessâs, *age.*, III, 221; El-Endülüsî, *El-Muhararu’l-Vecîz*, III, 234; El-Cevzî, *age.*, IV, 208.

¹⁶⁴ Cessâs, *age.*, III, 221; Yazır, *age.*, V, 40; Ebu Suud, *age.*, III, 380; Zuhaylî, *age.*, VI, 476; El-Endülüsî, *El-Muhararu’l-Vecîz*, III, 234; El-Cevzî, *age.*, IV, 208.

¹⁶⁵ El-Cevzî, *age.*, IV, 208.

¹⁶⁶ Karabaşoğlu, Metin, *Kur’ân Okumaları 2*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2009, s. 75.

bir anda, Rabbine sığınabilmesi ve böylelikle günaha meyletmemesi kısaca içindeki iman gücünü hissetmesi, Yusuf'un gördüğü burhanın ta kendisidir.

Allah Teâlâ, işte o burhan ile Yusuf'u kötülük ve fuhuştan uzaklaştırdığını beyan etmiştir. Ayette geçen "kötülük", evinde kaldığı efendisine hıyanet; "fuhuş" ise zina olarak yorumlanmıştır.¹⁶⁷ Evet, Yusuf kadının teklifini reddederek kendisine iyi muamelede bulunan efendisine hıyanetten ve "zehirli bal"¹⁶⁸ hükmündeki zinadan uzak durmuştur. Ayette, "*Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandı.*"¹⁶⁹ buyrulurak Yusuf'un Allah'a imandaki içtenliği ile nefsinin esiri olmaktan kurtulduğuna vurgu yapılmıştır. Çünkü "Yusuf Allah'ın seçtiği, vahyi ve risaleti için lâayık kıldığı, her türlü lekelerden uzak tuttuğu, ihlâslı ve bundan dolayı şeytanın aldatamayacağı kullardandır."¹⁷⁰

Ayette anlatılan durumu hayal etmemiz günümüz şartlarında hiç de zor değildir. Nitekim aynı ve benzer durumlar yaşanmakta, üstelik televizyon ve internet vasıtasıyla tüm dünyaya izletilmektedir. Fuhşun ve zinanın yaygınlaştığı ve normal görülmeye başlandığı asrımızda sokakları geçelim, evlerde televizyon ve bilgisayar ekranlarında her an karşılaşabileceğimiz günaha davetler karşısında "maazallah" deme yürekliliğini iman ediyorum diyen kaç kişi gösterebilmektedir?

Bakmanın haramdan sayılmadığı çağımızda, günahların özendirici bir üslupla anlatılıp seyrettirildiği televizyonların ve bilgisayarların kapama tuşlarına basmak Yusuf gibi "maazallah" demenin ve evimizde vakarla oturmanın¹⁷¹ günümüzdeki şekli olsa gerektir.

2.2.2.4. Yusuf'un Yırtilan Gömleği

Yusuf, kadının günaha davetini reddettikten sonra oradan uzaklaşmak istedi ve kapıya yöneldi. Fakat kadın istediğini alamamanın verdiği hırsıyla hemen onun arkasından koştu. Ayetin ifadesiyle bu olay şöyle gerçekleşti:

¹⁶⁷ Bkz., Zemaşerî, *age.*, II,440; Sabûnî, *age.*, s. 548. Vâhidî, *age.*, I, 543; Ebu Suud, *age.*,III, 381.

¹⁶⁸ Bediüzzaman, Said Nursî, *Sözler*, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2010, s.154.

¹⁶⁹ Yusuf, 12/24.

¹⁷⁰ Zuhaylî, *age.*, VI, 477.

¹⁷¹ "Evlerinizde vakarınızla durun da ilk cahiliye devrindeki gibi süslenip sokağa çıkmayın." (*Ahzab*, 33/33)

*“İkisi de kapıya koştular. Kadın, Yusuf’un gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında hanımın efendisine rastladılar. Kadın dedi ki: Senin ailene kötülük yapmak isteyen cezası, ancak zindana atılmak veya can yakıcı bir azaptır.”*¹⁷²

Yusuf, dışarı çıkmak için kapıya koşarken kadın da onun dışarı çıkmasını engellemek için arkasından koştu.¹⁷³ Yusuf’u gömleğinden yakalayıp çekince gömleği arkadan yırttı ve o anda kadının kocasıyla karşılaştılar. Kadın, kendi durumunu kurtarmak için, genç ve yakışıklı kölesi Yusuf’tan aldığı olumsuz cevabın da kendisinde oluşturduğu sinir ve hırsıyla, suçunu Yusuf’un üzerine yıktı. *“Senin ailene kötülük yapmak isteyen cezası, ancak zindana atılmak veya can yakıcı bir azaptır.”*¹⁷⁴ dedi. Burada geçen “kötülük yapmak” zina; kadının ceza olarak söyledikleri de zindana atmak ve dövmektir.¹⁷⁵

Kadının kendisini temize çıkarmak amacıyla attığı iftira karşısında Yusuf sinirlendi¹⁷⁶ ve bu töhmeti izale etmek için¹⁷⁷ şöyle dedi: *“O, benden arzusunu elde etmek istedi.”*¹⁷⁸ Yusuf doğruyu söylemişti fakat ortada iki iddia vardı. Bu esnada devreye bir şahit girdi:

*“Yusuf, “O, benden arzusunu elde etmek istedi” dedi. Kadının ailesinden bir şahit de şöyle şahitlik etti: “Eğer onun gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, o (Yusuf) yalancılardandır.”*¹⁷⁹

*“Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. O (Yusuf) ise, doğru söyleyenlerdendir.”*¹⁸⁰

Yusuf olanı söylemişti fakat nihayetinde o bir köleydi; aksini iddia eden kadın da efendi. Bu durumda doğrunun yanlışla karışma olasılığı yüksekti. Ancak kadının ailesinden bir şahit olayı çözüme kavuşturdu.

¹⁷² Yusuf, 12/25.

¹⁷³ Beydâvî, *age.*, I, 481; Zuhaylî, *age.*, VI, 477.

¹⁷⁴ Yusuf, 12/25.

¹⁷⁵ Vâhidî, *age.*, I, 543.

¹⁷⁶ Taberî, *age.*, VII, 241; Vâhidî, *age.*, I, 543; El-Endülüsî, *El-Muhararu’l-Vecîz*, III, 234.

¹⁷⁷ Râzî, *age.*, XVIII, 101.

¹⁷⁸ Yusuf, 12/26.

¹⁷⁹ Yusuf, 12/26.

¹⁸⁰ Yusuf, 12/27.

Bu şahidin kadının ailesinden olması da önemli bir noktadır. Kadının ailesinden olmasına rağmen adaletten ayrılmamış, mantığını kullanarak doğru sonuca varmış ve gerçeği ortaya çıkarmıştır.

Buradaki şahidin kim olduğu konusunda farklı görüşler öne sürülmüştür. Çoğunluğun kabul ettiği görüşe göre şahid, kadının amcasının oğludur,¹⁸¹ görüşleri isabetli, hikmetli konuşan biridir.¹⁸² Aziz'in yanında olduğu için duruma şahit olmuştur ve şöyle demiştir: “Eğer onun gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, o (Yusuf) yalancılardanandır.”¹⁸³ “Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. O (Yusuf) ise, doğru söyleyenlerdendir.”¹⁸⁴ Gömleğin önden yırtılması Yusuf'un kadını istediğine ve kadının ondan uzak durduğuna; arkadan yırtılması ise tam aksi olarak kadının onu istediğine ve Yusuf'un da kadından kaçtığına işaret eder.¹⁸⁵

Şahidin kim olduğuna dair öne sürülen ve tefsir kitaplarında yer alan diğer iki görüşten biri şahidin beşikte bir çocuk olduğudur. Allah onu beşikte konuşurmuştur. Bu görüşe delil olarak da İbni Abbas'tan rivayetle şu hadisi sunmuşlardır: “Küçük olduğu halde beşikte konuşan şu dört kişi vardır: Firavun'un kızı Maşita'nın oğlu, Yusuf'un şahidi, Cüreyc isimli rahibe nisbet edilen çocuk ve İsa bin Meryem.”¹⁸⁶ Ancak bu görüşün zayıf olduğu da dile getirilmiştir.¹⁸⁷ Bu konudaki ikinci görüş ise şahidin yırtılan gömlek olduğudur.¹⁸⁸ Bu görüşe de zayıf olduğu belirtilerek yer verilmiştir.¹⁸⁹ Ayetin zahirinden, şahidin kadının ailesinden biri olduğu açıkça anlaşıldığına göre, şahidin kadının amcasının oğlu olduğunu belirten çoğunluğun görüşü daha uygun gözükmektedir.

¹⁸¹ Zemahşerî, *age.*, II,441; Râzî, *age.*, XVIII, 102; Beydâvî, *age.*, I, 481; Neseffî, *age.*, II, 313; Zuhaylî, *age.*, VI, 479; Vâhidî, *age.*, I, 544; Mâtûrîdî, *age.*, VII, 294; El-Endülûsi, *El-Muhararu'l-Vecîz*, III, 234; Ebu Suud, *age.*, III, 383.

¹⁸² Alûsî, *age.*, XII, 563; Zuhaylî, *age.*, VI, 479.

¹⁸³ Yusuf, 12/26.

¹⁸⁴ Yusuf, 12/27.

¹⁸⁵ Cessâs, *age.*, III, 221.

¹⁸⁶ Taberî, *age.*, VII, 241; Zemahşerî, *age.*, II,442; Râzî, *age.*, XVIII, 102; Beydâvî, *age.*, I, 481; Neseffî, *age.*, II, 313; Alûsî, *age.*, XII, 563; El-Endülûsi, *El-Muhararu'l-Vecîz*, III, 236; Ebu Suud, *age.*, III, 383; Zuhaylî, *age.*, VI, 479.

¹⁸⁷ El-Endülûsi, *El-Muhararu'l-Vecîz*, III, 236.

¹⁸⁸ Taberî, *age.*, VII, 244; Zemahşerî, *age.*, II,442; Râzî, *age.*, XVIII, 102; Neseffî, *age.*, II, 313; Alûsî, *age.*, XII, 564; Mâtûrîdî, *age.*, VII, 294; El-Endülûsi, *El-Muhararu'l-Vecîz*, III, 236; Zuhaylî, *age.*, VI, 479.

¹⁸⁹ Râzî, *age.*, XVIII, 102; Zuhaylî, *age.*, VI, 479.

2.2.2.5. Aziz'in Azizliği

Kadın iftira atmış, Yusuf gerçeği söylemiş ve şahit şahitliğini yapmıştır. Aslında şahid olmadan da Yusuf'un doğru söylediğini belirtecek pek çok nokta vardır. Bunları Râzî şöyle sıralamıştır:

1. Yusuf, onlara göre köleydi. Köle efendisine bu derecede sarkıntılık yapamaz.
2. Yusuf'un evden çıkmak için hızla koştuğunu görmüşlerdir. Kadına talip olan böyle davranmaz.
3. Kadın tam manasıyla süslenmişti ancak Yusuf öyle değildi.
4. Yusuf'un o zamana kadarki hali ve tavrı kesinlikle böyle çirkin bir işle uyumlu değildi.
5. Kadın Yusuf'un fuhuş talep ettiğini açık olarak söyleyemedi, kapalı bir ifade kullandı. Ancak Yusuf gerçeği açıkça anlattı.
6. Kadının kocası yaşlı biriydi. Böyle birinin hanımının şehvete talip olması daha muhtemeldir.¹⁹⁰

Bu sayılan nedenler, Yusuf'un doğru söylediğini gösterdiği gibi şahidin gömleğe bakılmasını söylemesi üzerine gömlek de doğruyu gösterdi.

*“Kadının kocası Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce, dedi ki: Şüphesiz bu, siz kadınların tuzağıdır. Şüphesiz sizin tuzağınız çok büyüktür.”*¹⁹¹

Ayette kadının kocası gömleğin arkadan yırtıldığını gördüğünde, *“Şüphesiz bu, siz kadınların tuzağıdır.”*¹⁹² demesi kadının kocasıyla karşılaştığı anda söylediği yalana bir göndermedir.¹⁹³ Çünkü kadın kocasıyla karşılaştığında, *“Senin ailene kötülük yapmak isteyeninin cezası, ancak zindana atılmak veya can yakıcı bir azaptır.”*¹⁹⁴ diyerek Yusuf'u suçlu duruma düşürmek istemiştir. Bu, kendi durumunu kurtarmaya çalıştığı bir hiledir. Bundan dolayı kadının kocası, *“Şüphesiz sizin tuzağınız çok büyüktür.”*¹⁹⁵ demiştir. Çünkü bu konuda olduğu gibi genelde de kadınların sözleri ve dolayısıyla hileleri ince, etkileyici ve aldatıcıdır.¹⁹⁶

¹⁹⁰ Râzî, *age.*, XVIII, 101.

¹⁹¹ Yusuf, 12/28.

¹⁹² Yusuf, 12/28.

¹⁹³ Bkz., Neseî, *age.*, II, 313; Vâhidî, *age.*, I, 544.

¹⁹⁴ Yusuf, 12/25.

¹⁹⁵ Yusuf, 12/28.

¹⁹⁶ Bkz., Râzî, *age.*, XVIII, 103; Neseî, *age.*, II, 313; Beydâvî, *age.*, I, 481; Zuhaylî, *age.*, VI, 479.

Ayette geçen “*Şüphesiz bu, siz kadınların tuzağıdır. Şüphesiz sizin tuzağınız çok büyüktür.*”¹⁹⁷ cümlelerini söyleyenin şahit olduğu da söylenmiştir,¹⁹⁸ ancak genel kanaat, bu ve bir sonraki ayette gelecek olan ifadelerin kadının kocasına ait olduğu yönündedir.

Bir sonraki ayet şöyledir:

“*Ey Yusuf! Sen bundan sakın kimseye bahsetme. (Ey Kadın,) sen de günahının bağışlanmasını dile. Çünkü sen günah işleyenlerdensin.*”¹⁹⁹

Hanımının hatalı olduğunu anlayan aziz, Yusuf’tan bu olayı kimseye anlatmamasını ister. Çünkü böyle bir olay azizin itibarını sarsar, onu küçük düşürür. Karısının hatasını anlatmayacağını düşünerek ona da “*Günahının bağışlanmasını dile. Çünkü sen günah işleyenlerdensin.*”²⁰⁰ der. Buradaki bağışlanmanın iki anlama gelebileceği söylenmiştir. Birincisi, kocasının kendisini cezalandırmaması için ondan af dilemesidir. İkincisi ise günahından dolayı tövbe etmesidir.²⁰¹ Günahına tövbe etme anlamını ele alanların bir kısmı izahlarına şunu da eklemiştir: “Onlar putlara tapıyorlardı ancak putları kendilerini Allah’a yaklaştıran bir vesile olarak görüyorlardı”²⁰² Bundan dolayı da azizin “günahına tövbe et” tabirini kullanması abes görülmemiştir. Her iki anlam da kadının hatasını anlayarak günahını kabul edip pişman olması gerektiği anlamlarını kapsamaktadır.

Burada azizin tavrı dikkatimizi çekmektedir. Olayın iç yüzünü öğrenince sakın davranmış, herkesi tek tek dinledikten sonra Yusuf’tan bu aile sırrını saklı tutmasını istemiş; hanımına da bağışlanmayı dilemesi gerektiğini söylemiştir. Onun bu hali tecrübeli güngörmüş biri olduğunu gösterir.²⁰³ Onun bu sakın duruşu, böyle yüz kızartıcı bir olayı sabır ve vakarla karşılaması, Allah’ın onun kalbinden kıskançlık duygusunu almış olduğu şeklinde de yorumlanmıştır.²⁰⁴ Ancak yine de onun bu duruşu, pişman olacağı aşırılıklara başvurmuyışı, azize, aziz dedirtecek türdendir.

¹⁹⁷ Yusuf, 12/28.

¹⁹⁸ Bkz., El-Cevzî, *age.*, IV, 212-214.

¹⁹⁹ Yusuf, 12/29.

²⁰⁰ Yusuf, 12/29.

²⁰¹ El-Cevzî, *age.*, IV, 213.

²⁰² Mâtûrîdî, *age.*, VII, 296.

²⁰³ Yıldırım, *age.*, VI, 2945.

²⁰⁴ Râzî, *age.*, XVIII, 103; Zuhaylî, *age.*, VI, 479.

2.2.2.6. Dedikodular ve kadınlar

Aziz, onur kırıcı olayı sabır ve sükûnetle karşılayıp bu olayın duyulmaması için üstünü kapatmıştır. Ancak, yerin kulağı vardır denildiği gibi, bir şekilde bu olay duyulmuş ve halk arasında konuşulmaya başlamıştır.

“Şehirde birtakım kadınlar, “Aziz’in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş. Ona olan aşkı yüreğine işlemiş. Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz” dediler.”²⁰⁵

Ayette geçen “türavidü” kelimesi “hile ve desise ile talep”²⁰⁶ anlamındadır ve muzari sığasıyla olduğu için devamlılığa delalet etmektedir. Dolayısıyla bu kelimenin, azizin hanımının bu konudaki teşebbüslerinin devam etmekte olduğuna işaret ettiği söylenmiştir.²⁰⁷

“Fetâha” kelimesindeki “fetâ” delikanlı demek olup “ha” zamiriyle azizin hanımına nisbet edilmiştir. Bu ifadeyle azizin hanımının kölesi kastedilmiştir. Ona nisbet edilmesinin sebebi, ya sadece kadının hizmetine bulunması ya da azizin onu hanımına hibe etmiş olmasıyla açıklanmıştır.²⁰⁸

“Şehirdeki birtakım kadınlar”ın kim olduğu hususunda ekmekçinin hanımı, şarapçının hanımı, zindan görevlisinin hanımı, muhafızın hanımı ve hayvan sahibinin yani günümüz tabiriyle şoförün hanımı sayılmıştır.²⁰⁹ Yani azize yakın kimselerin hanımlarıdır. Bu birkaç kadın vasıtasıyla dedikodu şehre yani Mısır’a yayılmıştır.

Kadınların, “azizin hanımı” ifadesini kullanmalarıyla ilgili şöyle bir yorum yapılmıştır: “Makam sahibi insanların hanımlarının isimleri kullanılmaz. Onlar eşlerine izafetle ‘falanın hanımı’ şeklinde anılır. Bu hemen her millette adet hükmünü almıştır.”²¹⁰ Kadınlar azizin hanımını kınarken şöyle bir cümle kullanmışlardır: “Ona olan aşkı yüreğine işlemiş.”²¹¹ Bu cümlenin Arapça metninde geçen “şeğafeha” kelimesi için Râzî üç yoruma yer vermiştir:

1. Şeğaf, kalbi saran bir tabakadır, kalbin kılıfı da denilir. Ayete göre kadının Yusuf’a olan aşkı da o kılıfı delip geçerek kalbine işlemiştir.

²⁰⁵ Yusuf, 12/30.

²⁰⁶ Sırrı Paşa, *Ahsenü'l-Kasas*, İstanbul, h. 1309, II, 105.

²⁰⁷ Ebu Suud, *age.*, III, 384; Zuhayli, *age.*, VI, 485; Sırrı Paşa, *age.*, II, 106.

²⁰⁸ Sırrı Paşa, *age.*, II, 105.

²⁰⁹ Zemahşerî, *age.*, II,444; Râzî, *age.*, XVIII, 104.

²¹⁰ Sırrı Paşa, *age.*, II, 104.

²¹¹ Yusuf, 12/30.

2. Şeğafın kalbi sardığı gibi kadının Yusuf'a olan sevgisi de kalbini çepeçevre sarıp kuşatmıştır. Artık onun sevgisi kendisiyle insanlar arsında bir perde olmuştur.
3. Zeccac'a göre şeğaf, kalpteki sevgi ve karasevdadır. Kadının Yusuf'u sevmesi artık karasevda noktasına ulaşmıştır. Bu anlamda ayetteki ifade de şiddetli sevgi ve büyük bir aşktan kinayedir.²¹²

Kadının aşkı o kadar şiddetlidir ki kalbini sarmış ve içine işlemiştir. Artık bunun sonuçlarına ve varacağı duruma aldırış etmez olmuştur.²¹³ Bundan dolayı da kadınlar *Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz.*²¹⁴ demişlerdir. Çünkü kadın, azizin hanımıdır ve kölesine âşık olmuştur. Dahası onu elde etmek için elinden geleni yapmaktadır. Bundan dolayı kadınlar, azizin karısını büyük bir hata içinde görmüşlerdir. Genelde kadın matlup erkek talip olduğundan dolayı da azizin hanımının ayıplandığı söylenmiştir.²¹⁵

Bir rivayete göre de aslında kadınların bu şekilde konuşmalarının sebebi azizin hanımının kendilerini davet etmesini istemeleridir. Çünkü Yusuf'un güzelliğini duyuyorlardı ve onu görmek istiyorlardı. Onu görmeye vesile olsun diye bu ifadeleri kullanmışlardır. Başka bir yoruma göre de kadın kendilerini davet edip onlara bu davranışının mazeretlerini açıklasın diye böyle konuşmuşlardır.²¹⁶ Bu olayın devamı ise ayette şöyle anlatılmaktadır:

*“Kadınların kendisini yermesini işitince onları davet etti; koltuklar hazırladı; geldiklerinde her birine birer bıçak verdi. Yusuf'a: ‘Yanlarına çık’ dedi. Kadınlar Yusuf'u görünce şaşırıp ellerini kestiler ve Allah'ı tenzih ederiz ama bu insan değil ancak çok güzel bir melektir dediler.”*²¹⁷

Azizin karısı dedikoduları duyunca onları evine davet etti. Ayette dedikodu “mekr” kelimesi ile ifade edilmiştir. Mokr hile anlamına geldiğine göre bu kullanımdaki incelik nedir? Bu sorunun cevabı Râzî'nin ifadesiyle şöyledir: “Kadınların sözlerinin mekr olarak adlandırılmasının üç yönü vardır:

²¹² Râzî, *age.*, XVIII, 104.

²¹³ Zuhaylî, *age.*, VI, 486.

²¹⁴ Yusuf, 12/30.

²¹⁵ Zuhaylî, *age.*, VI, 486.

²¹⁶ Zuhaylî, *age.*, VI, 486.

²¹⁷ Yusuf, 12/31.

1. Kadınlar böyle demek suretiyle Yusuf'u görmek için kendilerini davet ettirmek istediler. Çünkü onlar biliyordu ki bu şekilde konuşurlarsa azizin hanımı mazeretini bildirmek için Yusuf'u onlara gösterecekti.
2. Azizin hanımı Yusuf'u sevdiğini onlara söylemişti ve sır olarak saklamalarını istemişti. Ancak onlar sırrı açığa çıkardılar. Bu da onların ahde vefasızlığı ve hilesidir.
3. Onlar azizin hanımının gıybetini yaptılar ve gıybet gizli yapılmasından dolayı hileye benzetilmiştir.²¹⁸

Dolayısıyla kadınlar azizin hanımının Yusuf'a hilesini anlatması için bir hileye başvurdular. Ne düşündüklerini niçin öyle konuştuklarını tam olarak bilmemiz mümkün olmasa da bunun mekr olarak nitelendirilmesi azizin sözünü bize hatırlatıyor: “*Şüphesiz bu, siz kadınların tuzağıdır. Şüphesiz sizin tuzağınız çok büyüktür.*”²¹⁹ Evet, kadınlar ince hesaplar yaptılar ve nitekim amaçlarına ulaştılar.

Azizin hanımı onları evine davet etti ve güzel sofralar hazırladı. Her birinin eline et ve meyve gibi yiyecekleri kesmeleri için birer bıçak verdi. Şehirdeki kadınların hilelerine karşı, bu da onun bir hilesiydi. Onlar ellerindeki bıçaklarla yiyecekleri kesip yemekle meşgulken ansızın Yusuf'u kadınların karşısına çıkardı.²²⁰

Kadınlar Yusuf'un güzelliği karşısında hayrete düştüler ve şaşkınlıklarından ellerini kestiler. “*Allah'ı tenzih ederiz ama bu insan değil ancak çok güzel bir melektir*”²²¹ diyerek şaşkınlıklarını dile getirdiler. Yusuf'un güzelliğinden çok etkilenmişlerdi. Nitekim Yusuf'un güzelliği hakkında Hz. Peygamber (s.a.s)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Yusuf'a bütün güzelliklerin yarısı verilmiştir.”²²²

Kadınlar Yusuf'un güzelliği karşısında hayran kalınca onun insanüstü bir melek olduğunu söylemişlerdir. Böylece azizin hanımının da istediği olmuştur. Kendisini haklı gösterebilmek için kadınların bu hali, yine onlara karşı bir delil olmaya yeterlidir. Artık onların kendisi hakkında dedikodu yapmayacaklarını ve ona hak vereceklerini düşünmektedir.

²¹⁸ Râzî, *age.*, XVIII, 104.

²¹⁹ Yusuf, 12/28.

²²⁰ Zuhaylî, *age.*, VI, 486.

²²¹ Yusuf, 12/31.

²²² Taberî, *age.*, VII, 258.

2.2.2.7. Zindan

Azizin karısı kadınlara Yusuf'u gösterdikten sonra şöyle dedi:

*“İşte bu, beni hakkında kınadığınız kimsedir. Andolsun, ben ondan murad almak istedim. Fakat o, iffetinden dolayı bundan kaçındı. Andolsun, eğer emrettiğimi yapmazsa, mutlaka zindana atılacak ve zillete uğrayanlardan olacak.”*²²³

Kadın bu sözüyle her şeyi itiraf etmiştir. Bir bakıma şunu demek istemiştir: “Evet, hakkında beni kınadığınız kimse işte bu kişidir. Ben onu talep ettim ama o iffetinden dolayı beni reddetti. Ancak onun güzelliği karşısında ellerinizi kesmenizden sonra bana hak vereceğinizi, beni mazur göreceğinizi düşünmekteyim.”

Ayete geçtiği üzere, kadın Yusuf'a işaret ederken “zalıkünne” kelimesini kullanmıştır. Oysa Yusuf orada bulunduğuna göre “hâzâ” lafzıyla işaret etmesi gerekirdi. “Hâzâ”nın değil de uzak işareti olarak “zalıkünne”nin kullanılması, Yusuf'un olgunluk ve güzellikte insanlardan çok uzak ve yüksek bir mevkide olmasıyla ilişkilendirilmiştir.²²⁴

Azizin hanımı Yusuf'u kadınlara gösterip kendince haklılığını ispat ettikten sonra şöyle dedi: *“Eğer emrettiğimi yapmazsa, mutlaka zindana atılacak ve zillete uğrayanlardan olacak.”*²²⁵ Aslında bu tehdidiyle küçük düşen kendisi olmaktadır. Ancak hırsı kendisini öyle bir sarmıştı ki bunun farkında değildi. Bu sözleriyle, kendisinin haklı olduğu gibi güçlü olduğunu da kadınlara ifade etmeye çalışmaktaydı.

Bu tehditten sonra gelen Yusuf'un temennisi ise onun iffetini bir kez daha ortaya koyuyordu:

*“Yusuf, “Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni dâvet ettiği şeyden daha sevimlidir. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve cahillerden olurum” dedi.”*²²⁶

Yusuf'un bu temennisiyle alakalı Râzî şöyle bir açıklama yapmıştır: Kadının tehdidini işiten diğer kadınlar, Yusuf'a dediler ki, sen, onun (azizin hanımının) teklifini

²²³ Yusuf, 12/32.

²²⁴ Zuhaylî, *age.*, VI, 487.

²²⁵ Yusuf, 12/32.

²²⁶ Yusuf, 12/33.

reddederek kendine hiçbir fayda sağlamıyorsun. Üstelik zindana girmene ve küçük düşmene yol açmış oluyorsun. Bu durumda o şartlar değerlendirilecek olursa;

- Züleyha gayet güzeldi.
- Onun malı ve serveti vardı ve Yusuf, onun talebi konusunda ona yardım ederse tüm servetini Yusuf için harcamaya azmetmişti.
- Kadınların hepsi Yusuf'un aleyhine birleşmiş; her biri ayrı bir yoldan onu Züleyha'nın talebini kabul etmesi konusunda teşvik ediyor, Züleyha'nın tehditleri konusunda uyarıp korkutuyorlardı. Kadınların hilesi bu konuda çok kuvvetliydi.
- Yusuf, kendisinin tehlikeliye girmesi ve öldürülmesi konusunda onların şerrinden korkuyordu.

İşte, bir araya gelen tüm bu şartlardan etkilenmemek için Yusuf Allah'a sığındı.²²⁷

Bu durum, Züleyha'nın kapıları kilitleyip "gel" dediği an gibi güç yetirilemeyecek bir durumdu. Yusuf da o andaki gibi yine Rabbine sığındı; O'na içini döktü, yalvardı ve dua etti. Rabbim dedi, onlar beni öyle bir günaha teşvik ediyorlar ki ve şartları öyle bir ayarlıyorlar ki, eğer bana yardım etmez, onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve cahillerden olurum.

Evet, Yusuf (a.s) bir peygamber olsa da nihayetinde bir insandı. İnsan da yapısı gereği Allah'ın yardımı olmazsa günaha davet olan bir zeminde kayabilir ve günaha meyledebilirdi. Bundan dolayı Yusuf dua etti, Rabbinden yardım talep etti.

Zindan istenilmeyecek bir yer olmasına rağmen Yusuf'a orası daha sevimli gelmişti. Çünkü kendisinden talep edilen zinaydı ve zina Rabbi katında sevimsizden de öte kötü, yerilmiş bir işti ve büyük bir günahı. Yusuf için Rabbinin rızası önemliydi ve dolayısıyla hürriyetinden mahrum olsa da günahattan uzak ve Rabbine yakın olacağı zindanı istedi.

*"Bunun üzerine Rabbi duasını kabul buyurdu ve ondan onların tuzaklarını defetti. Gerçekten O her şeyi işitendir, her şeyi bilendir. Sonra onlara, bu kadar delilleri gördükleri halde derhal onu bir süre zindana atma fikri uygun geldi."*²²⁸

Yusuf'un iffeti ve namusluluğu kesin olarak sabit olmasına rağmen, gömleğin arkadan yırtılmış olması, şahidin onun lehine şahitlikte bulunması, kadınların ona olan

²²⁷ Râzî, *age.*, XVIII, 108.

²²⁸ Yusuf, 12/34, 35.

hayranlıklarından ellerini kesmeleri, Züleyha'nın bizzat itirafı Yusuf'un suçsuzluğuna delalet etse de, bu olayın halk arasında daha fazla yayılmasını engellemek maksadıyla, Yusuf'un belirsiz bir süre zindana atılması uygun görüldü.²²⁹

Züleyha bilemedi asıl zilletin günaha olduğunu; zillet diye gönderdi zindana izzet ve iffeti. O sevimsiz zindan, günah ve zindan arasında seçim yapan Yusuf için ne kadar da sevimliydi şimdi.

Yusuf için zindan bir medreseydi artık. Arkadaşlarına Rabbinin varlığını ve birliğini tebliğ etmekteydi. Şöyle diyordu: *“Ey benim zindan arkadaşlarım! Ayrı ayrı ilahlar mı daha iyidir, yoksa hepsine galip ve kahredici olan bir Allah mı? Sizin O'nun dışında taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı birtakım boş isimlerden ibarettir. Yoksa Allah, onlara öyle bir saltanat indirmemiştir. Hüküm ancak Allah'a aittir. O size, kendisinden başkasına tapmamanızı emretti. İşte gerçek ve sağlam din budur; fakat insanların çoğu bilmez.”*²³⁰

Yusuf'u iyi biri olarak gördüklerini söyleyen onun iki zindan arkadaşı²³¹ Yusuf'tan gördükleri rüyaları yorumlamasını istemişlerdi. Yusuf da Rabbinin öğrettikleri sayesinde onlardan birinin idam edileceğini, birinin de zindandan kurtulup yine eskisi gibi efendisine şarap sunacağını söyledi.²³² Yusuf kurtulacağını söylediği arkadaşına “efendinin yanında benden bahset” dedi ancak o kişi bunu unuttu ve Yusuf senelerce zindanda kaldı.²³³

2.2.2.8. Yusuf'un İffetinin Bilinmesi

Zindan arkadaşının Yusuf'u unutmamasının üstünden yıllar geçtikten sonra ülkenin hükümdarı bir rüya gördü. Bu rüya hiç kimsenin yorumlayamadığı, herkesin karmakarışık dediği bir rüyaydı. Tam bu sırada zindandan kurtulmuş olan delikanlı Yusuf'u hatırladı. Ona gidip rüyanın yorumunu öğrendi.²³⁴ Bunun üzerine;

²²⁹ Zuhaylî, *age.*, VI, 491.

²³⁰ Yusuf, 12/39, 40.

²³¹ Yusuf, 12/36.

²³² Bkz., Yusuf, 12/41.

²³³ Yusuf, 12/42.

²³⁴ Bkz., Yusuf, 12/43-49.

“Kral, Onu bana getirin dedi. Elçi, Yusuf’a gelince (Yusuf) dedi ki: Efendine dön de, ellerini kesen o kadınların derdi ne idi, diye sor. Şüphesiz Rabbim onların hilesini hakkıyla bilendir.”²³⁵

Kral rüyanın yorumunu duyunca Yusuf’u görmek ve yorumu ondan duymak için Yusuf’un getirilmesini ister.²³⁶ Ancak Yusuf, suçsuz olduğunun ve senelerce zindanda haksız yere kaldığının ortaya çıkarılması için, kendisine gelen elçiye şöyle der: *“Efendine dön de, ellerini kesen o kadınların derdi ne idi, diye sor. Şüphesiz Rabbim onların hilesini hakkıyla bilendir.”²³⁷*

Evet, Yusuf kadınlara, kendi ellerini kestikleri andaki durumlarının ne olduğunu sorulmasını istemiştir. Çünkü o zaman kadınların hepsi Yusuf’un güzelliği karşısında kendilerinden geçmiş akılları başlarından gitmişti. Züleyha’nın isteğini geri çevirmemesi konusunda Yusuf’u ikna etmeye çalışmışlardı. Şüphesiz ki Rabbi onların bu konudaki çabalarını, aldatıcı sözlerini bilmekteydi.

Ayette geçen “Rabbim” ifadesi iki şekilde yorumlanmıştır. Birincisi Yaraticısı olan Rabbi ki her şeyi bilmekte ve görmektedir. İkincisi ise Yusuf’un efendisi olan ona iyi muamelede bulunan vezirdir. O da Yusuf’un iffetli olduğunu ve kadınların hilelerini bilmekteydi.²³⁸

İşte bu durumun yani Yusuf’un iffetli olduğunun kadınların ise onun aklının çelmeye çalıştıklarının, herkes tarafından bilinmesi ve artık gerçeklerin ortaya çıkması için Yusuf elçiyi geri gönderdi. Yusuf’un bu tavrının sağduyulu ve mantıklı olduğuna işaret eden Râzî bu durumu şöyle ele almıştır:

1. Yusuf durumu hakkında araştırma yaptırmadan çıksaydı kralın kalbinde Yusuf hakkında bir şüphe kalabilirdi. Yusuf’un bu halin araştırılmasını istemesi onun iffetsizlik töhmetinden beri olduğuna delil oldu. Zindandan çıktıktan sonra herhangi birinin böyle kötü bir durumla onu ayıplaması ve kınamasına imkân kalmamış oldu.

2. On iki sene zindanda kalan birini kralın çağırması, onun zindandan çıkmasını istediğini gösterir. Kral onu zindandan çıkarmak isterken Yusuf’un durumunun araştırılmasını istemesi ve sabırla sonucunu beklemesi onun suçsuz olduğuna inanılmasına sebep olur. Hakkında söylenen her şeyin yalan ve iftira olduğuna hükmedilir.

²³⁵ Yusuf, 12/50.

²³⁶ Sabûnî, *age.*, s. 555.

²³⁷ Yusuf, 12/50.

²³⁸ Bkz., Râzî, *age.*, XVIII, 125.

3. Yusuf'un durumunun o kadınlardan sorulup araştırılmasını istemesi onun suçsuzluğuna delalet eder. Çünkü eğer Yusuf geçmişinin hatırlanmasından korkuyor olsaydı, geçmişte iffetsizlik gibi bir lekesi olsaydı böyle bir şey söylemezdi; araştırma yapılmasını istemezdi.

4. Yusuf zindan arkadaşı olan şarapçıya “*efendinin yanında beni an*”²³⁹ dediği için birkaç sene daha zindanda kalmıştır. Kral onu çağırdığında ise önemsememiştir, kıymet vermemiştir ve suçsuzluğunun ortaya çıkması için çabalamıştır. Yusuf'un bu çabası muhtemelen “kral sayesinde çıktı” veya “kral çıkarttı” denilmemesi içindir. Çünkü her iki durumda da zindan arkadaşı olan şarapçı elçi konumundaydı. Yani Yusuf'un “*efendinin yanında beni an*”²⁴⁰ dediği kişi ile “*Efendine dön de, ellerini kesen o kadınların derdi ne idi, diye sor. Şüphesiz Rabbim onların hilesini hakkıyla bilendir.*”²⁴¹ dediği kişi aynıydı. Dolayısıyla suçsuzluğu ispat edilmeden çıkması, “kralın isteği üzere çıktı” şeklindeki yorumlara mahal verebilirdi. Bundan ötürü durumunun araştırılmasını istedi. Bu isteği “*efendinin yanında beni an*”²⁴² isteğinin telafisi gibiydi.²⁴³

Yusuf'un isteği yerine getirildi:

“Kral, kadınlara, “Yusuf'tan murad almak istediğiniz zaman derdiniz/durumunuz ne idi?” dedi. Kadınlar, “Hâşâ! Allah için, biz onun bir kötülüğünü bilmiyoruz” dediler. Aziz'in karısı ise, “Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ondan ben murad almak istedim. Şüphesiz Yusuf doğru söyleyenlerdendir” dedi.”²⁴⁴

Ayette kadınlara o anki hallerinin çoğul sığıması ile sorulması iki yönden ele alınmıştır:

1. Burada çoğul kullanılsa da maksat tekildir ki onunla da Züleyha kastedilmektedir.

²³⁹ Yusuf, 12/42.

²⁴⁰ Yusuf, 12/42.

²⁴¹ Yusuf, 12/50.

²⁴² Yusuf, 12/42.

²⁴³ Bkz., Râzî, *age.*, XVIII, 125.

²⁴⁴ Yusuf, 12/51.

2. Çoğul kullanılmasının sebebi kadınların hepsinin kastedilmesidir ki bu da iki şekildedir: Ya kadınların hepsi tek tek Yusuf'u murad etmişlerdir ya da kadınların hepsi Züleyha için/adına Yusuf'u istemişlerdir.²⁴⁵

Kral kadınlara o anki durumlarının ve dolayısıyla Yusuf'un durumunun ne olduğunu sorunca kadınlar gerçeği itiraf ettiler ve *"Hâşâ! Allah için, biz onun bir kötülüğünü bilmiyoruz"* dediler.²⁴⁶ Bu ifade Hz. Yusuf'un masumiyetini ve onun iffetine hayran olunduğunu göstermektedir. Yani, hâşâ Yusuf'un suçlu olması mümkün değildir, biz ondan hiçbir kötülük görmedik demişlerdir.²⁴⁷ Bunun üzerine *"Aziz'in karısı ise, "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ondan ben murad almak istedim. Şüphesiz Yusuf doğru söyleyenlerdendir"* dedi."²⁴⁸ Böylece gerçekler ortaya çıktı ve bu sözlerle bir bakıma Yusuf'a iade-i itibar edildi. Bunun ardından;

"(Yusuf), "Benim böyle yapmam, (Aziz'in); yokluğunda, benim kendisine hainlik etmediğimi ve Allah'ın, hainlerin tuzaklarını başarıya ulaştırmayacağını bilmesi içindi" dedi."²⁴⁹

Bu ayetteki sözü kimin söylediği konusunda ihtilaf edilmiştir.²⁵⁰ Bu konuda, Yusuf'un sözü olduğuna dair bir görüş vardır.²⁵¹ Bu görüşe göre ayeti ele alırsak, Yusuf durumunun araştırılmasını istemesinin nedenini belirtmektedir. Yusuf kralın yanına varınca²⁵² şöyle demiştir: "Benim zindandan çıkmadan suçsuz olduğumun ortaya çıkarılmasını istememin nedeni, bana iyi bir şekilde bakan azizin yokluğunda ona ihanet etmediğim, iyiliklerine nankörlükle karşılık vermediğim bilinmesini istememdir. Eğer ben hainlik etmiş olsaydım muhakkak ki Allah hainlerin tuzaklarını başarıya ulaştırmadığı gibi benim de suçsuz olduğumu ortaya çıkarmazdı. Ama gerçekler itiraf edildiği için şimdi herkes hain olmadığımı ve iffetli olduğumu bilmiş oldu."

Ancak yukarıdaki ayeti Züleyha'nın sözünün devamı olarak görenler, ayeti, bir sonraki şu ayetle birlikte yorumlamışlardır:

²⁴⁵ Bkz., Râzî, *age.*, XVIII, 126.

²⁴⁶ Yusuf, 12/51.

²⁴⁷ Zuhaylî, *age.*, VI, 512.

²⁴⁸ Yusuf, 12/51.

²⁴⁹ Yusuf, 12/52.

²⁵⁰ Bkz., Râzî, *age.*, XVIII, 126.

²⁵¹ Bkz., Râzî, *age.*, XVIII, 127; Zemahşerî, *age.*, II, 461; Ebu Suud, *age.*, III, 403.

²⁵² Bkz., Râzî, *age.*, XVIII, 127.

“*Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir dedi.*”²⁵³

Yani, Yusuf’un yokluğunda benim ona hıyanet etmediğimi bilsin diye doğruyu söylerken, hakikati itiraf ederken kendimi büsbütün tezkiye edip temize çıkarmıyorum. Böyle bir şey söyleyemem. Çünkü daha önce suçumu itiraf ettim. Ancak ne yaptıysam onun gözü önünde yaptım. Onun yokluğunda arkasından ona hıyanet edip yalan söylemedim iftira atmadım. Fakat şunu da söylemeliyim ki Yusuf gibi Rabbimin merhamet ettikleri hariç, gerçekten de nefis hep kötülüğü emreder.²⁵⁴ Bu ifadelerin Züleyha’ya ait olduğunu düşünürsek, o burada nefsin daima kötülüğü emrettiğini söyleyerek, Yusuf’u arzuladığında, nefesine yenik düştüğünü açıklamaya çalışıp mazur görülmeyi istemiştir.

Fakat bu ayetin de yukarıdaki ayet gibi Yusuf’a ait olduğunu söyleyenler de vardır.²⁵⁵ Buna göre Yusuf kadınların itirafları karşısında alçakgönüllü davranarak “*Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder...*” der.²⁵⁶ Bu sözün Yusuf’a ait olması, bize kilitli kapılar ardındaki Yusuf’u hatırlatmaktadır. Züleyha, Yusuf’a “haydi gel” dediğinde Rabbine sığınmıştı da Rabbinin merhameti sayesinde günaha meyletmemişti. Yoksa ayette de buyrulduğu gibi Rabbinin burhanını görmeseydi, O’na sığınmasaydı Yusuf da meyledenlerden olabilirdi. Dolayısıyla Yusuf bu sözyle sanki o anları hatırlamakta ve şöyle demektedir: “Eğer Rabbimin merhameti olmasaydı o zaman azizin hanımına meyledebilirdim, çünkü nefis de daima kötülüğü, günahı istemektedir.”

Yusuf, bu sözyle nefsin günaha meylinin olduğunu ve günah çukuruna düşmemek için Allah’ın merhametine sığınmanın gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu da günaha karşı dua silahıyla kuşanıp her daim teyakkuz halinde olunması gerektiğine işaret eder. Çünkü insan tabiatı gereği unutan ve hata yapabilen bir varlıktır. Ancak her an Allah’ın gördüğünü bilerek yaşamak, duaya sarılmak, Rabbimizin merhametine yol aramak gerekir ki günahların kayganlaştırdığı zeminlerde kaymadan sabit kalabilmek nasip olsun. Dolayısıyla sınanmadığımız meselelerde kendimizi kusursuz görmemeli;

²⁵³ Yusuf, 12/53.

²⁵⁴ Bkz., El-Endülüsî, *Bahru’l-Muhîd*, VI, 288; Elmalılı, *age.*, V, 55; Zuhaylî, *age.*, VII, 7.

²⁵⁵ Bkz., Râzî, *age.*, XVIII, 128; Alûsî, *age.*, XIII, 5.

²⁵⁶ Bkz., Yıldırım, *age.*, VI, 2962.

nefsimizle yaka paça olup başarıyla geçtiğimiz imtihanlarda ise Yusuf misali “Eğer Rabbimin merhameti olmasaydı bu badireyi atlatamazdım” demeyi bilmeliyiz.

Hz. Yusuf, iffetin sembolleştiği, isminin Kur’an-ı Kerim’de bir sureye ad olduğu bir peygamberdir; Kur’an’ın ifadesiyle doğru yola erdirilenlerdendir.²⁵⁷

Hz. Yusuf, tam bir iffet örneği göstererek tüm çağlara hitap eden Kur’an’da geniş bir yer tutmakla her çağda olduğu gibi bu çağın insanına da mesaj vermektedir. Günümüz şartlarında mü’minlerin bu mesajı ziyadesiyle dikkate almaları gerektiği düşüncesiyle Hz. Yusuf’un iffetini ele almış bulunmaktayız.

Hz. Yusuf’un kuyudan sonra zindandan önce tam da gençliğinde iffeti konusunda ağır bir şekilde sınanması ve Rabbinin merhametiyle bu zor sınavı geçmesi, Hz. Yusuf deyince akla gelen ilk şeydir. Çünkü kuyu da zindan da nefsiyle imtihanının yanında korkutucu durmamaktadır. Kendi deyimiyle onun için zindan, davet edildiği günahattan daha sevimlidir zaten. Nitekim iffeti için suçsuz yere yıllarca zindanda kalmış; zindan da çıkarılacağı zaman da hürriyetini değil iffetini düşünerek önce iffetli olduğunu kanıtlattırılmıştır. Daha sonra zindandan çıkmıştır. İşte Hz. Yusuf böylece iffetin sembolü olmuştur.

Çağımızdaki ahlaki erozyonu giderebilmek, iffeti yaşayan nesillerin yetişmesini sağlayabilmek için Hz. Yusuf’un anlatılması, kalplere ve beyinlere işlenmesi lazımdır. Böyle yapılırsa Yusuf misali gençler yetişecek; sağlam ve sağlıklı toplumların oluşabilmesine ortam sağlanacaktır.

²⁵⁷ En’am, 6/84.

SONUÇ

İslam ahlâk sisteminde önemli bir yeri olan iffet bahsi, günümüzde tekrar tekrar ele alınıp hayata yansıtılması gereken bir meseledir. Çünkü iffet; insanı, onunla birlikte aileyi ve dolayısıyla toplumu ayakta tutan önemli bir değerdir.

İffet kelime anlamı olarak, “helal ve hoş olmayan şeylerden sakınmaktır.” Ayrıca “İstemekten sakınmak” anlamında ayet ve hadislerde de geçmektedir. Ancak daha çok “namuslu olma, namusu koruma” olarak anlaşılmaktadır. Bu anlamda Kur’an’da ve hadislerde ırzı koruma, ferci muhafaza tabirleri bulunduğu gibi bunun zıttı olarak fahşa, bağı gibi tabirler de yer almaktadır.

Kur’an-ı Kerim iffetli olmanın gerekliliğini ve ölçüsünü Nur Suresi 30 ve 31. ayetlerde açık, net ve veciz bir ifadeyle şöyle belirtmektedir: *“Mü’min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihdir. Şüphesiz ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır. Mü’min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, ziynet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. Ziyetlerini, kocalarından yahut babalarından yahut kocalarının babalarından yahut oğullarından yahut üvey oğullarından yahut erkek kardeşlerinden yahut erkek kardeşlerinin oğullarından yahut kız kardeşlerinin oğullarından yahut Müslüman kadınlardan yahut sahip oldukları kölelerden yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri ziyetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü’minler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.”* Bu ayetle birlikte birçok ayette ve hadiste iffetli olma vurgulanmaktadır.

Ayet ve hadislerin iffetliliği anlatmasına ilaveten Kur’an-ı Kerim iffetin müşahhaslaştığı iki örneği de mü’minlere sunmuştur: Hz. Meryem ve Hz. Yusuf. Her ikisi de iffetine vurgu yapılarak Kur’an’da anlatılmakta ve ikisinin adıyla da Kur’an’da birer sure yer almaktadır. Bu, Allah Teâlâ’nın, mü’min erkek ve kadınlara kendi cinslerinden ayrı ayrı birer örnek göstermesi suretiyle, onların iffeti içselleştirerek yaşayıp yaşatmalarını emrettiğinin bir işaretidir.

Hz. Meryem bir peygamber annesi olup daha doğmadan mabede adanmış biriydi. İbadetle meşgul olurken kendisine müjde getiren insan suretindeki melekle karşılaşınca ilk düşündüğü şey iffeti oldu ve Rabbine sığındı. Ardından gelenin bir

melek olduğunu ve kendisini bir çocukla müjdelemeye geldiğini öğrenince iffetsiz biri olmadığını söyledi. Ancak Rabbi ol deyince oluverirdi ve nihayetinde mucizevî olarak babasız bir çocuk dünyaya getirdi.

İffetsizlikle suçlanmak, bir kadının karşılaşabileceği en ağır imtihandır. Hz. Meryem için de bu böyleydi. İffetsizlikle suçlanacağını düşünüp o kadar üzüldü ki *'keşke bundan önce ölseydim de unutulsaydım'* dedi de Rabbinin tesellisi yetiştirdi ve kendisine “gözün aydın olsun” diye seslenildi... Hz. Meryem iffeti böyle yaşamıştı. Mü'min kadınlara örnek olarak da Kur'an'da Meryem Suresiyle anıldı.

Hz. Yusuf'un iffet imtihanı da hiç kolay değildi. Köle olarak alındığı evde evin hanımı tarafından kilitli kapılar ardına çağrılarak günaha davet edilmişti. Evin hanımı, arzuları doruğa ulaşmışken ona “gel” demişti. Ama Hz. Yusuf nefsiyle mücadelesinde galip gelerek “Allah'a sığınırım” demişti. O, günaha çağrılan mekândan kaçıp kurtulmak isterken gömleği evin hanımı tarafından yırtılmış, efendisi karşısında ve şahit huzurunda iffetli olduğu açıklanmıştı. Ancak, şehirdeki kadınlar ve dedikoduları, evin hanımının süregelen isteği ve Yusuf'u zindanla tehdidi Yusuf'u şu duaya yöneltmişti: *“Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni dâvet ettiği şeyden daha sevimlidir. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve cahillerden olurum.”* (Yusuf, 12/33) Ve Hz. Yusuf, iffeti uğruna senelerce zindanda kalmıştı. Zindandan çıkmadan da iffetli olduğunun herkesçe bilinmesini isteyerek, herhangi biri tarafından şüpheyle bakılmaktan ve iffetsizlik gibi bir suçla anılmaktan sakındı. Böylece iffetli olduğu herkes tarafından bilindi. Allah Teâlâ da Kur'an-ı Kerim'de bu iffet abidesine yer vererek mü'minlere örnek gösterdi.

Hz. Meryem de Hz. Yusuf da iffeti yaşayanlardandı. Çünkü onlar bu konuda sınanarak iffetin sembolü olmuşlardı. Her ikisi de iffetleri konusunda hataya düşmekten Allah'a sığınmıştı, imtihanın ilk anında. Onlar iffetli oldukları için Allah'a sığındılar ve Allah'a sığındıkları için iffetin timsali oldular. Ve ardından sabrettiler her şeye ve herkese... Tüm iftiralara ve haksızlıklara göğüs gerdiler, böylelikle iffetin sembolleşen kahramanları oldular. Öyle ki her ikisi de Kur'an'da isimleriyle anıldı, isimleri birer sureye ad oldu.

Allah, her işinde hikmet sahibi olduğuna göre ve ayetlerinin düşünülüp ibret alınmasını istediğine göre, O'nun iffet için örnek gösterdiği Hz. Meryem ve Hz. Yusuf'u anlamamız ve anlatmamız gerekmez mi? Onların, o mükemmel tavırlarını ve

davranışlarını kendi zamanlarına hapsedmek yerine günümüz insanına sunmak ihtiyaç değil mi?

Hz. Meryem ve Hz. Yusuf, arayış içerisinde olan çağımız insanına rol model olarak sunmamız gereken iki yüce şahsiyettir. Onların hakkıyla anlaşılıp anlatılması ve örnek alınması adına yapılan bu çalışmanın bu konuda yapılacak çalışmalara basamak olmasını ummaktayız.

BİBLİYOGRAFYA

- ABDUH, Davud ve diğeri, **Mu'cemu'l-Arabiyyetu'l-Esasi**, Alesco, 1989.
- AKSEKİ, Ahmed Hamdi, **İslam Dini**, D.İ.B Yayınları, Ankara, 1980.
- ALÛSÎ, Ebu Fazl Şihabüddin es-Seyyid Mahmud, **Ruhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî**, Beyrut, 1999.
- ATEŞ, Süleyman, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsîri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, trs.
- BEDİÜZZAMAN, Said Nursî, **Lem'âlar**, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2011.
- **Sözler**, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2010.
- BEKİROĞLU, Nazan, **Yusuf ile Züleyha**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.
- BEYDÂVÎ, Nâsiruddîn Ebî Said Abdullah bin Ömer bin Muhammed, **Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl**, Beyrut, 2003.
- BUHÂRÎ, Ebu Abdullah Muhammed bin İsmail, **Sahihu Buharî**, Dimeşk, 1990.
- CESSÂS, Ebu Bekir Ahmed bin Ali Er-Râzî, **Ahkâmu'l-Kur'an**, Beyrut, trs.
- CEVHERÎ, İsmail b. Hammad, **Tâcü'l-lüga ve Sıhâhü'l-Arabiyye**, Beyrut, 1998.
- ÇAĞRICI, Mustafa, "**İslâm Ahlâkı**", İlmihâl, T.D.V.Y, Ankara, 2008.
- "**İffet**", T.D.V İslam Ansiklopedisi, T.D.V.Y, İstanbul, 2000.
- **İslam Düşüncesinde Ahlâk**, Dem Yayınları, İstanbul, 2006
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Lûgat**, Aydın Kitabevi Yay., Ankara, 1997.
- EBU DAVÛD, Süleyman bin Eşas es-Sicistanî, **Sünenü Ebu Davûd**, Beyrut, 1988.
- EBU SUUD, Muhammed bin Muhammed bin Mustafa, **İrşâdû'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm**, Beyrut, 1999.
- EL-CEVZÎ, Ebu'l-Ferec Cemalüddîn Abdurrahmân bin Ali bin Muhammed, **Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr**, Beyrut, 1987.
- EL-ENDÛLÛSÎ, Ebu Muhammed Abdulhak bin Ğalib bin Atiyye, **El-Muhararu'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz**, Beyrut, 2001.
- EL-ENDÛLÛSÎ, Muhammed b. Yusuf Ebu Hayyan, **El-Bahru'l-Muhîr fî't-Tefsîr**, Beyrut, 1992.
- EL-İSFEHANÎ, Rağıp, **Müfredat**, (çev. Abdulbaki Güneş, Mehmet Yolcu), Çıra Yay., İstanbul, 2007.
- ERASLAN, Sibel, **Siret-i Meryem**, Timaş Yay., İstanbul, 2011.

- ET-TABRESÎ, Ebu Ali Fadl bin Hasan, **Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'an**, Beyrut, 1994.
- FÎRUZABADÎ, Mecdiddin Muhammed b. Yakub, **Kamusu'l-Muhit**, Beyrut, 1987.
- FURAT, Ahmet Suphi, "**Yusuf**", İslâm Ansiklopedisi, MEB. Yayınları, Eskişehir, 1997.
- GAZZALÎ, Ebu Hâmid Muhammed bin Muhammed, **İhyau Ulumi'd-Din**, Bedir Yay., İstanbul, 1975.
- GÖKKIR, Bilal, **Meryem Suresi Tefsiri Metin ve Yorum İncelemesi**, Fecr Yay., Ankara, 2009.
- GÖZÜBENLİ, Beşir, "**İslam Aile Hukukunda "İhsan" Kavramı Hakkında Bazı Mülahazalar**", İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, sy. XI, 2008.
- GÜNEŞ, Kadir, **Arapça-Türkçe Sözlük**, Ravza Yay., İstanbul, 2009.
- GÜVEN, M. Yusuf, **Gözümü Haramdan Nasıl Korurum**, Işık Yay., İstanbul, 2011.
- HALİL B. AHMED, Ebu Abdurrahman, **Kitabu'l-Ayn**, Beyrut, 1988.
- HARMAN, Ömer Faruk, "**Meryem**", T.D.V İslam Ansiklopedisi, T.D.V.Y, Ankara, 2004.
- İBNÎ ÂŞÛR, Muhammed Tâhir, **Tefsîru'l-Tahrîr ve't-Tenvîr**, Beyrut, 2000.
- İBNÎ MÂCE, Ebu Abdullah Muhammed bin Yezid, **Sünen**, Kahire, 1994.
- İBNÎ MANZUR, Cemaluddin Muhammed b. Mükrim, **Lisanu'l-Arap**, Beyrut, 1994.
- İSLAMOĞLU, Mustafa, **Ahlâk Yazıları**, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- **Adayış Risalesi**, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- KARABAŞOĞLU, Metin, **Kur'an Okumaları 2**, Nesil Yay., İstanbul, 2009.
- KARAHİSÂRÎ, Ahterî Mustafa b. Şemsüddin, **Ahterî Kebîr**, Meral Yay., İstanbul, trs.
- KASAPOĞLU, Abdurrahman, **Kur'an'ın iffet anlayışı -Batılı Cinsel Ahlâk Anlayışlarıyla Bir Mukayese-**, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi III, Sayı: 3, 2003.
- KINALİZÂDE, Ali Efendi, **Ahlâk**, Tercüman Gazetesi Yayınları, trs.
- MÂTÛRÎDÎ, Ebu Mansûr Muhammed bin Muhammed, **Te'vîlâtü'l-Kur'an**, Mizan Yayınevi, İstanbul, 2007.
- MÂVERDÎ, Ebu'l-Hasan Ali bin Muhammed bin Habîb, **En-Nüketü ve'l-Uyûn Tefsîru'l-Mâverdî**, Beyrut, trs.
- MEVDÛDÎ, Ebu'l-Al'â, (çev. Muhammed Han Kayanî ve diğerleri), **Tefhimu'l-Kur'an**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1991.

- MUTÇALI, Serdar, **Arapça-Türkçe Okul Sözlüğü**, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1997.
- MÜNZİRÎ, Zekiyyüddin Abdülazim bin Abdulkaviyy, **Et-Tergîb ve't Terhîb mine'l Hadis-i Şerîf**, Beyrut, 1968.
- MÜSLİM BİN HACCAC, Ebu Hüseyin, **Sahih Müslim**, Beyrut, 1987.
- NESEFÎ, Abdullah bin Ahmed, **Medariku't-Tenzîl ve Hakaîku't-Te'vîl**, Beyrut, 1996.
- PAK, Zekeriya, **Kur'an'da Kulluk**, Kayıhan Yay., İstanbul, 1999.
- PAMİR, Dominik, **Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri**, İstanbul, 2000.
- RÂZÎ, Fahrüddin, (çev. Suat Yıldırım, Sadık Kılıç ve diğerleri), **Tefsîr-i Kebîr**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1989.
- Tefsîru'l-Kebîr**, Kahire, trs.
- RIFAT, Ahmet, **Tasvîr-i Ahlâk**, Tercüman Gazetesi Yayınları, trs.
- SABÛNÎ, Muhammed Ali, (çev. Mazhar Taşkesenlioğlu), **Ahkâm Tefsîri**, Şamil Yayınevi, İstanbul, trs.
- Safvetü't Tefâsîr**, Beyrut, 2006.
- SIRRI PAŞA, **Ahsenü'l-Kasas**, İstanbul, h. 1309.
- ŞENGÛL, İdris, **Kur'an Kıssaları Üzerine**, Işık Yayınları, İzmir, 1994.
- TABERÎ, Ebu Ca'fer Muhammed bin Cerîr, **Câmiu'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'an**, Beyrut, 2002.
- Tarihu't-Taberî**, Kahire, trs.
- TİRMÎZÎ, Ebu İsa Muhammed bin İsa, **Sünen**, Beyrut, 1994.
- TÜMER, Günay, **Hıristiyanlıkta ve İslâm'da Hz. Meryem**, TDV. Yay., Ankara, 1996.
- VÂHİDÎ, Ebu'l-Hasan Ali bin Ahmed, **El-Vasît fî Tefsîri'l-Kur'ani'l-Mecîd**, Beyrut, 1994.
- El-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz**, Beyrut, 1995.
- VEHBÎ, Mehmed, **Hulâsatü'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'an**, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1966.
- YA'KÛBÎ, Ahmed bin Ebî Ya'kûb bin Ca'fer bin Vehb bin Vâdih, **Târihu'l-Ya'kubî**, Beyrut, 1992.
- YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, Feza Gazetecilik A.Ş., İstanbul, trs.
- YILDIRIM, Celâl, **İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri**, Anadolu Yay., İzmir, trs.
- YİTİK, Ali İhsan, **Kur'an'a Göre Hz. Meryem**, DİB. Yayınları, Ankara, 2001.
- ZEBİDÎ, Muhammed Murtaza, **Tâcu'l-Arus**, Beyrut, 1994.

ZEMAHŞERÎ, Ebu Kasım Cârallah Mahmud bin Ömer bin Muhammed, **Tefsîru'l-Keşşaf an Hakâiki Ğivamidi't-Tenzîl ve Uyuni'l-Ekâvîli fî Vechi't-Te'vîl**, Beyrut, 2003.

ZUHAYLÎ, Vehbe, (çev. Hamdi Arslan, Ahmet Efe ve diğçerleri), **Tefsîrü'l-Münir**, Risale Yayınları, İstanbul, 2005.

ÖZGEÇMİŞ

Hatice Avcı 22.02.1988 tarihinde Elazığ'da doğdu. Elazığ Anadolu İmam Hatip Lisesi'ni bitirdikten sonra Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2009 yılında mezun oldu. 2011 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü kadrosunda Temel İslam Bilimleri Anabilim dalına araştırma görevlisi olarak atandı. Hâlâ aynı görevine devam etmekte olan Avcı, orta düzeyde İngilizce ve Arapça bilmektedir.